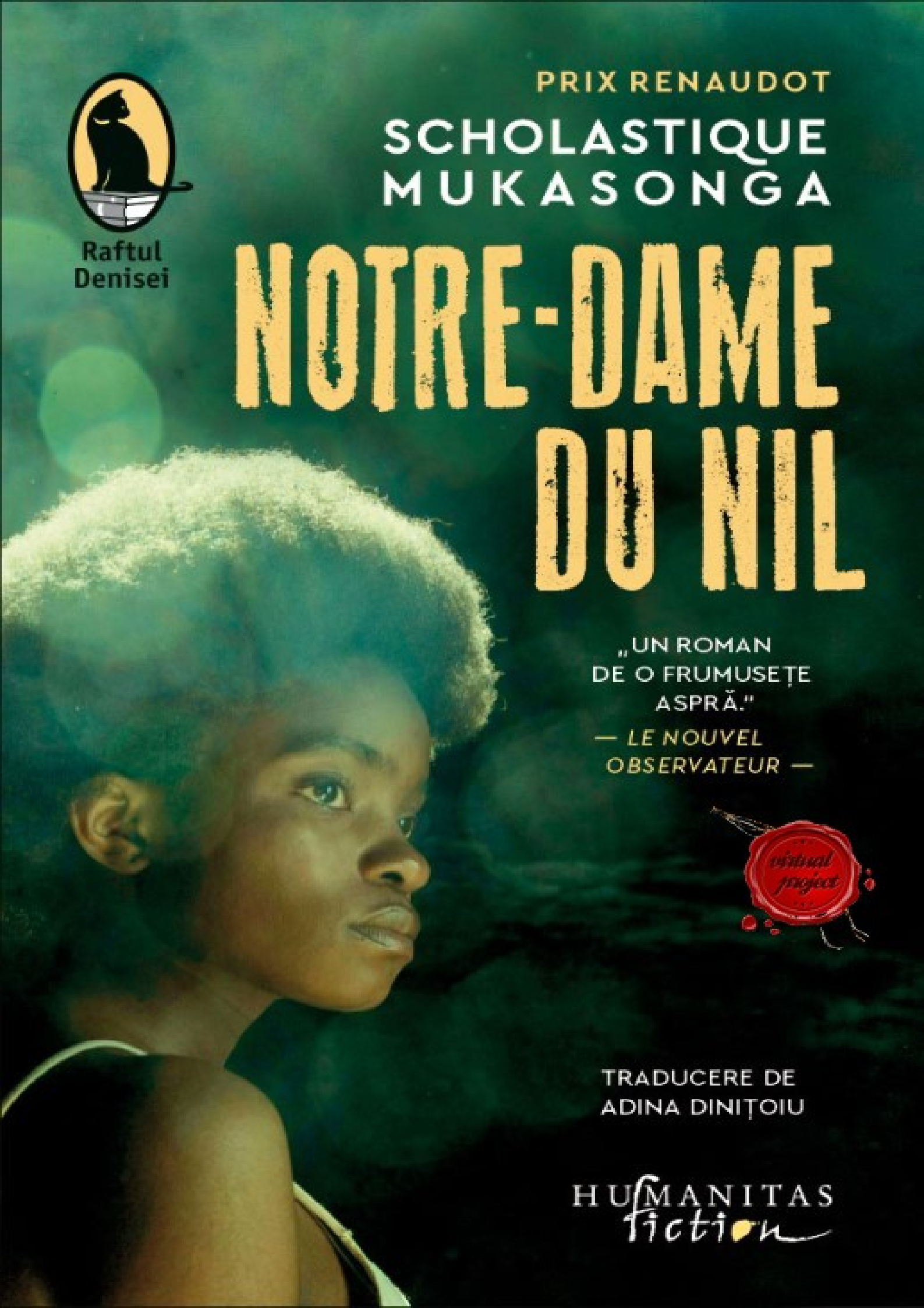
Raftul Denisei
PRIX RENAUDOT
SCHOLASTIQUE MUKASONGA
NOTRE-DAME DU NIL
„UN ROMAN DE O FRUMUSEȚE ASPRĂ."
— LE NOUVEL OBSERVATEUR —
virtual project
TRADUCERE DE ADINA DINIȚOIU
HUMANITAS fiction

SCHOLASTIQUE
MUKASONGA

NOTRE-DAME DU NIL

Traducere din franceză și note de
ADINA DINIȚOIU

2024

Nu există liceu mai bun decât liceul Notre-Dame du Nil. Şi nici unul situat mai la înălţime. La 2 500 de metri, precizează cu mândrie profesorii albi. 2 493, îi corectează sora Lydwine, profesoara de geografie. „Suntem atât de aproape de cer", murmură maica stareţă, împreunându-şi mâinile.

Fiindcă anul şcolar coincide cu anotimpul ploios, liceul e adesea cufundat printre nori. Uneori, dar rar, apare câte o rază de soare. Se zăreşte atunci, jos de tot, marele lac ca o baltă de lumină vineţie.

Liceul e pentru fete. Băieţii rămân jos, în capitală. Liceul a fost construit special pentru fete, cât mai sus, cât mai departe, ca să le îndepărteze, să le protejeze de rău, de tentaţiile marelui oraş. Fiindcă domnişoarele de la liceu sunt menite unei frumoase căsătorii. Trebuie să ajungă acolo virgine, dacă nu cumva rămân însărcinate înainte. E mai bine să fie virgine. Căsătoria e un lucru serios. Elevele liceului sunt fete de miniştri, de militari de grad înalt, de oameni de afaceri, de comercianţi bogaţi. Căsătoria fetelor lor este una politică. Tinerele domnișoare sunt mândre de asta: ele ştiu cât valorează. E departe vremea când conta numai frumuseţea. În privinţa zestrei, familiile lor nu vor primi doar vacile și ulcioarele de bere tradiţionale, vor fi și valize pline cu bancnote, un cont bine garnisit la Belgolaise, la Nairobi, la Bruxelles. Graţie lor, familia se va îmbogăţi, clanul îşi va afirma puterea, iar linia lor de descendență îsi va extinde influența. Domnişoarele de la liceul Notre-Dame du Nil ştiu cât valorează.

Liceul se află foarte aproape de Nil. De izvoarele lui, evident. Ca să ajungi la el, o iei pe un

drum pietros care urmează linia crestelor. Drumul se încheie cu o platformă unde staţionează cele câteva maşini Land Rover ale turiştilor care se aventurează până aici. O pancartă indică: „IZVORUL NILULUI – 200 m". O cărare în pantă abruptă duce la un grohotiş de unde izvorăşte, între două stânci, un pârâiaş subţire. Apa izvorului se strânge mai întâi într-un bazin cimentat, înainte de a se vărsa, printr-o minusculă cascadă, într-o albie imprecisă, căreia i se pierde repede urma în vegetaţia versantului și pe sub ferigile arborescente din vale. În dreapta izvorului a fost ridicată o piramidă pe care se află inscripţia: „Izvorul Nilului. Misiunea Cock, 1924". Nu e atât de înaltă piramida, fetele de la liceu ating fără efort vârful ştirbit, zicând că le va aduce noroc. Dar nu pentru piramidă vin liceenele la izvor. Nu vin aici în excursie, ci în pelerinaj. Statuia Notre-Dame du Nil e aşezată între stâncile mari care se află deasupra izvorului. Nu e chiar o grotă. Statuia e protejată de un adăpost de tablă. Pe soclu este gravat: „NOTRE-DAME DU NIL, 1953". Cel care a hotărât să ridice statuia a fost vicarul apostolic. Regele obţinuse de la suveranul pontif să consacre ţara Iui Cristos-Regele. Vicarul a vrut să consacre Nilul Fecioarei.

Oamenii îsi amintesc și acum de ceremonia de inaugurare. Sora Kizito, bătrâna bucătăreasă, aproape neputincioasă, era de faţă. În fiecare an, spune aceeaşi poveste noilor eleve. Da, a fost o ceremonie frumoasă, aşa cum se poate vedea la biserică, în capitală, de Crăciun, sau pe stadion, de ziua naţională.

Rezidentul îşi trimisese reprezentantul, dar administratorul se afla de faţă, înconjurat de o escortă de zece soldaţi. Unul dintre ei avea o goarnă, un altul ţinea în mâini drapelul belgian. Erau prezenţi conducătorii și subalternii lor, dar şi cei ai circumscripţiilor învecinate. Erau însoţiţi de soţiile și de fiicele lor, cu coafuri înalte, cu perle,

de dansatorii lor, care-și scuturau coamele ca niște lei impetuoşi, şi mai ales de cirezile lor de vaci inyambo, cu coarne lungi, pe care le împodobiseră cu ghirlande de flori. Gloata ţăranilor umplea tot povârnişul. Albii din capitală nu riscaseră să se aventureze pe drumul rău care ducea la izvor. Nu era prezent decât domnul de Fontenaille, plantatorul de cafea din vecinătate, aşezat lângă administrator. Era anotimpul secetos. Cerul era limpede. Pe vârfurile crestelor nu era pic de praf.

Oamenii au aşteptat multă vreme. În sfârşit, s-a zărit, pe cărarea de pe creastă, o linie neagră din care se ridica un murmur de rugăciuni și de cântece. Puţin câte puţin, s-a putut vedea: era vicarul apostolic, pe care oamenii l-au recunoscut după mitră şi sceptru. Ai fi zis că era unul dintre regii magi din imaginile care ni se arătau la ora de catehism. Era urmat de misionari: pe cap purtau, ca toţi albii în vremurile acelea, o pălărie colonială, dar aveau bărbi și erau îmbrăcaţi cu veşminte lungi, albe, garnisite cu un şirag gros de mătănii. Grupul de copii din Legiunea Mariei[1] presăra drumul cu petale de flori galbene. După ei venea Fecioara Maria. Era purtată de patru elevi de la seminar, în pantaloni scurţi și cămaşă albă, pe un pat din scânduri de bambus împletite, pe care e transportată tânăra mireasă la noua ei familie sau morţii către locul de veci. Dar Madona nu putea fi zărită. Era acoperită cu un voal alb-albastru. În spatele ei se îmbulzea „clerul indigen", apoi, precedat de stema lor și de steagul alb și galben al papei, se împrăştia grupul de elevi de la catehism, care, în ciuda bastoanelor supraveghetorilor, se pierdeau pe costişe, dincolo de cărare.

Procesiunea a ajuns în valea unde curgea izvorul. Lectica pe care se afla Fecioara Maria, ascunsă şi acum sub văl, a fost aşezată în apropierea cursului de apă. Administratorul a venit în faţa monseniorului și a schiţat salutul militar. Au schimbat câteva cuvinte, în timp ce cortegiul se

înşira în jurul izvorului și al statuii, ce fusese ridicată pe o mică estradă. Monseniorul și doi misionari au urcat cele cinci trepte. Episcopul a binecuvântat mulţimea, apoi, întorcându-se către statuie, a pronunţat o rugăciune în latină, la care i-au răspuns cei doi preoţi. După aceea, la un semn al episcopului, unul din cei doi acoliţi a descoperit brusc statuia. Goarna a sunat, şi drapelul s-a înclinat şi el. Un freamăt lung a străbătut mulţimea. Strigătele ascuţite de bucurie ale femeilor au umplut valea, dansatorii și-au scuturat clopoţeii de la glezne. Fecioara care s-a arătat de sub văl semăna, fără îndoială, cu Fecioara din Lourdes, precum cea care putea fi văzută la biserica misiunii, acelaşi văl albastru, aceeaşi, centură azurie, aceeaşi rochie gălbuie, însă Notre-Dame du Nil era neagră, chipul ei era negru, mâinile ei erau negre, picioarele îi erau negre, Notre-Dame du Nil era o femeie cu pielea neagră, o africană, o rwandeză, de ce nu? „E Isis – a strigat domnul de Fontenaille – s-a întors!"

Vicarul apostolic a stropit energic cu apă sfinţită, binecuvântând statuia, izvorul, mulţimea. Și-a ţinut predica. Mulţimea n-a înţeles tot ce spunea. A vorbit despre Sfânta Fecioară, care s-ar numi aici Notre-Dame du Nil. A spus: „Picăturile acestei ape sfinţite se amestecă cu apele născânde ale Nilului, se vor uni cu şuvoaiele altor râuri, care se vor transforma în fluviu, vor traversa lacurile, vor traversa mlaştinile, se vor rostogoli în căderile de apă, vor înfrunta nisipurile deşertului, vor adăpa celulele bătrânilor călugări, vor ajunge până la picioarele Sfinxului uimit, e ca şi când aceste picături sfinţite, prin graţia dată de Notre-Dame du Nil, ar urma să boteze întreaga Africă, şi chiar ea, Africa devenită creştină, este cea care va salva această lume de la pieire. Şi parcă văd, da, văd aceste mulţimi de toate naţiile care vor veni în pelerinaj, care vor veni în pelerinaj în munţii noştri, pentru a se închina la Notre-Dame du Nil."

La rândul său, conducătorul Kayitare a înaintat în faţa estradei și şi-a invocat vaca Rutamu, pe care o oferea noii regine a Rwandei. A amestecat elogiul acesteia cu cel al Fecioarei Maria, spunând că amândouă vor aduce bogăţie de lapte și miere. Strigătele de bucurie ale femeilor şi clinchetul clopoţeilor au aprobat darul de bun augur.

La câteva zile după aceea, nişte muncitori ai misiunii au venit să construiască o platformă între cele două stânci mari, deasupra izvorului. Au aşezat acolo statuia, adăpostită sub un acoperiş de tablă. Abia după aceea, la doi kilometri distanţă, a fost construit liceul. Chiar la independenţă.

Poate că monseniorul spera că apa sfinţită a izvorului va deveni miraculoasă, precum cea din Lourdes. Dar nu s-a întâmplat. Numai Kagabo, vindecătorul sau otrăvitorul, după cum vrei să crezi, umple cu ea ulcioare mici, negre, ca nişte tigve. Scufundă în ele rădăcini cu forme neliniştitoare, piele de şarpe transformată în pulbere, smocuri de păr ale copiilor născuţi morţi, sânge uscat de la prima menstruaţie a fetelor. Pentru a aduce vindecare sau moarte. Depinde cum vrei să crezi.

Multă vreme, fotografiile de la ceremonia de inaugurare a statuii Notre-Dame du Nil au împodobit lungul culoar care servea de anticameră pentru vizitatorii sau părinţii elevelor care ceruseră audiență la maica stareţă. Acum nu mai rămăsese decât una: aceea în care putea fi văzut monseniorul vicar apostolic binecuvântând statuia. Din celelalte nu se mai puteau ghici decât urmele dreptunghiulare, ceva mai palide, pe care le lăsaseră în spatele canapelei de lemn, rigide, fără perne, pe care nefericitele eleve convocate de teribila maică stareţă nici măcar nu îndrăzneau să se aşeze. Şi totuşi, fotografiile nu fuseseră distruse. Gloriosa, Modesta și Veronica le regăsiseră în ziua în care fuseseră însărcinate să şteargă locul de praf, la capătul bibliotecii, unde erau îndesate arhivele.

Acolo, sub un teanc de ziare vechi și reviste {Kinyamateka, Kurerera Imana, L'Ami, Grands Lacs etc), au descoperit fotografiile, puţin îngălbenite și îndoite, unele încă sub geamul de sticlă spart. Era fotografia administratorului schiţând salutul militar în faţa statuii, în timp ce, în spatele lui, un soldat înclina drapelul belgian. Erau fotografiile dansatorilor intore, puţin neclare, căci fotograful, inabil, dorise să surprindă în plin zbor saltul lor prodigios, aşa încât coama lor de sisal și pielea de leopard erau învăluite într-un nimb fantomatic. Şi apoi mai era fotografia conducătorilor şi a soţiilor lor, îmbrăcaţi cu mare pompă. Majoritatea acestor înalte personaje erau tăiate cu o linie groasă, cu cerneală roşie, și unele ascunse de un semn de întrebare, cu cerneală neagră.

— Fotografiile conducătorilor au trecut prin „revoluţia socială", a zis Gloriosa râzând. O linie trasă cu stiloul, o lovitură de macetă, şi pfui... gata cu tutsi!

— Si cei care au un semn de întrebare? a vrut să ştie Modesta.

— Trebuie să fie cei care au reuşit să fugă, din nefericire! Dar acum, fie că sunt la Bujumbura sau la Kampala, marii conducători și-au pierdut vacile, nu mai au demnitate, beau apă ca nişte paria ce-au ajuns. Iau fotografiile. Tatăl meu va şti să-mi spună cine sunt toţi aceşti domni decăzuţi.

Veronica s-a întrebat când oare, pe fotografia de clasă pe care o făceau în fiecare an, la începutul scolii, va fi și ea tăiată cu o linie roşie.

Pentru elevele liceului Notre-Dame du Nil, marele pelerinaj este în mai. Luna Fecioarei Maria.

Este o zi lungă și frumoasă ziua pelerinajului. Liceul se pregăteşte pentru ea cu multă vreme înainte. Se fac rugăciuni pentru ca vremea să fie îndurătoare. Maica stareţă și părintele Hermenegilde, capelanul, au decretat nouă zile de rugăciune. Toate clasele sunt invitate să facă cu

schimbul în capelă pentru a se ruga Sfintei Fecioare: fie ca, în ziua aceea, Fecioara să alunge norii! La urma urmei, în mai, e posibil, ploile se răresc puţin, anotimpul secetos se apropie. Fratele Auxile (e cel care se apleacă, atunci când trebuie, deasupra măruntaielor uleioase ale generatorului electric sau deasupra motoarelor celor două camioane de aprovizionare, cel care tună și fulgeră în dialect flamand împotriva mecanicilor sau şoferilor, cel care cântă la orgă şi dirijează corul), fratele Auxile deci, de o lună deja, face repetiţii cu cântecele pe care le-a compus în onoarea Notre-Dame du Nil. Profesorii belgieni și cei trei tineri funcţionari francezi sunt rugaţi stăruitor să participe la ceremonie. Maica stareţă le-a sugerat discret celor din urmă că ar fi mai respectuos să poarte costum şi cravată, mai potrivite cu solemnitatea zilei decât acei pantaloni de pânză grosolană pe care-i numesc blugi, şi că ea conta pe atitudinea lor respectuoasă pentru a da un bun exemplu elevelor. Sora intendentă, căreia i se aude clinchetind lungul şir de chei prinse în centura de piele, s-a dus să aleagă din rezerve cutiile de conserve pentru picnic: cu carne de vită sărată, sardine în ulei, dulceţuri, brânză Kraft. Asta i-a luat o bună parte din noapte. A numărat exact cutiile de Fanta Orange pentru eleve şi câteva sticle de bere Primus rezervate capelanului, fratele Auxile, şi părintelui Angelo, preotul misiunii vecine, care a fost invitat şi el. Pentru surorile rwandeze, profesori și supraveghetoare, ea a rezervat o damigeana de vin de ananas, specialitatea surorii Kizito, care păstrează grijulie secretul reţetei.

Fără îndoială, în ziua cu pricina, este slujba interminabilă, sunt cântecele, rugăciunile, zecile de mătănii, dar sunt mai ales râsetele, exploziile de râs ale fetelor, cursele nebuneşti, galopul, alunecările pe iarba colinei. Sora Angelique şi sora

Rita, supraveghetoarele, îşi sparg plămânii suflând în fluier și strigă: ‚Atenţie la râpă!"

Se întind feţe de masă pentru picnic. Nu e ca în sala de mese, e învălmăşeală, fetele se aşază după bunul plac, pe vine sau lungite, se mâzgălesc cu dulceaţă. Supraveghetoarele, neputincioase, îşi ridică braţele către cer. Maica stareţă, sora Gertrude, adjuncta rwandeză a stareţei, sora intendentă, părintele Hermenegilde, părintele Angelo sunt aşezaţi pe scaune pliante. Profesorii, şi ei, au dreptul la scaune, dar profesorii francezi au preferat să stea pe iarbă. Sora Rita e cea care le serveşte bere domnilor: numai o rwandeză cunoaşte bunele maniere. Evident, maica stareţă refuză berea Primus care i se oferă, sora intendentă se resemnează să facă la fel. Se va mulţumi cu vinul de ananas al surorii Kizito.

Puţini sunt pelerinii care s-ar putea alătura liceenelor. Maica stareţă are grijă să îndepărteze neaveniţii pe care i-ar atrage, sub pretextul devoţiunii, spectacolul atâtor tinere fete adunate laolaltă. La cererea ei, primarul comunei Nyaminombe, de care ţine liceul, a interzis accesul la izvor. Chiar și soţiei ministrului, care a invitat câteva prietene să profite de Mercedesul ei ca să admire pietatea fetelor lor, îi e foarte greu să-l convingă pe poliţist să ridice bariera. Dar există un vizitator căruia maica stareţă nu-i poate interzice accesul, e domnul de Fontenaille, plantatorul de cafea. Fetelor le e puţin teamă de el. Se spune că locuieşte singur în vila lui mare şi dărăpănată. Majoritatea plantaţiilor sale sunt lăsate în paragină. Nu se ştie dacă e nebun sau dacă e un vrăjitor alb. Sapă în pământ ca să caute oseminte sau cranii. Jeepul său vechi ocoleşte cărările și se zgâlţâie şi zăngăne din toate fiarele pe versanţii muntelui. Îşi face mereu apariţia în mijlocul picnicului. O salută pe maica stareţă, scoţându-şi pălăria ţărănească cu un gest teatral, lăsând să se vadă craniul ras: „Îmi depun omagiile la picioarele dumneavoastră,

Maică reverendă." Aceasta din urmă se stăpâneşte cu greu să-şi ascundă iritarea: „Domnule de Fontenaille, bună ziua, nu eraţi aşteptat, nu veniţi să ne tulburaţi pelerinajul." „Vin ca și dumneavoastră, să-mi aduc omagiile Mamei Nilului", răspunde el, întorcând spatele. Face fără grabă turul tuturor feţelor de masă aşternute pe iarbă, unde iau dejunul liceenele, se opreşte uneori în faţa uneia dintre ele, îşi îndreaptă mecanic ochelarii, o priveşte fix, clătinând din cap cu un aer satisfăcut şi îi schiţează profilul pe un carneţel. Sub privirea lui intensă, tânăra în faţa căreia se opreşte îşi lasă capul în jos - aşa și cere, în fond, politeţea -, dar unele dintre ele nu se pot împiedica să nu-i adreseze pe furiş un surâs graţios. Maica stareţă, care nu îndrăzneşte să intervină de frică să nu provoace un scandal mai mare, urmăreşte temătoare maşinaţiile bătrânului plantator. În sfârşit, acesta din urmă se îndreaptă spre micul bazin în care e reţinută apa izvorului, aruncă în primele ape ale Nilului câteva petale de un roşu viu, pe care le-a scos dintr-unul din numeroasele buzunare ale hainei, apoi ridică de trei ore braţele către cer, cu mâinile desfăcute și braţele depărtate, pronunţând câteva cuvinte incomprehensibile. Din clipa în care domnul de Fontenaille s-a reîntors în parcare şi se aude horcăind motorul jeepului său, maica stareţă se ridică și ordonă: „Fetelor, să intonăm o cantică." Liceenele cântă în cor, în timp ce unele dintre ele se uită cum se risipesc cu regret norii de praf ridicaţi de jeep.

La întoarcere, Veronica deschide cartea de geografie. Nu e uşor să urmăreşti cursul Nilului. La început nu are nume, apoi poartă prea multe nume. Ai zice că răsare de peste tot. Se ascunde într-un lac, iese de acolo, este Alb, se încâlceşte în mlaştini, într-o altă parte e fratele lui, care e Albastru, la sfârşit e uşor, curge drept, de fiecare parte se află deşertul, apele ling picioarele piramidelor, piramidele cele mari, după care se

risipesc, se încurcă, apare delta, şi totul sfârşeşte în mare, care, după cum se spune, e mult mai mare decât Lacul.

Veronica îşi dă seama că mai e cineva, în spatele ei, care se apleacă în acelaşi timp cu ea asupra paginii din manual.

— Ei, Veronica, tu cauţi drumul ca să te întorci acasă, acolo de unde au venit ai tăi. Nu-ţi face griji, mă voi ruga la Notre-Dame du Nil, ca să te poarte acolo crocodilii, pe spinările lor, sau mai degrabă în burta lor.

Pentru Veronica, râsul Gloriosei nu se va mai opri niciodată, ajungând până în coşmarurile ei.

Începutul şcolii

Liceul Notre-Dame du Nil are un aer mândru. Dinspre capitală, drumul care duce la el se strecoară la nesfârşit prin labirintul văilor şi colinelor, și apoi, la sfârşit, când te aştepţi mai puţin, escaladează în câteva serpentine Ikibira (munţii pe care manualele de geografie îi numesc, în lipsă de altceva mai bun, lanţul Congo—Nil), şi atunci descoperi clădirea cea mare a liceului: ai zice că vârfurile munţilor s-au îndepărtat ca să-i facă loc, acolo, la marginea celuilalt versant, cel la capătul căruia se zăreşte lacul scânteind. Sus acolo, pe munte, liceul străluceşte, pentru micuţele şcolăriţe, ca un palat iluminat al visurilor lor inaccesibile.

Construcţia liceului a fost un spectacol pe care oamenii nu sunt dispuşi să-l uite la Nyaminombe. Ca să nu scape nimic, bărbaţii, mereu leneşi, lăsau ulcioarele de bere de la cafenea, femeile părăseau mai devreme câmpurile de mazăre și de mei, iar la bătaia de tobă care anunţa sfârşitul orelor, copiii de la şcoala misiunii alergau și îmbrânceau mica mulţime care privea şi comenta lucrările, pentru a ajunge în primul rând. Cei mai îndrăzneţi fugiseră deja de la şcoală ca să pândească, de-a lungul drumului, norul de praf care anunţa sosirea camioanelor. Îndată ce convoiul ajungea la înălţimea lor, alergau în spatele vehiculelor şi încercau să se agate de ele. Unii chiar reuşeau, alţii cădeau pe drum, puţin mai lipsindu-le să nu fie striviţi de camionul următor. Degeaba strigau şoferii, încercând să izgonească roiul de imprudenţi. Unii opreau vehiculul, coborau din el, şcolarii o luau la fugă, şoferul se prefăcea că

aleargă după ei, dar, imediat ce camionul o pornea din nou, jocul reîncepea. Pe câmpuri, femeile îşi ridicau sapa spre cer, în semn de neputinţă şi disperare.

Erau cu toţii extrem de uimiţi că nu vedeau piramidele fumegânde de cărămizi, în plin proces de ardere, sau şirul de ţărani purtând cărămizile pe cap, aşa cum se întâmpla atunci când umupadri le cerea credincioşilor să construiască o nouă sucursală sau când primarul convoca populaţia, sâmbăta, la muncile comunitare, pentru a mări dispensarul sau propria lui casă. Nu, acolo, la Nyaminombe, era un adevărat şantier făcut de albi, un şantier adevărat cu albi adevăraţi, cu maşinării teribile, dotate cu maxilare de fier care scormoneau şi săpau pământul, cu camioane ce cărau maşinării care făceau un zgomot infernal şi scuipau ciment, cu şefi care ţipau la zidari, adresându-le ordine în swahili, şi chiar cu albi, şefi peste şefi, care nu făceau nimic altceva decât să se uite peste foi mari de hârtie, pe care le desfăşurau ca pe cupoanele de material în magazinul pakistanezului, şi care deveneau nebuni de furie, ca şi când ar fi scuipat foc, atunci când îi chemau lângă ei pe şefii negri mai mici.

Din legendele şantierului, cea care a fost reţinută și care se mai istoriseşte încă este povestea lui Gakere. Afacerea Gakere. Încă mai stârneşte râsul. La sfârşitul fiecărei luni, era ziua de plată la Nyaminombe. Ziua de 30, o zi periculoasă. Periculoasă pentru contabili, expuşi reclamaţiilor cel mai adesea violente ale salariaţilor. Periculoasă pentru muncitorii cu ziua, care ştiau că, în ziua aceea, pe 30, singura zi a cărei dată o cunoştea, soţia lor nu era la câmp, ci îi aştepta în pragul colibei, ca să primească bancnotele pe care i le întindea soţul, să le numere, să strângă teancul subţire cu o sfoară de bananier și să-l strecoare într-un ulcior mic, pe care urma să-l ascundă sub

paie, la căpătâiul patului. Ziua de 30 era ziua tuturor certurilor, a tuturor violențelor.

Atunci erau instalate mese sub nişte prelate ori sub adăposturi de paie şi bambus. Erau pentru contabil. Gakere era contabil. El era cel care îi plătea pe muncitorii cu ziua. Era un fost subşef din Nyaminombe care fusese „epurat" ca mulţi alţii de către autorităţile coloniale, pentru a fi înlocuit cu un subşef, în curând primar, de etnie hutu. Fusese angajat pentru că cunoştea pe toată lumea, pe toţi cei care fuseseră recrutaţi la fata locului, și care nu vorbeau swahili. Pentru ceilalţi, adevăraţii zidari, care erau de prin alte părţi și care vorbeau swahili, contabilii veneau din capitală. Şi toată lumea asta stătea la coadă în fata meselor contabililor, în bătaia soarelui sau, cel mai adesea, în ploaie. Erau mereu strigăte, îmbrânceli, contestaţii, proteste, acuzaţii. Bărbaţii solizi care păzeau şantierul restabileau ordinea, îi calmau pe recalcitranţi cu lovituri de baston, primarul şi cei doi jandarmi ai lui nu voiau să se amestece, și nici albii. Aşa că Gakere lua loc sub adăpost, cu mica lui casă de bani sub braţ. Se aşeza pe scaun, punea casa de bani pe masă şi o deschidea. Era plină de bancnote. Desfăcea încet foaia pe care era scrisă lista numelor celor pe care urma să-i plătească, oameni care aşteptau de ore întregi, în bătaia soarelui sau a ploii. începea să-i strige: Bizimana, Habineza... Muncitorul angajat cu ziua înainta până în dreptul mesei. Gakere depunea în faţa lui mica sumă de bani, în bancnote şi monede, care-i revenea. Muncitorul punea un deget înnegrit de cerneală în dreptul numelui său și Gakere trăgea o cruce, adresându-i câteva cuvinte.Timp de o zi întreagă, Gakere redevenea conducătorul care fusese.

Dar, într-o bună zi, Gakere n-a mai fost văzut venind, cu casa lui mică de bani sub braţ. S-a aflat repede că fugise cu casa plină de bancnote. Oamenii şi-au zis: a plecat în Burundi, e un

şmecher Gakere, a plecat cu banii celor din neamul bazungu, dar oare muncitorii vor mai fi plătiţi acum? Gakere era admirat, dar i se purta şi pică: n-ar fi trebuit să ia banii destinaţi oamenilor din Nyaminombe, ar fi putut să facă în aşa fel încât să ia banii dintr-o altă casă. Muncitorii cu ziua au sfârşit prin a fi plătiţi totuşi. Nimeni nu i-a mai purtat pică lui Gakere şi nu s-a mai auzit nimic de el vreme de două luni. Își părăsise soţia şi cele două fiice. Primarul le interogase, jandarmii le supravegheau. Dar Gakere nu le pusese la curent cu proiectele sale necinstite: umbla zvonul că, odată cu banii, intenţiona să-și ia o nouă soţie, mai tânără și mai frumoasă, în Burundi. Si apoi, s-a întors la Nyaminombe, cu mâinile legate la spate, între doi militari. Nu ajunsese deloc în Burundi. Îi fusese teamă să străbată pădurea din Nyungwe, din pricina leoparzilor, a maimuţelor mari și chiar a elefanţilor din pădure, care nu mai există de multă vreme. Traversase tot ţinutul, cu casa de bani sub braţ. La Bugesera, încercase să treacă mlaştinile mari, se rătăcise, Burundi era în apropiere, dar se învârtise în cerc printre papiruşi, fără să ajungă vreodată la frontieră. E adevărat că nu exista nimic care să indice frontiera. Într-un final, dăduseră de el, la marginea mlaştinii, epuizat, slab, dar cu picioarele umflate. Bancnotele nu mai erau decât o masă spongioasă, care plutea în casa de bani plină de apă. Ca să fie dat de exemplu și altora, a fost legat o zi întreagă de un stâlp, la intrarea în şantier. Muncitorii care treceau prin faţa lui nu-l insultau, nu scuipau în direcţia lui, ci plecau capetele, prefăcându-se că nu-l vedeau. Soţia şi cele două fiice ale sale erau aşezate la picioarele lui. Din când în când, una dintre ele se ridica pentru a-i şterge faţa și a-i da să bea. A fost judecat, dar n-a rămas mult timp în închisoare. Nu a mai fost văzut la Nyaminombe. Poate că a sfârşit prin a merge în Burundi cu soţia şi cele două fiice, dar fără casa de bani. Unii au crezut că cei din neamul bazungu

făcuseră o vrajă asupra bancnotelor, că aceste bancnote blestemate îl făcuseră pe sărmanul Gakere să se învârtă în cerc și că din acest motiv nu reuşise el deloc să ajungă în Burundi.

Liceul e o clădire mare de patru etaje, mai înaltă decât ministerele din capitală. La început, elevele noi, cele care vin de la ţară, nu îndrăznesc să se apropie de ferestrele dormitorului, la etajul al patrulea. „O să dormim cocoţate ca nişte maimuţe?" întreabă ele. Elevele mai mari și cele de la oraş râd de ele, le împing spre ferestre, zicându-le: „Uită-te în jos, şi o să cazi în lac." Cele noi sfârşesc totuşi prin a se obişnui. Capela, aproape la fel de mare ca biserica misiunii, este și ea din ciment, dar gimnaziul, intendenţa, atelierele şi garajul peste care domneşte, cu ţipete stridente, fratele Auxile sunt din cărămidă. Ele formează o curte mare, închisă de un zid cu o poartă de fier, care scârţâie când e încuiată seara sau când e deschisă dimineaţa, mai tare decât soneria care dă stingerea sau trezirea.

Puţin mai într-o parte se află nişte căsuţe fără etaj care sunt numite, la alegere, vile sau bungalouri, acolo locuiesc profesorii cooperanţi. Mai este, de asemenea, o casă mai mare decât celelalte, aceea e mereu numită Bungaloul, ea e rezervată oaspeţilor de rang înalt, domnului ministru, dacă venea vreunul, monseniorului, a cărui vizită e aşteptată în fiecare an. Sunt cazaţi aici uneori turişti veniţi din capitală sau din Europa pentru a vedea izvorul Nilului. Intre aceste case şi liceu se află o grădină cu peluze, straturi de flori, tufe de bambus și mai ales o grădină de legume. Grădinarii cultivă aici varză, morcovi, cartofi, căpşuni, există chiar și un mic teren pătrat unde se cultivă grâu. Roşiile care se recoltează de aici strivesc cu dimensiunile lor trufaşe roşiile inyanya, sărmanele roşii mărunte indigene. Surorii intendente îi place să le arate musafirilor livada exotică în care caişii și piersicii transplantaţi suferă

în mod evident de nostalgia după clima lor de origine. Maica stareţă repetă că trebuie ca elevele să se obişnuiască cu hrana civilizată.

Un zid înalt de cărămidă a fost construit pentru a descuraja vizitatorii inoportuni și hoţii. Şi, pe timp de noapte, paznicii înarmaţi cu bastoanele lor îşi fac rondul şi păzesc poarta de fier.

Locuitorii din Nyaminombe au sfârşit prin a-şi pierde interesul faţă de liceu. Pentru ei este ca şi cu stâncile mari din Rutare, care par să se fi rostogolit pe panta muntelui și care s-au oprit acolo, nu se ştie de ce, în locul acela, la Rutare. Cu toate acestea, şantierul liceului a schimbat multe lucruri în viaţa comunei. Foarte repede, dughenele se instalaseră în jurul zonei în care locuiau zidarii: comercianţi care se aflau, până atunci, în apropierea misiunii, şi alţii care veniseră nu se ştie de unde, mici magazine în care se vindeau ca peste tot ţigări la bucată, ulei de palmier, orez, sare, brânză Kraft, margarina, gaz lampant, bere de banane, bere Primus, Fanta, și chiar, uneori, nu prea des, pâine... localuri care erau numite hoteluri, unde se mâncau frigărui de capră cu banane prăjite și fasole, colibe pentru femeile libere, spre marea dezonoare a satului. Când şantierul s-a terminat, majoritatea comercianţilor au plecat, toate femeile libere au plecat, dar au mai rămas trei localuri, două magazine, un croitor: asta a dat naştere unui nou sat pe marginea drumului care duce la liceu. Chiar și piaţa care se deplasase în apropierea cabanelor muncitorilor a rămas acolo, la capătul magazinelor.

Era totuşi o zi anume care îi atrăgea în continuare pe curioşi și pe cei fără ocupaţie din Nyaminombe în fata liceului Notre-Dame du Nil. Era duminica după-amiaza, la începutul şcolii, în octombrie, la sfârşitul anotimpului uscat. Oamenii se înghesuiau în vale, pe marginile drumului, ca să admire convoiul maşinilor care le conduceau pe eleve către liceu. Se puteau vedea maşinile

Mercedes, Range Rover, jeepurile mari militare ai căror şoferi se enervau, claxonau, schiţau gesturi ample, ameninţătoare, încercând să depăşească taxiurile, camionetele, microbuzele pline până la refuz cu tinerele fete, și care se străduiau din greu să depăşească ultima pantă.

Una câte una, liceenele coborau din maşini în faţa micii mulţimi de gură-cască ce era ţinută la distanţă de grilajul de la intrare de către cei doi jandarmi comunali și de primar în persoană. Un freamăt străbătuse mulţimea de spectatori atunci când Gloriosa, precedată de mama ei și urmată de Modesta, coborâse din Mercedesul negru, cu geamuri fumurii. „E leită tatăl ei, comentase primarul, care îl întâlnise pe marele bărbat cu ocazia unui miting al partidului, poartă bine numele pe care i l-a dat tatăl său, Nyiramasuka, Cea-care-munceş-te-cu-sapa, și repetase observaţia suficient de tare pentru ca militanţii care îl înconjurau să-l audă și să răspândească în jurul lor un fior de admiraţie. Gloriosa, cu umerii ei laţi și impunători, semăna, fără îndoială, cu tatăl ei: colegele sale îi spuneau, cu voce şoptită, Mastodonta. Purta o fustă bleumarin care abia lăsa să i se vadă pulpele musculoase şi o bluză albă, încheiată până la gât, ce se întindea pe un piept generos. Ochelarii mari și rotunzi confirmau autoritatea incontestabilă care se degaja din privirea ei. Părintele Hermenegilde le-a abandonat pe nou-venitele care intrau la liceu şi de care era responsabil ca să le adune laolaltă şi să le liniştească, pentru a face semn către doi angajaţi ai liceului să ia valizele pe care le ducea şoferul în veston cu nasturi auriţi, s-a repezit în calea nou-venitelor şi, luând-o înaintea surorii Gertrude, însărcinată cu primirea oaspeţilor, le-a salutat pe mamă și pe fiică, îmbrățișându-le cum se cuvenea și încurcându-se în nenumăratele formule de bun-venit pe care le oferă politeţea ruandeză. A fost repede întrerupt de mama Gloriosei, care spunea

că trebuia să meargă s-o salute pe maica stareţă, iar apoi să se întoarcă cât mai repede în capitală, unde o aştepta o cină la ambasadorul Belgiei, era sigură că fata ei primea la liceul Notre-Dame du Nil educaţia democratică și creştină potrivită pentru elita feminină a unei ţări care făcuse revoluţia socială ce pusese capăt nedreptăţilor feudale.

Gloriosa a declarat că o să rămână la intrare, lângă sora Gertrude, sub drapelul Republicii, ca să-şi întâmpine colegele din ultimul an și să le anunţe că o primă reuniune a comitetului pe care îl prezida se va ţine în ziua următoare, în sala de mese, după studiu. Modesta a spus că o să stea şi ea alături de prietena ei.

La scurt timp după aceea, Goretti a avut şi ea o sosire care a atras atenţia. Stătea în partea din spate a unui vehicul militar uriaş, ale cărui şase pneuri groase, crenelate, i-au impresionat pe spectatori. Doi soldaţi în haine de camuflaj au ajutat-o să coboare, i-au chemat pe băieţi pentru bagaje și şi-au luat rămas-bun de la pasagera lor, schiţând salutul militar. Goretti a evitat cât a putut efuziunile Gloriosei:

— Te porţi mereu ca şi când ai fi ministra, i-a şoptit ea.

— Şi tu şeful de stat major, i-a răspuns Gloriosa, dar grăbeşte-te să treci de poartă, la liceu nu se vorbeşte decât franceza, aşa o să putem înţelege, în sfârşit, ce spun cei din Ruhengeri.

Cum maşina Peugeot 404 ataca ultima pantă de dinaintea liceului, Godelive a recunoscut-o, înfăşurată într-un pagne[2] pe Immaculee, mergând pe jos, urmată de un băieţaş în zdrenţe, care îi ducea valiza pe cap. A cerut imediat să se oprească maşina:

— Immaculee! Ce-ai păţit? Urcă repede. Maşina tatălui tău a făcut o pană? Doar n-ai venit aşa din capitală.

Immaculee şi-a scos pagne-ul și s-a instalat lângă Godelive, în vreme ce şoferul îi punea valiza

în portbagaj. Micul hamal a bătut în geamul portierei ca să-şi ceară plata. Immaculee i-a aruncat o monedă.

— Să nu mai spui la nimeni. M-a adus prietenul meu pe motocicleta lui. Ştii, are o motocicletă mare. Nu există o motocicletă mai mare ca a lui în Kigali, şi poate în toată Rwanda. E mândru de ea. Iar eu sunt mândră că sunt prietena băiatului care are cea mai mare motocicletă din ţară. Mă urc în spate și el rulează cu toată viteza pe străzi. Motocicleta scoate un zgomot ca răgetul unui leu. Panică pe străzi. Toată lumea îşi ia picioarele la spinare. Femeile îşi răstoarnă coşurile și ulcioarele. Asta îl face să râdă pe prietenul meu. Mi-a promis că mă va învăţa să conduc motocicleta. O să merg și mai repede ca el. Aşa că mi-a spus: „O să te duc până la liceu pe motocicleta mea." Am zis da. Mi-era puţin teamă totuşi, dar mi s-a părut incitant. Tatăl meu se afla în călătorie de afaceri la Bruxelles. I-am spus mamei că o să plec cu o prietenă. Prietenul meu m-a lăsat, aşa cum îi cerusem, la ultimul viraj. Dacă maica stareţă m-ar fi văzut venind pe motocicletă, îţi imaginezi ce scandal ar fi fost! M-ar fi dat afară. Dar uită-te acum în ce stare sunt. Sunt plină de praf. E oribil! O să creadă că tatăl meu nu mai are maşină, că am venit cu autobuzul Toyota, printre capre și banane, alături de tărăncile care îşi poartă şi acum copiii în spinare. Ce ruşine!

— O să faci un duş şi sunt sigură că în valiza ta sunt destule produse ca să te faci din nou frumoasă.

— Ai dreptate, am reuşit să găsesc nişte creme care deschid la culoare pielea, nu acele Venus din Milo pe care le găseşti la piaţă, ci creme americane, tuburi de cold cream, săpunuri verzi antiseptice, mi le-a trimis verisoara mea de la Bruxelles, din Matonge. O să-ţi dau un tub.

— Ce să fac cu el? Sunt unele care sunt frumoase, ori se cred, şi altele care nu sunt, și gata.

— Pari foarte tristă, nu eşti mulţumită că te întorci la liceu?

— De ce as fi mulţumită că mă întorc la liceu? Am mereu cele mai proaste note, profesorilor le e milă de mine, dar nu și vouă, celorlalte, dragele mele colege. Tatăl meu e cel care vrea să continui totuşi. Cu diploma luată, speră să mă mărite cu un bancher ca el. Dar are, fără îndoială, și un alt plan.

— Curaj, Godelive, e ultimul an, şi după aceea te vei mărita cu un mare bancher.

— Nu râde de mine, poate că vă rezerv o surpriză, o mare surpriză!

— Pot să ştiu ce surpriză?

— Sigur c nu, fiindcă va fi o surpriză.

Gloriosa le-a întâmpinat pe Godelive și Immaculee cu aroganţă. A aruncat o privire dispreţuitoare asupra pantalonilor mulaţi și cămăşii cu decolteu adânc a lui Immaculee. S-a întrebat de ce era plină de praf, dar a renunţat s-o întrebe pentru moment. Nu i-a acordat nici o atenţie lui Godelive.

— Contez pe voi să fiţi nişte adevărate militante, le-a strecurat ea, cu voce joasă, nu cum aţi făcut anul trecut. Cochetăria şi un tată bancher nu sunt suficiente pentru Republica noastră.

Immaculee şi Godelive s-au prefăcut că n-au auzit nimic.

Condus de părintele Hermenegilde, timidul grup al noilor liceene a trecut pragul porţii, sub privirea scrutătoare a Gloriosei:

— Ai văzut, Modesta, a suspinat ea, la minister, vechiul regim are încă multe rămăşiţe. Sunt toleranţi cu procentajul. Dacă am numărat bine, şi le-am numărat numai pe cele pe care le cunosc, cele de care sunt sigură, am depăşit deja procentajul care, din nefericire, li s-a acordat. E o nouă invazie! La ce va fi folosit revoluţia socială făcută de părinţii noştri, dacă lăsăm lucrurile asa? O să-i semnalez asta tatălui meu. Dar cred, de asemenea, că va trebui să reglăm asta noi înşine,

şi, de data asta, să terminăm cu aceste parazite. Am vorbit la Biroul Tineretului Militant Ruandez, sunt de aceeaşi părere cu mine. Acolo sunt ascultată. Nu degeaba m-a numit tatăl meu Nyiramasuka.

De când îşi deschisese porţile liceul, nu se văzuse niciodată la Nyaminombe o maşină ca aceea în care sosise Frida. Era o maşină joasă, foarte lungă, de un roşu aprins, cu o capotă care, cum se văzuse, putea să se strângă și să se desfacă fără s-o atingă cineva. Nu avea decât două locuri. Şoferul şi pasagerul erau lungiţi în fotolii aproape ca în nişte paturi. Maşina scotea un zgomot ca de tunet, vibra, ridicând în spatele ei un nor roşu de praf. Toată lumea a crezut o clipă că o să dărâme poarta şi o să le răstoarne pe sora Gertrude, Gloriosa şi Modesta, dar s-a oprit brusc chiar la piciorul stâlpului drapelului, într-un scrâşnet infernal.

Un bărbat destul de în vârstă, în costum trois pieces, cu vestă înflorată și ochelari negri, mari și rame cu reflexe aurii, cu pantofi și curea din piele de crocodil, a coborât din maşină, s-a dus să deschidă portiera dinspre Frida și să o ajute să coboare din scaunul în care era pe jumătate lungită. Frida și-a netezit rochia, care s-a desfăşurat împrejur, învoaltă ca o umbrelă, de un roşu la fel de viu precum cel al maşinii. Sub o mică eşarfa de mătase purpurie, i se zărea părul brutal îndreptat, stând ţeapăn şi apretat, strălucind în soare ca asfaltul cu care fuseseră pavate recent câteva străzi din Kigali.

Ignorându-le pe Gloriosa şi Modesta, şoferul bolidului i s-a adresat în swahili surorii Gertrude:

— Sunt Excelenţa Sa Jean-Baptiste Balimba, ambasadorul Zairului. Am întâlnire cu maica stareţă. Conduceti-mă imediat la ea.

Sora Gertrude, şocată că cineva putea să-i vorbească pe un asemenea ton și, încă şi mai rău, în swahili, a ezitat o secundă, dar, văzând că bărbatul părea în orice caz decis să intre forţat şi să

treacă de poartă fără vreo altă permisiune, s-a resemnat să meargă înaintea lui:

— Aşteaptă-mă în hol, i-a spus el Fridei, o să aranjez totul, nu o să-mi ia mult timp.

Gloriosa se îndepărtase vizibil de poartă şi se dusese în întâmpinarea celor nouă eleve din ultimul an, care tocmai coborâseră dintr-un microbuz.

— Iată procentajul nostru, a zis ea, văzând cum soseşte o camionetă care părea să se prăbuşească sub greutatea unei piramide mişcătoare de butoaie şi cutii de carton nu prea bine fixate. Vezi, Modesta, nimic nu-i va împiedica vreodată pe tutsi să facă trafic: chiar și când îsi conduc fetele la liceu, la începutul şcolii, trebuie să obţină un câştig. Livrează mărfuri către magazinul din Nyaminombe, și cine deţine magazinul? Un tutsi, desigur, o rudă îndepărtată, după cum se pare, a tatălui Veronicăi, care, la rândul lui, face comerţ în Kigali. Ah, fata asta, Veronica, care se crede cea mai frumoasă, o să sfârşească prin a se vinde ea însăşi. Şi Virginia, prietena ei, fiindcă este preferata tuturor profilor albi, se crede cea mai deşteaptă. Ştii cum o cheamă: Mutamuriza, Nu-o-faceţi-să-plângă! O să fac în aşa fel încât numele ei să mintă. Asta e cota: douăzeci de eleve, două tutsi, şi, din cauza asta, am prietene, adevărate ruandeze din rândul poporului majoritar, al poporului ce munceşte cu sapa, care nu au avut loc la liceu. Cum tot spune tatăl meu, va trebui să scăpăm într-o bună zi de aceste cote, e o poveste stupidă!

Modesta însoţise diatriba Gloriosei tuşind aprobator, dar, atunci când Gloriosa le-a adresat cu exagerare celor două eleve tutsi un şir de politeţuri prea apăsate, s-a ţinut la distanţă.

— Îmbrăţişările, a zis Gloriosa, când Veronica și Virginia se îndepărtaseră, sunt ca să ascunzi şerpii mai bine, dar tu, Modesta, te temi să nu fii confundată cu surorile tale pe jumătate, e adevărat

că le semeni, şi totuşi trebuie să te suport în preajma mea.

— Ştii bine că sunt prietena ta.

— E mai bine pentru tine să rămâi mereu prietena mea, a spus Gloriosa, râzând tare.

La asfinţitul soarelui, sunetul clopotului și scârţâitul porţii care se închidea au anunţat solemn începutul anului şcolar. Supraveghetoarele le conduseseră deja pe liceene în diferitele lor dormitoare. Elevele din ultima clasă de liceu aveau dreptul la câteva privilegii. În felul acesta, dormitorul lor era împărţit în paturi-alcov, pentru a asigura fiecăreia dintre ele o anumită intimitate. Intimitate complet relativă, care nu era protejată de culoarul unde supraveghetoarea îşi făcea rondul decât printr-o perdea verde uşoară, pe care sora putea s-o dea la o parte oricând. De altfel, aceste paturi închise, care erau numite „camere", chiar dacă erau prezentate de maica stareţă ca un exemplu de progres și emancipare la care liceenele ajungeau graţie educaţiei dispensate de liceul Notre-Dame du Nil, nu erau apreciate de toate. Nu mai era posibil să şuşotească între ele verzi și uscate, până picau de somn, și mai ales putea o fată să doarmă singură? Acasă, mamele aveau grijă ca fetele mici să împartă patul sau aşternutul cu cele mari. Sunt oare cu adevărat surori cele care nu adorm strânse unele lângă celelalte, şi pot fi prietene sincere cele care nu-și fac confidenţe împărţind un aşternut comun? Liceenelor le era greu să adoarmă în solitudinea alcovului. Pândeau de după perdele respiraţia vecinelor lor de pat, şi asta le liniştea puţin. În dormitorul liceenelor din primul an, sora Gertrude a insistat asupra faptului că fetele nu trebuiau să-şi apropie paturile: „Aici, a spus ea, suntem la liceu, nu acasă. Fiecare doarme singură, în patul ei, ca fetele civilizate."

Li s-a cerut liceenelor să-şi pună uniforma şi să meargă în rând de câte două la capelă, unde maica stareţă și părintele Hermenegilde le vor adresa un

cuvânt de primire. Au luat loc pe băncile capelei, iar cele care nu aveau încă uniformă sau o uitaseră au fost trimise să stea pe băncile din spate.

Maica stareţă și părintele Hermenegilde şi-au făcut apariţia din spatele altarului, au schiţat o genuflexiune în faţa tabernaculului și s-au întors către eleve. Au rămas, un lung moment, tăcuţi. Părintele Hermenegilde le privea, cu un surâs părintesc, pe liceenele din primul an, care fuseseră aşezate în primul rând.

Maica stareţă a luat, în sfârşit, cuvântul. Le-a urat bun-venit tuturor elevelor și în mod special celor care intrau în primul an de liceu. A reamintit că liceul Notre-Dame du Nil era destinat să formeze elita feminină a țării, că tinerele care aveau şansa să fie aici, în faţa ei, trebuiau să devină modele pentru toate femeile Rwandei: nu numai soţii și mame bune, ci și bune cetăţene şi bune creştine, una nefiind valabilă fără cealaltă. Femeile aveau, de asemenea, de jucat un rol important în emanciparea poporului ruandez. Si chiar ele, elevele liceului Notre-Dame du Nil, fuseseră alese să fie avangarda emancipării feminine. Dar, aşteptând să devină motoarele progresului, le-a reamintit ea ferm liceenelor, trebuiau să asculte nestrămutat regulamentul liceului, iar cea mai mică abatere era sever pedepsită. Voia să insiste asupra unui punct anume. Odată trecut pragul liceului, singura limbă autorizată era franceza, cu excepţia, desigur, a cursurilor de kinyarwanda, dar numai în timpul cursului și deloc în afara lui. Alături de soţii lor, care vor ocupa funcţii înalte (și, de altfel, de ce n-ar ocupa și ele unele funcţii?), franceza va fi limba pe care vor trebui s-o folosească cel mai adesea. Şi mai ales, trebuia proscris, într-un liceu aflat sub hramul Fecioarei Maria, orice cuvânt în swahili, o limbă deplorabilă, care era cea a adepţilor lui Mahomed. Le dorea tuturor liceenelor un an bun și

studios, şi chema asupra lor binecuvântarea dată de Notre-Dame du Nil.

Părintele Hermenegilde a ţinut un discurs lung, puţin confuz, din care reieşea că poporul ce muncea cu sapa şi care defrişase imensele păduri, până atunci de nepătruns, care acopereau Rwanda, se eliberase, în sfârşit, de nouă sute de ani de dominaţie hamită.

El însuşi, pe atunci umil preot al clerului indigen, contribuise, modest, fără îndoială, dar putea în această seară să mărturisească, la revoluţia socială care abolise sclavia şi corvezile. Dacă nu făcea parte dintre semnatarii Manifestului Bahutu din l957, era totuşi, şi asta fără să se laude, unul dintre principalii inspiratori: ideile, revendicările ce erau expuse aici erau ale sale. Astfel, le cerea tuturor acestor tinere frumoase, pline de promisiuni, care îl ascultau și care vor ajunge într-o bună zi mari doamne, să-şi amintească mereu de rasa căreia îi aparţineau, rasă care era rasa majoritară și singura autohtonă şi...

Maica stareţă, puţin speriată de un asemenea acces de elocvenţă, l-a întrerupt din priviri pe orator:

— ...Şi... şi acum, a zis părintele Hermenegilde, bâlbâindu-se, o să vă dau binecuvântarea mea și voi chema asupra voastră protecţia acordată de Notre-Dame du Nil, care veghează asupra noastră atât de aproape de liceul nostru, la izvorul marelui fluviu.

Munci și zile

Săptămâna în care începea şcoala era aproape mereu aceea când venea sezonul ploios. Dacă ploaia întârzia să-şi facă apariţia, părintele Hermenegilde cerea liceenelor să meargă, duminica, după slujbă, să ducă un buchet de flori la statuia Fecioarei. Elevele culegeau florile sub supravegherea neliniştită a surorii intendente, care se temea să nu-și vadă distruse straturile de flori, apoi mergeau să depună jerba la picioarele statuii, în faţa izvorului care nu seca niciodată. În cea mai mare parte a timpului, nu era nevoie de acest pelerinaj. Un tunet al cărui zgomot se reverbera la infinit în vale, până aproape de lac, dădea semnalul pentru începerea anotimpului ploios. Cerul, mai negru decât fundul unei cratiţe vechi, îşi vărsa şuvoaiele de apă, pe care copiii din Nyaminombe le celebrau cu voioşie, prin strigătele şi dansurile lor.

Pentru elevele din ultimul an, zilele de la liceu nu mai aveau nici un mister. Nu mai tresăreau la zgomotele care le trezeau în fiecare dimineaţă: scârţâitul porţii care se deschide, sunetul clopotului, fluierul supraveghetoarelor care traversau dormitoarele și se răsteau la cele care întârziau să se ridice din pat. Godelive era mereu ultima care se trezea, smiorcăindu-se că ea nu mai voia să rămână la liceu, că ea nu era făcută pentru studiu. Modesta și Immaculee o încurajau, spunându-i că vacanţa de Crăciun se apropia, că era ultimul ei an de liceu, și sfârşeau prin a o da jos cu forţa din pat. Repede-repede, trebuia să-şi

scoată cămaşa de noapte, să se înfăşoare într-unui din cele două mari prosoape albe pe care sora intendentă le împărţise în prima zi, să îl înnoade la subsuoară, să alerge către sala de baie şi să se îmbrâncească pentru a ajunge la una dintre chiuvete (duşul se făcea seara). Graţie staturii sale, Gloriosa era prima care se apleca asupra apei ce ţâşnea din robinet: în orice caz, trebuia să i se cedeze locul. După toaletă, mai rămânea puţin timp ca elevele să îmbrace rochia albastră de uniformă şi să meargă în sala de mese, unde le aşteptau bolul de porridge şi ceaiul pe care Virginia le înghiţea cu ochii închişi, străduindu-se să se gândească la deliciosul ikivuguto, laptele bătut pe care mama ei i-l pregătea în fiecare dimineaţă, în timpul vacanţei.

Ea împingea mai încolo mica ceaşcă plină cu zahăr pudră, pe care celelalte și-o disputau aprig, chiar dacă unele dintre fete aveau provizii de zahăr cu care îşi umpleau pe jumătate cănile, până obţineau o fiertură dulce. Pentru Virginia, zahărul avea un gust oribil, amar. Zahărul se găsea greu în regiunile de pe dealuri. Când Virginia intrase în clasa a şasea, nu mai văzuse niciodată atâta zahăr ca în ceaşca pe care o puneau la micul-dejun pe fiecare masă, în refectoriu. Virginia se gândea la surorile ei mai mici. Dacă măcar ar fi putut să le ducă şi lor zahărul dintr-o astfel de ceaşcă! Parcă şi vedea urma albă de zahăr care le-ar fi rămas în jurul buzelor. S-a hotărât să adune discret un pic din preţioasa pudră care umplea ceaşca. Nu era uşor. Zahărul, delicatesă râvnită, era sub înaltă supraveghere. În plus, cum era de etnie tutsi, ceaşca ajungea la ea la sfârşit, și nu rămânea, în fond, decât puţin zahăr. Virginia culegea cu grijă ce rămăsese în linguriţa ei și, în loc să toarne zahărul în bol, îl strecura pe furiş, cât de repede putea, într-unui din buzunarele uniformei ei. în fiecare seară, golea buzunarul. La sfârşitul trimestrului, reuşise să umple jumătate dintr-un

plic. Dar Dorothee, vecina ei de masă, surprinsese mişcarea. In preajma vacanţei, i-a spus:

— Eşti o hoaţă, o să te spun.

— Eu, o hoaţă?!

— Da, furi zahăr în fiecare dimineaţă. Crezi că nu te văd. Vrei să vinzi la piaţă zahărul furat, în timpul vacanţei, la tine, la ţară.

— E pentru surorile mele mai mici. Nu se găseşte zahăr la ţară. Nu mă spune!

— Poate că ne putem înţelege. Eşti cea mai bună la franceză. Dacă îmi faci următoarea compunere, n-o să spun nimic.

— Lasă-mă să strâng zahărul pentru surorile mele mai mici.

— Atunci îmi faci compunerile până la sfârşitul anului.

— O să ţi le fac. îţi jur, până la sfârşitul anului.

Profesorul s-a mirat de progresele făcute dintr-odată de Dorothee. A bănuit că trebuie să fie ceva la mijloc, dar a renunţat să dea de capăt afacerii. Dorothee a avut de atunci cele mai bune note la franceză.

Sunetul clopotului răsuna din nou. începeau cursurile. Franceză, matematică, religie, igienă, istorie-geografie, fizică, sport, engleză, kinyarwanda, croitorie, franceză, gătit, istorie-geografie, fizică, igienă, matematică, religie, gătit, engleză, croitorie, franceză, religie, sport, franceză...

Zilele se tot adunau, cursurile se succedau unele după altele.

În corpul profesoral al liceului Notre-Dame du Nil nu erau decât două ruandeze: sora Lydwine și, desigur, profesoara de kinyarwanda. Sora Lydwine era profesoară de istorie-geografie. însă ea făcea o distincţie clară între cele două materii: după ea, istoria ţinea de Europa, iar geografia — de Africa. Sora Lydwine era pasionată de Evul Mediu. La cursurile ei era vorba numai de castele fortificate, donjoane, creneluri, metereze, poduri mobile, tur-

nuri de veghe... Cavaleri binecuvântaţi de papa plecau în cruciade pentru a elibera Ierusalimul şi a masacra sarazini. Alţii se înfruntau cu lăncile pentru ochii frumoşi ai doamnelor cu pălării ascuţite. Sora Lydwine povestea despre Robin Hood, Ivanhoe sau Richard Inimă de Leu. „I-am văzut la cinema!", nu se putea împiedica să remarce Veronica. „Te rog să taci, se supăra sora Lydwine, au trăit cu multă vreme în urmă, când strămoşii tăi încă nu puseseră piciorul în Rwanda." În cazul Africii, nu exista istorie, fiindcă africanii nu ştiau nici să scrie, nici să citească înainte ca misionarii să-şi deschidă şcolile lor. De altfel, europenii erau cei care descoperiseră Africa şi o făcuseră să intre în istorie. Şi, dacă existaseră regi în Rwanda, era mai bine să uităm de ei, în prezent trăiam într-o republică. În Africa, deci, erau munţi, vulcani, fluvii, lacuri, deserturi, păduri şi chiar câteva oraşe. Era de ajuns să le reţii numele şi să le situezi pe hartă: Kilimandjaro, Tamanrasset, Karisimbi, Tombouctou, Tanganyika, Muhabura, Fouta-Djalon, Kivu, Ouagadougou... Dar la mijloc era ca un fel de fisură mare, Africa, le destăinuia sora Lydwine, coborând vocea şi aruncând priviri suspicioase în direcţia culoarului, Africa se rupea în două, într-o bună zi Rwanda se va găsi la malul mării, pe ce bucată de continent, cea de stânga sau cea de dreapta, nu era în stare s-o spună. Spre disperarea surorii Lydwine, toată clasa izbucnea în râs, albii cu siguranţă nu încetau să inventeze poveşti fără cap şi fără coadă, numai ca să-i sperie pe săr-manii africani.

Profesorul de matematică era domnul Van der Putten. Elevele lui nu-l auziseră niciodată pronunţând un cuvânt în franceză. Nu comunica cu clasa decât prin intermediul cifrelor (numite în franceză, era obligatoriu) şi mai ales acoperind tabla cu formule de algebră sau desenând cu cretă de toate culorile figuri geometrice. Dimpotrivă, avea lungi conversaţii cu fratele Auxile, într-un

dialect care era, fără îndoială, al unuia dintre triburile belgiene. Dar atunci când se adresa maicii stareţe, o făcea, pare-se, într-un dialect puţin diferit. Maica superioară, vizibil deranjată, îi răspundea în franceză, despărțind silabele. Domnul Van der Putten se îndepărta, mormăind în dialectul lui incomprehensibil cuvinte care nu erau, poate, atât de grosolane pe cât păreau auzindu-le.

Orele de religie erau încredinţate, evident, părintelui Hermenegilde. El demonstra, cu ajutorul proverbelor, că ruandezii se închinaseră dintotdeauna unui Dumnezeu unic, un Dumnezeu care se numea Imana şi care semăna ca două picături de apă cu Iahve al evreilor din Biblie. Vechii ruandezi erau creştini fără să ştie, care aşteptau cu nerăbdare sosirea misionarilor pentru a-i boteza, dar diavolul venise să le pervertească inocenţa. Sub masca lui Ryangombe, îi antrenase în orgii nocturne în cursul cărora demoni nenumăraţi puneau stăpânire pe corpurile și pe sufletele lor, îi făceau să țină discursuri obscene și să comită acte pe care decenţa îi interzicea să le numească în faţa unor tinere fete caste. Părintele Hermenegilde îşi făcea cruce de mai multe ori când pronunţa numele blestemat al lui Ryangombe.

Fericit profesorul care are bucuria de a preda în Rwanda! Nu există elevi mai liniştiţi, mai docili, mai atenţi decât elevii ruandezi. Liceul Notre-Dame du Nil se conforma strict acestei reguli de ascultare generală, cu excepţia unui curs la care domnea, dacă nu gălăgia, cel puţin o anumită agitaţie, cursul ţinut de miss South, profesoara de engleză. E adevărat că liceenele nu înţelegeau bine de ce erau obligate să înveţe o limbă care nu se vorbea nicăieri în Rwanda, chiar dacă, poate, la Kigali, putea fi auzită la unii pakistanezi recent emigraţi din Uganda sau (şi asta arăta clar ce fel de limbă era) la pastorii protestanţi care, aşa cum o repeta părintele Hermenegilde, interziceau

rugăciunile către Fecioara Maria. înfăţişarea fizică şi comportamentul lui miss South nu aveau nimic care să facă atrăgătoare limba lui Shakespeare. Era o femeie înaltă, uscată şi aspră, cu părul scurt, cu excepţia unei şuviţe lungi, care cădea peste ochelarii ei rotunzi, şi cu care se lupta în van. Era mereu îmbrăcată cu o fustă plisată de un albastru pe care spălările succesive îl decoloraseră şi cu o cămaşă cu floricele mov, închisă până la gât. După o intrare zgomotoasă, arunca pe masă o geantă de piele ponosită din care scotea nişte foi pe care le împărţea întregii clase, clătinându-se şi lovindu-se de pupitre. Elevele o priveau fix, cu obrazul sprijinit în palma dreaptă, aşteptând să cadă, dar asta nu se întâmpla niciodată. În timpul orei, mai degrabă recita decât citea textul imprimat, cerând apoi ca elevele să repete în cor ceea ce spusese ea. Elevele se întrebau cu voce tare dacă nu cumva era oarbă, nebună sau beată. Frida pretindea că era beată: englezii, afirma ea, beau de dimineaţa până seara alcooluri foarte puternice, mult mai puternice decât urwarwa, ca Johnny Walker, din care îi dăduse să guste prietenul ei, ambasadorul, şi care o făcuse să ameţească. Miss South încerca uneori să facă elevele să cânte:

My bonnie lies over the ocean My bonnie lies over the sea...

Dar vacarmul era atât de mare, încât profesorul din clasa vecină intervenea repede ca să facă putină linişte. În sfârşit, suspinau elevele!

Era al treilea an în care la liceul Notre-Dame du Nil predau profesori francezi. Când maica stareţă primise o scrisoare de la minister prin care era anunţată că urma să primească la liceu trei profesori francezi cooperanţi, vestea aceasta o umpluse de nelinişte. I-a împărtăşit părintelui Hermenegilde temerile sale. O să avem de-a face cu nişte tineri, se temea ea, fără experienţă, fiindcă scrisoarea preciza că veneau, conform uneia dintre expresiile acelea bizare pe care francezii

obişnuiesc să le inventeze, cu titlu de „voluntari ai serviciului naţional activ".

— Deci, a conchis maica stareţă, sunt tineri care nu au vrut să facă serviciul militar, antimilitarişti, poate chiar obiectori de conştiinţă[3], n-ar mai lipsi să fie decât Martori ai lui Iehova! Asta nu prevesteşte nimic bun. Şi ştiţi, părinte Hermenegilde, ceea ce s-a întâmplat în Franţa nu cu mult timp în urmă: studenţii care au ieşit în stradă, grevele, manifestaţiile, revoltele, baricadele, revoluţia! Va trebui să fim cu ochii pe aceşti domni, să supraveghem ce spun la ore, să nu cumva să sădească subversiunea, ateismul în mintea elevelor noastre.

— Nu putem face nimic, răspunsese părintele Hermenegilde, aceşti francezi, dacă ne sunt trimişi, ţin de politică, de diplomaţie. Trebuie ca mica noastră ţară să-şi lărgească relaţiile. La urma urmei, nu e numai Belgia pe lume...

Primii doi francezi pe care îi adusese la liceu o maşină a ambasadei lor o liniştiseră puţin pe maica stareţă. Evident, nu purtau cravată, și unul dintre ei, amănunt neliniştitor, avea o chitară în bagaje, dar păreau mai degrabă politicoşi, timizi și puţin confuzi că fuseseră atât de brusc transplantaţi tocmai în fundul Africii, în munţii aceştia pierduţi ai unei ţări căreia nici nu-i ştiuseră numele până atunci. „Domnul Lapointe, a explicat cam vag consilierul cultural, a vrut să vină prin propriile mijloace. Ar trebui să ajungă înainte de căderea nopţii sau cel mai târziu mâine."

Al treilea francez şi-a făcut, într-adevăr, apariţia a doua zi dimineaţă, coborând din spatele unui autobuz Toyota. Le-a ajutat amabil să coboare pe femeile care-şi duceau copiii în spate. Ca și când ar fi fost vorba de o maşină oficială, paznicii liceului i-au deschis larg poarta, care a scârţâit, ca de obicei. Era a doua oră de curs și liceenele, cel puţin cele care erau aproape de ferestre, au văzut intrând în curte un tânăr foarte înalt, foarte slab,

îmbrăcat cu o pereche de blugi ce-şi pierduseră orice culoare și o cămaşă kaki, larg deschisă peste pieptul păros, şi care nu avea drept bagaj decât un rucsac împodobit cu numeroase insigne. Dar ceea ce le-a stârnit stupefacţia elevelor care aveau norocul să-l vadă și le-a smuls un strigăt de surpriză, astfel încât toate celelalte, în ciuda protestelor profesorilor, s-au ridicat şi s-au îngrămădit la ferestre, a fost părul profesorului, o coamă blondă, deasă, care cobora în valuri ondulate până la jumătatea spatelui.

— Înseamnă că e fată, spusese Godelive.

— Ba nu, ai văzut foarte bine, în faţă, e un bărbat, a contrazis-o Frida.

— E un hippy, a explicat Immaculee, tinerii acum, în America, arată toţi aşa.

Sora Gertrude se dusese în fugă să o prevină pe maica stareţă.

— Ah, Doamne! Maică stareţă, a sosit francezul acela!

— Ei bine, şi? Ce-i cu francezul? Spuneţi-i să intre.

— Ah, Doamne, francezul acesta! Maică reverendă, o să vedeţi!

Maica stareţă și-a reţinut cu greu o exclamaţie de groază când noul profesor a intrat în biroul său.

— Sunt Olivier Lapointe, a spus cu nonşalanţă profesorul francez, am fost numit aici. Aici este liceul Notre-Dame du Nil, nu-i aşa?

Maica stareţă, copleşită de indignare, n-a găsit nimic să-i răspundă şi s-a mulţumit, ca să-şi vină în fire, să-l încredinţeze surorii Gertrude:

— Soră Gertrude, conduceţi-l pe domnul la locuinţa sa.

Kanyarushatsi, Pletosul, cum l-au numit liceenele, a rămas în bungaloul său vreme de două săptămâni. Se făceau, i se spunea, ultimele ajustări la orar. Aproape în fiecare zi, o delegaţie trimisă de maica stareţă - părintele Hermenegilde, sora Gertrude, sora Lydwine, profesorii belgieni,

compatrioţii săi şi, în cele din urmă, însăşi maica stareţă - încerca, sub pretextul unei vizite de curtoazie, să-l convingă să-şi taie părul. Pletosul era dispus să facă toate concesiile: să poarte cămaşă şi cravată, să îmbrace nişte pantaloni convenabili. Dar cât priveşte lungimea părului, era de o intransigenţă absolută. I s-a propus să-l taie măcar până la ceafă. A refuzat categoric. Nimeni nu se va atinge niciodată nici măcar de un fir din părul lui. Pletele lui lungi erau singura lui mândrie, capodopera tinereţii lui, toată raţiunea lui de a trăi, n-ar renunţa la ele pentru nimic în lume. Maica stareţă a bombardat ministerul cu scrisori disperate. Pletele neruşinat de lungi ale profesorului francez ameninţau orice morală, nu numai civică, ci și creştină, şi puneau în pericol viitorul elitei feminine ruandeze. Ministerul a scris o scrisoare jenată ambasadorului Franţei și consilierului său cultural. Acesta din urmă a revenit să-l avertizeze pe Pletos. Degeaba. În ciuda supravegherii la care erau supuse împrejurimile bungaloului său, liceenele veneau să-i dea târcoale. Era adesea văzut, după ce se spăla, uscându-şi, în bătaia câte unei raze de soare, pletele lungi și aurii. Unele dintre fete mergeau chiar până la a-i face semne și a-i striga de departe: „Kanyarushatsi! Kanyarushatsi!" Ajunşi la capătul puterilor, au sfârşit prin a-l lăsa să-şi ţină orele. Era profesor de matematică, şi duceau lipsă de asa ceva. Prestaţia lui le-a dezamăgit totuşi mult pe eleve. La ore, nu se îndepărta niciodată de ecuaţiile lui. În fond, semăna mult cu domnul Van der Putten, cu excepţia momentului în care, întorcându-le spatele pentru a scrie la tablă, liceenele contemplau cu încântare valurile unduitoare ale pletelor sale lungi. Când se termina ora, şi Kanyarushatsi ieşea din clasă, cele mai îndrăzneţe din clasele terminale se înghesuiau în jurul lui și, sub pretext că voiau să-i pună întrebări legate de ceea ce nu înţeleseseră, încercau să-i atingă pletele. El

răspundea cât de repede putea, fără a îndrăzni să privească la stolul de fete care-l presau și-l înghionteau. Sfârşea prin a se desprinde de grupul aşa-ziselor nelămurite şi fugea cu paşi mari pe coridor.

La finalul anului, a fost trimis înapoi în Franţa. „Eram prea mici atunci, îşi exprima regretul Immaculee, dar, dacă ar mai fi încă aici, aş şti acum să-l îmblânzesc."

— Iar n-au mâncat nimic, se plângea sora Benigne, care fusese numită la bucătărie pentru a o seconda pe bătrâna soră Kizito, căreia îi tremurau mâinile și care nu mai mergea decât sprijinindu-se în două bastoane, farfuriile se întorc la mine pe jumătate pline. Le e teamă că le otrăvesc? Mă iau drept una care le otrăveşte? Aş vrea să ştiu cine le-a făcut să creadă aşa ceva. E pentru că sunt din Gisaka?

— Nu-ţi face griji, o liniştea sora Kizito, peste o săptămână, Gisaka, ne-Gisaka, valizele li se vor goli, şi mâncărurile gătite de tine, fie că le plac sau nu, vor fi obligate să le mănânce, nu vor mai lăsa nici o firimitură.

Înainte de plecarea la liceu, mamele ţineau, într-adevăr, să umple valizele fetelor lor cu bunătăţile cele mai gustoase pe care o mamă ruandeză le poate imagina și prepara.

— La liceu, spuneau ele, nu li se dă să mănânce decât mâncare de albi. Nu e bine pentru ruandezi, mai ales pentru tinerele fete, se spune că asta le-ar putea face sterile.

Valizele se transformau, aşadar, în copioase cufere cu mâncare, în care mamele îndesau cu dragoste fasolea și tapioca, însoţite de sosul lor, pus în mici castronele emailate, decorate cu flori mari, pe care le înfăşurau într-o bucată de ţesătură, banane coapte toată noaptea la foc mic, ibisheke, acele trestii de zahăr cărora le tot mesteci măduva fibroasă şi imaculată, care-ţi umple gura cu sucul ei dulce, cartofi dulci, cei roşii, gahungezi, ştiuleţi

de porumb, arahide și chiar, pentru cele de la oraş, gogoşi de toate culorile al căror secret nu-l ştiu decât swahili, avocado care nu se găseşte decât la piaţa din Kigali și arahide roşii, prăjite și foarte sărate.

Noaptea, îndată ce supraveghetoarea părăsea dormitorul, începea festinul. Fetele deschideau valizele şi înşirau proviziile pe paturi. Se asigurau că supraveghetoarea adormise, dar unele dintre ele, cum era, de exemplu, sora Rita, nu se lăsau înşelate, și erau toate dispuse să închidă ochii, pentru a participa la ospăţ. Comparau proviziile fiecăreia dintre ele, hotărau ce trebuia mâncat prima dată, elaborau meniul serii, le denunţau pe egoiste și pe lacome, care încercau să sustragă numai pentru ele câte ceva din mâncărurile lor la banchetul comun.

Din păcate, proviziile se terminau repede și, la capătul a două sau trei săptămâni, nu mai rămâneau decât câteva grămăjoare de arahide, pe care le păstrau ca pe o ultimă consolare pentru zilele triste. Trebuiau să se resemneze să se hrănească cu ceea ce li se servea la cantina liceului: bulgur fad, pasta aceea galbenă care se lipea de cerul gurii și pe care părintele Angelo, invitat adesea în calitate de vecin, o devora cu o poftă evidentă şi o denumea cu numele sonor de polenta[4], peştii aceia mici, moi și uleioşi, care erau scoşi din cutie, și uneori, duminica și în zilele de sărbătoare, carnea nu ştiu cărui animal numit corned-beef...

— Tot ce mănâncă albii, se văita Godelive, e scos din cutie, chiar și bucăţile de mango şi de ananas care înoată în sirop, și singurele banane adevărate care ne sunt servite sunt bananele dulci, la sfârşitul mesei, dar nu așa se mănâncă bananele. Când mă voi întoarce acasă, în vacanţă, împreună cu mama o să prepar banane adevărate, o să-l supraveghem pe boy când le va coji și le va pune la fiert în apă, cu roşii. Iar apoi mama şi cu mine

vom adăuga tot ce putem: ceapă, ulei de palmier, spanac irengarenga foarte fraged și isogi amar, peşti mici uscaţi ndagala. împreună cu mama și cu surorile mele, o să mâncăm pe săturate.

— Nu ştii nimic, a zis Gloriosa, e nevoie de sos de arahide, ikinyiga, şi bananele să fie coapte la foc mic, foarte încet, astfel încât sosul să pătrundă până la mijloc.

— Dar, le-a corectat Modesta, dacă le fierberi la butelie de gaz și într-o cratiţă, ca oamenii de la oraş, bananele se vor fierbe prea repede, nu vor fi moi, trebuie cărbune de lemn şi mai ales un vas de pământ. Asta ia mult timp. O să vă dau adevărata reţetă, cea a mamei mele. Mai întâi, nu trebuie curăţate bananele, se pune puţină apă pe rundul unui vas mare şi aşezi deasupra bananele, bine îndesate, apoi le acoperi cu un strat de frunze de bananier, trebuie să fie ermetic, trebuie alese frunze întregi. Deasupra, pentru a pune o greutate, se aşază un ciob de oală de lut. Trebuie să aştepţi mult timp, trebuie să fiarbă foarte încet, dar, dacă ai răbdare, vei avea parte de banane albe, moi până la miez. Trebuie să le mănânci cu ikivuguto, lapte bătut, și să le inviţi și pe vecine la masă.

— Sărmana mea Modesta, a zis Goretti, mama ta va face mereu pe delicata, banane albe, imaculate, şi însoţite de lapte bătut! Vei avea mereu manierele mamei tale. Eu o să-ţi spun ce trebuie să prepare pentru tatăl tău: banane cu totul roşii, pentru că au băut sucul de la fasole. Sunt sigură că mama ta n-ar vrea să guste aşa ceva, dar când boy-ul le va prepara pentru tatăl tău, vei fi obligată să mănânci și tu. Spune-i, aşadar, mamei tale reţeta: trebuie să descojească bananele şi, când fasolea e aproape fiartă, dar mai rămâne jumătate din cantitatea de apă, să le arunce în cratiţă și ele vor bea tot sucul care a mai rămas. Atunci ele devin roşii, brune, așa sunt suculente, consistente! Iată care sunt bananele adevăraţilor ruandezi, cei care au puterea de a da cu sapa!

— Voi, toate, a spus Virginia, sunteţi fete de la oraş, sau fete bogate, n-aţi mâncat niciodată banane pe câmp. Acolo au gustul cel mai bun! Deseori, când oamenii muncesc la câmp şi n-au timp să se întoarcă acasă, fac un foc mic şi coc una-două banane, nu în flacără, fireşte, ci în jarul încă aprins. Dar se poate şi mai bine de atât: când eram mică, împreună cu prietenele mele, mama ne dădea uneori câteva banane. Atunci ne duceam pe câmp, după recolta sorgului, şi săpam o groapă mică. Făceam foc în groapă cu frunze uscate de bananier. Când focul se termina, dădeam jarul la o parte, groapa rămânea fierbinte, aşterneam peste ea o frunză de bananier încă verde, puneam bananele în groapă și le acopeream cu pământ cald încă. Nu mai rămânea decât să acoperim totul cu o frunză de bananier, pe care o stropeam cu puţină apă. Când frunza se usca, puteam deschide groapa. Coaja bananelor seamănă cu uniforma de camuflaj a militarilor, iar interiorul este moale: se topeşte în gură! Nu cred că am mai mâncat vreodată banane așa de bune!

— Atunci de ce ai mai venit la liceu? i-a replicat Gloriosa. Ar fi trebuit să rămâi în satul tău uitat de lume, să mănânci banane pe câmp. I-ai fi lăsat locul unei ruandeze adevărate, din populaţia majoritară.

— Desigur, sunt de la ţară și nu mi-e ruşine de asta, dar mie mi-e ruşine de ceea ce am zis și de ceea ce am spus toate mai devreme. Oare ruandezii vorbesc despre ceea ce mănâncă? E o ruşine să vorbeşti despre asta. E o ruşine chiar să mănânci în faţa celorlalţi, să deschizi gura în faţa cuiva, şi e ceea ce noi facem în fiecare zi!

— E adevărat, a spus Immaculee, albii n-au nici o pudoare. Îi aud când tatăl meu îi invită pentru afacerile sale. E obligat. Albii vorbesc tot timpul de ceea ce mănâncă, de ceea ce au mâncat, de ceea ce vor mânca.

— Şi cei din Zair, a spus Goretti, uitându-se la Frida, mănâncă termite, lăcuste, şerpi, maimuţe, şi sunt mândri de asta!

— O să sune curând ca să mergem la masă, a zis Gloriosa, haidem, iar tu, Virginia, o să fii obligată să deschizi gura în faţa noastră ca să mănânci ce rămâne de la adevăratele ruandeze.

Ploaia

Ploua peste liceul Notre-Dame du Nil. Oare de câte zile, de câte săptămâni? Nu mai ţinea nimeni socoteala. Ca în prima sau în ultima zi a lumii, munţii și norii nu mai erau decât un singur haos ameninţător. Ploaia se scurgea pe chipul Fecioarei Notre-Dame du Nil, decolorându-i chipul negru. Presupusul izvor al Nilului depăşise marginea bazinului, transformându-se într-un torent năvalnic. Trecătorii de pe drum (în Rwanda, sunt mereu trecători pe drum, nimeni nu ştie vreodată unde merg sau de unde vin) se adăposteau sub frunze mari de bananier pe care o peliculă subţire de apă le transforma într-o oglindă verde.

Ploaia vreme de luni întregi este Suverana Rwandei, mai mult chiar decât regele de odinioară sau decât preşedintele din zilele noastre, Ploaia e cea pe care toţi o aşteaptă, o imploră, cea care va hotărî foametea sau abundenţa, care va fi semnul bun al unei căsătorii fecunde, prima ploaie la sfârşitul anotimpului secetos, care-i face să danseze pe copiii ce-şi întind feţele către cer, pentru a întâmpina picăturile mari atât de dorite, ploaia impudică ce dezvăluie, sub veşmintele lor ude, formele indecise ale tinerelor fete, Stăpâna violentă, maniacă şi capricioasă, aceea care răpăie pe toate acoperişurile de tablă, cele ascunse sub bananieri, dar și cele din cartierele pline de noroi ale capitalei, aceea care și-a aruncat năvodul deasupra lacului, a şters înălţimea nemăsurată a vulcanilor şi care domneşte peste imensele păduri din Congo, ce sunt măruntaiele Africii, Ploaia, Ploaia fără sfârşit, până la oceanul care-i dă naştere.

— Poate că plouă aşa pe întregul pământ, a spus Modesta, poate că va continua să plouă, și ploaia nu va înceta niciodată, poate că e din nou Potopul din vremea lui Noe.

— Închipuiţi-vă, fetelor, a zis Gloriosa, dacă ar fi Potopul, în curând n-am mai rămâne decât noi pe pământ, liceul e situat prea sus ca să fie inundat, ar fi precum Arca lui Noe. Am fi singure pe pământ.

— Şi când apele s-ar retrage - căci se vor retrage, într-o bună zi - ne-ar reveni nouă sarcina să repopulăm pământul. Dar, dacă nu mai sunt băieţi, cum o să facem? a întrebat Frida. Profesorii albi vor fi plecat de multă vreme să se înece la ei acasă, cât despre fratele Auxile sau părintele Hermenegilde, eu nu vreau așa ceva.

— Fiţi serioase, a zis Virginia, Potopul e o poveste spusă de abapadri. La mine acasă, pe deal, când începe ploaia, oamenii părăsesc câmpul și se strâng în jurul focului. E un fel de vacanţă. Nu e nevoie să meargă să strângă apa, oamenii au făcut scurgeri în bananieri pentru a aduna apa de ploaie. Fac duş și spală rufele acasă. Îşi petrec vremea punând porumb la copt şi în acelaşi timp încălzindu-şi picioarele. Dar, atenţie, dacă ştiuletele crapă şi face să-i sară boabele, asta atrage fulgerul. Şi mama mea ar spune: „Nu râdeţi, cele care-şi arată dinţii, mai ales cele care au gingiile sângerii, cheamă fulgerul."

— Şi apoi, în Rwanda, sunt cei numiţi abavubyi, care aduc ploaia, a spus Veronica. Ei sunt cei care îi poruncesc ploii. O fac să vină sau să se oprească. Dar poate că nu mai ştiu cum s-o oprească. Sau poate că se răzbună pe misionari, care îi iau în râs și îi reclamă comunei.

— Şi tu crezi în aceşti abavubyii!

— Nu ştiu ce să cred, dar cunosc, printre ei, o femeie bătrână. Am fost s-o văd, împreună cu Immaculee, locuieşte foarte aproape de aici.

— Povesteste-ne.

— Într-o duminică, după slujbă, Immaculee mi-a zis: „Vreau să mă duc să-l văd pe Kagabo, vraciul, cel care vinde leacuri ciudate la piaţă. Mi-e puţin teamă să mă duc singură. Vrei să vii cu mine?" Fireşte că eram gata s-o însoţesc pe Immaculee, eram curioasă să aflu ce treabă avea cu vrăjitorul, pe care surorile îl consideră slujitorul diavolului. Kagabo, la piaţă, ştiţi, stă chiar la capătul rândului de femei care vând mazăre şi legături de vreascuri. Stând puţin mai departe, dar lăsându-l în pace, poliţiştii comunali nu îndrăznesc să se apropie de el, și clienţilor lui nu le place să fie remarcaţi. Şi apoi, în faţa lui, pe o bucată de pânză, expune mărfuri mai degrabă neliniştitoare; dar poate că unii îmi vor spune la ce pot servi aceste rădăcini cu forme bizare, toate ierburile astea şi frunzele uscate, şi micile cochilii care vin de foarte departe, din mare, perlele de sticlă precum colierele pe care le purtau bunicile noastre, pieile de serval, de şarpe, de şopârlă, tot felul de săpăligi, vârfuri de săgeată, clopoţei, brăţări din fir de aramă, prafuri învelite în ambalaje din scoarţă de bananier și mai ştiu eu ce... Nu cred că are mulţi clienţi, cei care vin să-l vadă pe Kagabo doar se prefac că cumpără, îşi dau întâlnire pentru lucruri mai serioase, la el acasă, nu ştiu unde, pentru a se trata cu borcănaşele lui pline cu apă de Nil, pentru a-i cere să facă o vrajă ori a se elibera de una, sau pentru lucruri și mai grave.

Ne-am apropiat de Kagabo, tremuram puţin. Immaculee nu îndrăznea să i se adreseze. Într-un final, ne-a observat şi ne-a făcut semn. „Ce pot face pentru voi, frumoase domnişoare?" Immaculee a spus repede, cu voce joasă: „Kagabo, am nevoie de tine. Uite, ascultă-mă. Am un pretendent, în capitală. Mi-e teamă să nu se uite și la alte fete, să nu mă părăsească. Dă-mi ceva ca să-mi păstrez iubitul, să nu se gândească decât la mine, să nu mai fie atent la nici o altă fată, pentru el să nu existe decât o singură fată pe lume. Nu

vreau să văd vreo altă fată pe motocicleta lui." Kagabo a răspuns: „Eu mă ocup de boli, sunt vraci, poveştile de dragoste nu mă privesc. Dar ştiu pe cineva care te poate ajuta la aşa ceva: e Nyamirongi, aducătoarea de ploaie. Nu se ocupă doar de nori. Dacă îmi dai o sută de franci, duminica viitoare o să te duc la ea, poţi să vii cu prietena ta, dar atunci trebuie să dea şi ea o sută de franci. Să vii când se termină ziua la piaţă. Şi mergem la Nyamirongi."

Duminica următoare, ne-am dus, Immaculee şi cu mine, la capătul pieţei, unde se afla Kagabo. Îşi strânsese deja taraba cu obiectele lui de vrăjitorie într-un sac vechi dintr-o ţesătură făcută din scoarţă de ficus. „Hei, voi! Urmaţi-mă, hai, grăbiţi-vă, aveţi banii și pentru Nyamirogi?" I-am întins bancnotele de o sută de franci și am pornit-o pe drumul care ducea în comună. Curând am părăsit drumul și am mers de-a lungul crestei, la jumătatea pantei. Kagabo mergea foarte repede, ai fi zis că picioarele lui mari, desculţe abia atingeau ierburile de pe jos. „Grăbiţi-vă, grăbiţi-vă", repeta el fără încetare. Ne era greu să ne ţinem după el, abia ne trăgeam sufletul. Am ajuns la un fel de pajişte. De acolo se vedeau lacul și vulcanii în depărtare şi, pe partea cealaltă, munţii din Congo. Nu ne-am oprit ca să admirăm priveliştea. Kagabo ne-a făcut semn: în spatele unui prag stâncos se afla o colibă mică, precum cele ale batwa, de unde ieşea o dâră de fum alb, care se risipea în aer, amestecându-se cu norii. „Aşteptaţi, a spus Kagabo, o să văd dacă acceptă să vă lase să intraţi." Am aşteptat multă vreme. Înăuntrul colibei se auzeau şoapte, gemete, râsete mici și ascuţite. Kagabo a ieşit din colibă. „Veniţi, a zis el, și-a aşezat, în cele din urmă, pipa pe bucata de ceramică, e de acord să vă vadă."

Am intrat, aplecându-ne, în colibă. înăuntru era foarte întunecat, coliba era plină de fum. Până la urmă, am zărit lumina roşcată a unui foc mocnit și, în spatele lui, o siluetă înfăşurată într-o pătură. O

voce de sub pătură a spus: „Apropiaţi-vă, apropiaţi-vă." Kagabo ne-a făcut semn să ne aşezăm, apoi pătura s-a dat la o parte şi am zărit chipul ridat al unei femei bătrâne, un chip boţit ca un fruct al pasiunii uscat, ai cărui ochi însă străluceau precum tăciunii. Nyamirongi, fiindcă ea era, ne-a întrebat cum ne cheamă. A râs când Immaculee i-a spus că se numeşte Mukagatare. „Nu eşti, poate, încă Cea-a-purităţii, dar într-o zi vei fi." Ne-a întrebat cine sunt părinţii și bunicii noştri. A reflectat o clipă, ţinându-şi capul mic între mâini, care mi s-au părut foarte mari. Apoi a pronunţat numele strămoşilor noştri, chiar și pe al acelora pe care părinţii noştri trebuie că nu-i cunoşteau. „Nu sunteţi din familii foarte bune, a conchis ea, râzând, dar astăzi se spune că asta nu mai are importanţă."

S-a întors către Immaculee: „Kagabo îmi spune că tu eşti cea care a vrut să mă vadă." Immaculee i-a explicat că avea un iubit în capitală, dar că auzise, îi scriseseră nişte prietene, că îl văzuseră pe pretendentul ei cu alte fete pe motocicletă. Voia ca Nyamirongi să împiedice asta, ca iubitul ei să nu iasă cu alte fete, să nu se gândească decât la ea.

„Bine, a zis Nyamirongi, pot să fac asta. Dar, spune-mi, te-ai culcat cu iubitul tău?"

„Oh, nu, niciodată!"

„Ţi-a mângâiat măcar sânii?"

„Da, da, puţin", a răspuns Immaculee, lăsându-şi capul în jos.

„Şi în rest te-a atins?"

„Puţin, doar puţin", a şoptit Immaculee.

„Bine, înţeleg, o să te ajut cu asta."

Nyamirongi s-a apucat să caute în mulţimea de oale şi ulcele care se înghesuiau în jurul ei. A scos de acolo nişte seminţe pe care le-a cercetat îndelung și a ales câteva dintre ele pe care le-a pus într-un mic mojar. A măcinat pudră seminţele alese, a scuipat deasupra lor, murmurând cuvinte de neînţeles, şi a făcut din ele un fel de pastă pe

care a înfăşurat-o într-o bucată de frunză de bananier, ca pasta de manioc.

„Uite, ia asta, o să-i scrii iubitului tău, eşti la liceu, ştii să scrii, astăzi chiar și femeile ştiu să scrie! Peste trei zile, pasta va fi uscată, o s-o faci pudră și o s-o presari în scrisoare, dar înainte, nu uita, o să-ţi freci sânii și restul corpului cu ea. Când pretendentul tău va deschide scrisoarea, va respira această pudră, şi îţi făgăduiesc că o să-ţi păstrezi iubitul doar pentru tine, nu va mai ieşi cu alte fete, dă-mi cinci sute de franci și n-o să se mai uite la nici o altă fată, nu se va mai gândi decât la tine, o să-l ţii ca pe un prizonier, pe cuvântul lui Nyamirongi, fiica lui Kitatire, dar totuşi, trebuie să te laşi mângâiată în întregime, înţelegi, în întregime."

Şi-a luat pipa și a tras trei fumuri din ea.

Immaculee i-a întins o bancnotă de cinci sute de franci, pe care Nyamirongi a băgat-o sub pătură.

Apoi s-a întors către mine:

„Iar tu de ce ai venit? Ce vrei de la mine?"

„Mi s-a spus că ştii să porunceşti ploii, vreau să văd cum faci asta."

„Eşti prea curioasă. Nu îi poruncesc ploii: îi vorbesc, și ea îmi răspunde. Ştiu mereu unde se află, iar dacă îi cer să vină sau să plece, și dacă vrea şi ea, face ceea ce-i cer. Voi, ceilalţi, tinerii care mergeţi la şcoală, la abapadri, nu mai ştiţi nimic. Înainte ca belgienii și conducătorul acestor abapadri să-l alunge pe regele Yuhi Musinga, eram tânără, dar oamenii mă respectau deja. îmi cunoşteau puterea, fiindcă o moştenisem de la mama mea, care o moştenise de la mama ei, care, la rândul ei, o moştenise de la mama sa... care o deţinea de la străbuna noastră, Nyiramvura, Fiica-ploii. Locuiam într-o curte mare, la poalele munţilor. Un loc spaţios, aproape de adăpătoarea unde beau apă vitele. Atunci când ploaia întârzia să vină, şi ştii cum e ploaia, nu ştie niciodată când trebuie să vină, cei ce mânau turmele îşi aduceau

vacile la adăpătoarea de lângă mine, unde era mereu apă. îi luau cu ei pe tinerii dansatori intore. Şi îmi ziceau: «Nyamirongi, spune-ne unde e ploaia, spune-i să vină, şi îţi vom da vaci, ulcioare de mursă şi pânzeturi scumpe, ca să te îmbraci ca la curtea regelui.» Iar eu le răspundeam: «Mai întâi trebuie dansat pentru ploaie, după ce vacile ţi s-au adăpat, dansatorii tăi intore să danseze pentru ploaie.» Şi dansatorii intore dansau în faţa mea și, după ce dansaseră destul, le spuneam conducătorilor: «Întoarceti-vă în curţile voastre, fiindcă soseşte ploaia, o să vă prindă din urmă înainte să ajungeţi.» Şi ploaia cădea peste vaci, peste vrejurile de fasole, peste porumb, peste frunzele de taro, cădea peste fiii lui Gihanga, fie ei tutsi, hutu sau batwa. Am salvat deseori pământul ăsta, şi de aceea mi se spunea Umubyeyi, «Mama», mama acestui pământ. Dar atunci când bazungu au dat Toba noului rege, am fost izgonită din locul meu, voiau să mă spânzure, m-am ascuns multă vreme în pădure. Iar acum, când sunt foarte bătrână, trăiesc singură în această colibă batwa. Acum oamenii merg la abapadri ca să facă să vină ploaia. Dar oare aceşti albi ştiu ei să vorbească ploii? Ploaia n-a mers la şcoală, ea nu-i ascultă: ploaia face cum vrea ea. Trebuie să ştii să-i vorbeşti. Şi atunci mai sunt dintre cei care vin să mă vadă. Vin, ca prietena ta, nu doar pentru ploaie. Iar tu, dacă vrei să ştii cum vorbesc ploii și cum, dacă vrea, mă ascultă, dansează pentru ploaie, dansează în faţa mea pentru ploaie. E atât de multă vreme de când nimeni n-a mai dansat în fata mea pentru ploaie."

„Nyamirongi! Vezi bine că nu pot dansa cu uniforma de liceu, și coliba ta e mult prea mică, dar, te rog, spune-mi totuşi unde se află ploaia acum."

„Bine, dacă nu vrei să dansezi, dă-mi cinci sute de franci și o să-ţi spun unde se află ploaia."

I-am dat cei cinci sute de franci.

„Bine, eşti o fată bună. O să-ţi arăt ce sunt în stare să fac."

Şi-a întins braţul drept. Avea pumnul strâns, dar arătătorul era întins către tavanul colibei. Avea o unghie foarte lungă, precum ghearele vulturului. A îndreptat braţul și arătătorul cu unghia cea lungă în cele patru direcţii. Apoi și-a băgat braţul sub pătură.

„Știu unde e ploaia. Este deasupra lacului, îmi spune că va veni. Plecaţi repede, fugiţi ca să nu vă prindă pe drum. O văd, vine încoace, străbate lacul. Mai daţi-mi cinci sute de franci dacă nu vreţi să fiţi lovite de fulger, n-aţi dansat pentru ea, aţi înfuriat ploaia, mai daţi-mi cinci sute de franci, şi fulgerul vă va ocoli."

„Repede, a zis Kagabo, faceţi ce vă spune și să mergem."

Am alergat, am tot alergat pe versantul muntelui și pe cărare. Norii se adunau și urcau spre noi. Tunetul bubuia. Când am ajuns la poarta liceului, ploaia s-a dezlănţuit, și un fulger a brăzdat cerul.

Fetele au rămas multă vreme tăcute, ascultând răpăiala încăpăţânată a ploii.

— Eu cred, a zis, într-un sfârşit, Modesta, că Nyamirongi și ploaia au multe lucruri să-şi spună, ploaia asta nu se va opri niciodată.

— Se va opri, ca în fiecare an, odată cu anotimpul secetos, a zis Gloriosa, dar spune-mi, Veronica, Immaculee şi-a luat înapoi iubitul?

— A venit să o vadă deîndată, locuitorii din Nyaminombe au văzut trecând în trombă o motocicletă uriaşă cum nu mai văzuseră niciodată, i-a pus pe toţi pe fugă, o fetiţă și-a spart ulciorul, dar, firește, pretendentul nu s-a prezentat la liceu. Îşi dăduseră întâlnire în coliba părăsită a ciobanului de lângă izvor. Ştii ce se întâmplă acolo. Immaculee a urmat sfaturile lui Nyamirongi și poate puţin mai mult, mi-e teamă.

— Iar tu, Veronica, a spus Gloriosa, eşti prea curioasă, o s-o păţeşti dacă mai mergi la vrăjitoare,

sunt sigură că ai dansat în faţa acelei vrăjitoare, doar cei din neamul tutsi dansează în faţa diavolului, aş putea să te denunţ, dar nu vreau să-i provoc neplăceri lui Immaculee, tatăl ei e un om de afaceri, și tatăl meu spune că e generos cu partidul, la urma urmei, dacă această bătrână poate să întoarcă iubiţii, dacă ştie să comande ploii, o să merg și eu s-o văd pe Nyamirongi: poate că ştie să facă lucruri și pentru politică.

Isis

— Ascultă, Virginia, am ceva să-ţi povestesc. Dar să nu mai spui la nimeni.

— Ştii bine, Veronica, că noi ceilalţi, tutsi, ştim să ne păstrăm secretele. Am fost învăţaţi să tăcem. Avem nevoie, dacă ţinem la viaţă. Ştii ce ne spun întruna părinţii: „Duşmanul tău este limba ta." Dacă crezi că ceea ce vrei să-mi spui este un secret, poţi avea încredere, ştiu să păstrez secretele.

— Atunci ascultă-mă bine. Mă cunoşti, duminica, îmi place să mă plimb singură în munţi. Îmi porţi pică pentru asta, dar nu-mi place să merg, precum celelalte fete, la magazin sau la croitor, în spatele maşinii lui de cusut, ca să văd cine i-a mai comandat o rochie nouă. Eu prefer să fiu singură, nu mai vreau să văd toate fetele acelea care ne urăsc. Când ajung sus pe munte, mă aşez pe o stâncă şi închid ochii, nu mai e nimeni în jur, nu mai sunt decât stelele minunate care strălucesc îndărătul pleoapelor. Şi uneori mă imaginez într-o altă viaţă, mai fericită, cum nu există, fără îndoială, decât în filme...

— Asta-i tot ce ai vrut să-mi spui?

— Nu, aşteaptă, mă dusesem departe, spre stâncile mari de la Rutare, atât de departe, încât nu mai ştiam prea bine unde mă aflam, şi pe acolo nu locuieşte nimeni. Deodată, am auzit în spatele meu zgomotul unui motor. Nu puteam să mă înşel: ce putea să scoată zgomotul ăsta de fier vechi în plină pustietate? Era jeepul domnului de Fontenaille. Şi, într-adevăr, jeepul m-a depăşit şi s-a oprit brusc, chiar în faţa mea. Domnul de Fontenaille şi-a scos pălăria.

„Salutările mele, domnişoară, v-aţi rătăcit, atât de departe de liceu? Urcaţi, o să facem o plimbare cu maşina mea, şi o să vă duc înapoi pe cărare."

Mi-a fost frică, inima mi s-a zbătut în piept ca și când ar fi vrut să iasă de acolo, am luat-o la fugă, am alergat, dar jeepul venea pe urmele mele.

„Haideţi, nu vă fie teamă, nu vreau să vă fac nici un rău şi, de altfel, vă recunosc, ştiu cine sunteţi, v-am remarcat în timpul pelerinajului, printre celelalte, v-am făcut portretul, veniţi, trebuie să vă arăt schiţele."

Abia îmi trag suflul, nu mai pot să alerg, jeepul se opreşte lângă mine.

„Da, da, spune domnul de Fontenaille, dumneavoastră sunteţi cea pe care am remarcat-o, cea pe care o caut, de dumneavoastră am nevoie, Cea de Sus vă trimite la mine."

Mă privea fix, ca şi când era fascinat de chipul meu. Am lăsat ochii în jos, firește, dar am simţit că curiozitatea îmi va fi mai puternică decât frica.

„Ce vreţi de la mine?

„Nimic rău, dimpotrivă. Îţi jur, n-am intenţii rele. N-o să te ating. Iţi promit. Ai încredere în mine. Urcă, o să-ţi arăt casa în care locuiesc. O să te vezi acolo aşa cum ar trebui să fii. E atât de multă vreme de când templul îşi aşteaptă zeiţa. "

„Îşi aşteaptă zeiţa?"

„O să vezi cu ochii tăi."

Asa cum mă temeam, curiozitatea mea a fost mai puternică.

„Bine, dar trebuie să mă aduceţi înapoi la liceu înainte de ora şase şi fără să fim văzuţi."

„O să te aduc fără să ne vadă nimeni."

Jeepul a urcat și a coborât nu ştiu câte pante. Ne zgâlţâia, scrâşnea, scuipa, făcând un zgomot infernal. Fontenaille râdea, fără a înceta să mă privească. Ai fi zis că maşina se conducea singură. Într-un final, am găsit un drum şi am trecut pe sub o boltă, cumva aşa cum se face de ziua naţională, dar aceasta era toată din fier. Am avut timp să

citesc pancarta FONTENAILLE ESTATE și, deasupra inscripţiei, mi s-a părut că zăresc o altă pancartă, mai mică, pe care era pictată un fel de Sfânta Fecioară care purta un acoperământ cu coarne de vacă precum cel pe care Fontenaille mi l-a arătat apoi la el în casă. Am trecut printre rânduri de arbori de cafea prost întreţinuţi, apoi pe lângă nişte barăci mici de cărămidă, toate la fel, ce păreau părăsite. Ne-am oprit în faţa casei celei mari.

„Vino, mi-a spus Fontenaille, o să-ţi prezint domeniul și o să-ţi arăt ceea ce ar putea fi al tău."

Îmi era în continuare puţin teamă, nu înţelegeam nici acum ce îmi spunea, nici ce voia de la mine, dar nu mai era cale de întors și chiar îmi doream să ştiu ce puteau însemna toate acestea. Mă gândeam că, în orice situaţie, voi găsi eu un mijloc de a mă scoate...

Am traversat veranda și, în salonul cel mare, un boy s-a precipitat spre noi, purtând pahare cu suc de portocale. Avea un costum alb, cu epoleţi auriţi. Fontenaille nu mă slăbea din ochi în timp ce-mi beam paharul de oranjadă. Eu mă uitam la coarnele de antilopă, colţii de elefant şi pielea de zebră care erau agăţate pe pereţi.

„Nu da importanţă acestui talmeş-balmeş, toate trofeele astea moarte erau pentru aceia care nu mai vin să mă vadă, sunt toate animalele pe care aş vrea să nu le fi ucis. Vino după mine."

Am luat-o pe un lung culoar care ducea până la o grădină. În spatele unor tufişuri de bambus, era un lac mic, invadat de papirus, şi mai în spate, ceea ce trebuia să fie un fel de capelă, dar nu ca bisericile misionarilor. Era o clădire dreptunghiulară, cu coloane de jur împrejur. Când ne-am apropiat, am văzut că acele coloane erau complet sculptate: semănau cu nişte papirusuri. Înăuntru, pereţii erau acoperiţi de picturi: pe o parte, vaci inyambo cu coarne mari și războinici ca dansatorii noştri intore, și în faţă un personaj mare

care trebuia să fie regele, cu o coroană de perle aşa cum purta mwami Musinga. Pe partea cealaltă, era o procesiune de femei, tinere femei cu pielea neagră, care semănau cu reginele de odinioară. Ai fi spus că mergeau unele după celelalte, cu chipul din profil. Purtau aceeaşi rochie, mulată, și aveau sânii goi, de altfel rochiile erau transparente şi, în pliurile lor, se vedeau adâncitura pântecelui și picioarele. Aveau pe cap un fel de peruci, dar care nu semănau cu părul, ci mai degrabă cu un fel de păsări. Pe peretele din fund, era un fel de Sfântă Fecioară de mari dimensiuni, la fel de neagră ca Notre-Dame du Nil, îmbrăcată aidoma celorlalte femei din fresca de pe perete, dar ea era pictată din faţă și purta un acoperământ asemănător celui pe care îl zărisem pe pancarta de la poarta de intrare a domeniului: două coarne de vacă și un disc care strălucea precum soarele. Aveam impresia că Fecioara mă privea cu ochii ei mari și negri, ca o fiinţă vie. În faţa ei, pe o estradă, se afla un jilţ cu un spătar foarte înalt și aurit, precum cel în care se aşază monseniorul în catedrală. Pe jilţ stătea acoperământul acela ciudat.

„Priveşte cu atenţie, mi-a spus domnul de Fontenaille, o recunoşti, te recunoşti?"

N-am ştiut ce să răspund.

„Priveşte cu atenţie, a repetat el, este Doamna Nilului, cea adevărată. Nu e aşa că-i semeni?"

„Şi ce-i cu asta? Are pielea neagră ca și mine. Mai e și altceva? Eu mă numesc Veronica, nu sunt Fecioara Maria."

„Nu, nu eşti Fecioara Maria şi nici Cea de aici. Şi vreau, dacă eşti demnă de asta, să-ţi dezvălui numele ei adevărat, care este și al tău."

„Numele meu adevărat este cel pe care mi l-a dat tatăl meu, este Tumurinde. Ştiţi ce înseamnă: «Protejaţi-o»."

„Poţi să contezi pe mine, voi îndeplini ce a vrut tatăl tău, îmi eşti mult prea preţioasă. Dar există un alt nume pe care îl cunosc, care îţi este rezervat şi

care te aşteaptă. Dacă vrei să mai vii să mă vezi, îţi voi explica toate acestea."

Nu înţelegeam nimic în continuare din ceea ce spunea, dar eram din ce în ce mai curioasă să aflu ce însemnau toate astea şi i-am răspuns fără să mă gândesc:

„O să mă întorc duminica viitoare, dar însoţită de o prietenă, nu vreau să vin singură."

„Dacă prietena ta îţi seamănă, poţi să vii cu ea, dar numai dacă îti seamănă, există un loc şi pentru ea."

„O să vin împreună cu ea. Dar acum e târziu. Trebuie să mă duceţi la liceu și să nu ne vadă nimeni!"

„Bătrânului meu jeep nu-i plac aceste drumuri."

M-a lăsat în spatele bungaloului pentru oaspeţi, chiar înainte de ora şase, și a demarat în trombă.

— Ce poveste ciudată, a spus Virginia, albul acesta e de-a dreptul nebun. Şi pe cine o să iei cu tine?

— Pe tine, fireşte, duminica viitoare, vii cu mine la casa albului. O să ne jucăm de-a zeiţele! O să vezi, e ca la cinema.

— Nu crezi că e periculos? Ştii ce fac albii cu fetele pe care le atrag la ei acasă. Albii cred că aici totul le e permis, că pot face tot ce e interzis la ei.

— Ba nu, n-ai de ce să te temi. Fontenaille e un bătrân nebun. Şi-a ţinut promisiunea, nu s-a apropiat de mine. Ţi-am zis: mă ia drept o zeiţă. Va fi la fel şi în cazul tău. Ştii ce spun albii despre tutsi. M-am uitat în cărţi la bibliotecă. Capela lui din grădină îmi adusese aminte de ceva anume. Am căutat în cărţile despre Antichitate, capela lui nu e în stil roman, nici grecesc: e în stil egiptean, din timpul faraonilor, din timpul lui Moise. Coloanele, frescele sunt aşa cum am văzut în acea carte: e nebun, și-a construit în grădină un templu egiptean. Iar femeia aceea pictată cu coarne de vacă pe creştet, am văzut-o și pe ea în carte, este o

zeiţă: este Isis, sau poate Cleopatra, aşa cum am văzut într-un film.

— Atunci e un păgân! Credeam că nu mai există aşa ceva printre albi. Ce vrea să facă cu noi în templul lui?

— Nu ştiu. Poate că vrea să ne facă portretul, sau să ne fotografieze, sau să ne filmeze. Poate că vrea să ne dedice un cult. E amuzant, nu ţi se pare... ?

— Eşti la fel de nebună ca el!

— În timpul vacanţei mari, când o să am nişte bani, merg să văd filme la Centrul Cultural Francez. Mi-am dorit mereu să joc în film, să fiu actriţă. Acum o să ne jucăm de-a zeiţele la albul acesta bătrân. Va fi ca la cinema.

— O să vin cu tine ca să te apăr și o să fac în asa fel încât să pot ascunde un cuţit mic sub fustă, ca să ne apărăm. Nu se ştie niciodată.

Jeepul aştepta în spatele stâncii mari de la Rutare. Domnul de Fontenaille, din clipa în care le-a văzut, le-a salutat cu un gest amplu, scoţându-şi pălăria de fermier. Veronica a observat că creştetul chel îi lucea precum pata strălucitoare a lacului la poalele munţilor. Dar un nor a acoperit soarele, strălucirea lacului s-a stins și domnul de Fontenaille şi-a pus la loc pălăria de pânză kaki.

— Aşa cum am spus, am venit cu o prietenă, a zis Veronica, ea este Virginia.

Domnul de Fontenaille a cercetat-o îndelung pe Virginia.

— Bună ziua, Virginia, a zis într-un final, bine ai venit, pentru mine tu vei fi Candace, regina Candace.

Virginia s-a abţinut să nu izbucnească în râs.

— Mă numesc Virginia, numele meu adevărat este Mutamuriza. Pentru dumneavoastră, dacă vreţi, voi fi Candace, albii ne-au dat mereu numele pe care le-au vrut ei, la urma urmelor, numele Virginia nu l-a ales tatăl meu.

— O să-ţi explic, Candace nu e un nume dat de albi, e un nume de regină, de regină neagră, de regină a Nilului. Voi, cei din neamul tutsi, sunteţi fiii și fiicele lui. Haideţi, urcaţi.

Jeepul a demarat în trombă, ridicând un val de pământ şi iarbă, apoi a cotit printre stânci, urmând o pistă invizibilă. Veronica și Virginia se ţineau una de cealaltă ca să nu fie aruncate din vehicul. Acesta din urmă a trecut în scurtă vreme pe sub arcul metalic care marca intrarea pe domeniu, a înaintat printre arborii de cafea sălbăticiţi și rândul de căsuţe identice. „Erau căsuţele lucrătorilor, a precizat domnul de Fontenaille, altădată credeam că pot să fac avere cu plantaţia de cafea. Eram un imbecil, dar un patron bun, totuşi. Acum locuiesc acolo ciobanii mei, războinicii mei ingabo. O să vedeţi în curând." Jeepul s-a oprit în faţa intrării principale a marii vile.

Au pătruns în salonul cu trofee. Boy-ul în livrea albă cu epoleţi auriţi a schiţat salutul militar. Domnul de Fontenaille le-a arătat fetelor fotoliile de răchită unde trebuiau să se aşeze. Boy-ul a aşezat pe o măsuţă joasă pahare cu oranjadă și un platou cu dulciuri.

Domnul de Fontenaille s-a aşezat în faţa musafirelor sale pe un fel de sofa cu un cadru de bambus, acoperită cu bucăţi de piele de leopard. A rămas tăcut vreme îndelungată, cu chipul ascuns în mâini. Când și-a îndepărtat mâinile, ochii îi străluceau cu o intensitate atât de mare, încât Virginia s-a grăbit să se asigure de prezenţa micului cuţit, strecurat sub fustă, în timp ce Veronica îi făcea discret semn să fie pregătită să o ia la fugă. Dar domnul de Fontenaille nu s-a aruncat asupra lor, ci a început să vorbească.

A vorbit o bună bucată de vreme, uneori vocea îi tremura de emoţie, alteori ajungea gravă, sau nu mai era decât o simplă şoaptă, apoi redevenea brusc răsunătoare. Repeta fără încetare că o să le dezvăluie un mare secret, un secret care le privea,

secretul neamului tutsi. În lungul lor exod, explica el, tutsi îşi pierduseră Memoria. Îşi păstraseră vacile, prestanţa nobilă, frumuseţea fiicelor lor, dar îşi pierduseră Memoria. Nu mai ştiau de unde vin, cine erau. El, Fontenaille, ştia de unde veneau tutsi, cine erau ei. Cum descoperise asta era o poveste lungă, povestea vieţii sale, destinul său, nu-i era teamă s-o spună.

În Europa, voia să fie pictor, dar nimeni nu-i cumpăra pânzele și trecuse multă vreme de când nobila sa familie - schiţa un rictus când pronunţa aceste cuvinte - se ruinase. Plecase în Africa să facă avere. Obţinuse pământuri aici, în munţi, unde nu voia nimeni să se stabilească. Un domeniu mare, pentru a cultiva cafea, arabică. Devenise un cultivator, un colon. Se îmbogăţise. îi plăcea să meargă în safari, în Kenya, în Tanganyika. Avea casa deschisă şi, în ciuda drumului prost, musafirii care veneau din capitală nu voiau cu nici un preţ să lipsească de la recepţiile sale. În salonul cel mare, se bea mult, se discuta mult: despre bârfele din capitală, despre animalele pe care le vânaseră, despre cursul cafelei, despre prostia insondabilă a boy-lor, despre indigenii pe care nu vor sfârşi niciodată să-i educe, despre fetele care-i însoţeau pe invitaţi ori cele pe care le furniza complezent gazda, fete frumoase, majoritatea tutsi, modelele mele, preciza Fontenaille, fiindcă el desena, picta ciobanii sprijiniţi în bâtele lor lungi, vacile cu coarne în formă de liră, tinerele fete, cu coşul cu vârf ascuţit sau ulciorul în echilibru pe cap, fete frumoase cu coafura înaltă, susţinută de diademe de perle de sticlă. Colecţiona portretele celor care acceptau să vină la vilă. Chipurile acelea îl fascinau.

Lucrurile care se spuneau despre tutsi îl convinseseră. Nu erau din rasa neagră. Era suficient să le priveşti forma nasului și pielea străbătută de reflexe roşcate. Dar de unde veneau ei? Misterul acestor tutsi îl obseda. Se dusese să-i

întrebe pe bătrânii misionari cu bărbi. Citise tot ce se putea citi pe acest subiect. Părerile erau diferite. Tutsi ar fi venit din Etiopia, erau un fel de evrei negri, copţi emigraţi din Alexandria, romani rătăciţi, rude cu populaţiile fula[5] sau masai[6], sumerieni fugiţi din Babilon, sau ar fi descins direct din Tibet, adevăraţi arieni. Fontenaille îşi jurase să descopere adevărul.

Când cei din populaţia hutu, cu ajutorul belgienilor şi al misionarilor, îl alungaseră pe mwamil[7] şi începuseră să-i masacreze pe tutsi, înţelesese că era urgent să îndeplinească ceea ce-și propusese să facă. Era, de acum înainte, misiunea vieţii sale. Tutsi, era sigur de asta, urmau să dispară. Aici, vor sfârşi prin a fi exterminaţi, iar cei care se vor exila se vor dilua din metisaj în metisaj. Nu mai rămânea decât să salveze legenda. Legenda care era adevărul. Şi atunci îşi părăsise prietenii și îşi abandonase plantaţia, învăţase să descifreze hieroglifele. A vrut să se iniţieze în coptă, în etiopiana veche. Încerca să vorbească în kinyarwanda cu boy-ul său. Dar, cu siguranţă, nu era un savant, un antropolog sau un etnolog. Toate acele cărţi, toate acele studii nu duceau nicăieri. El era un artist, singurul său ghid era intuiţia, inspiraţia. Asta îl ducea mult mai departe decât toţi acei savanţi și erudiţia lor. Ca urmare, se hotărâse să meargă la faţa locului, în Sudan, în Egipt. Acolo văzuse templul zeiţei, înainte să fie înghiţit de nisipuri, văzuse piramidele faraonilor negri și stelele reginelor Candace pe malul Nilului. Acolo era dovada. Chipurile gravate în piatră erau aceleaşi cu cele pe care le pictase el. Nu mai putea să se îndoiască. Fusese ca o iluminare. Din imperiul faraonilor negri, iată de unde veneau tutsi. Alungaţi de creştinism, de islam, de barbarii deşertului, străbătuseră lungul drum până la izvoarele Nilului, fiindcă, aşa credeau, era pământul zeilor, de unde aceştia, prin graţia fluviului, împărţeau bogăţie. Tutsi îşi păstraseră

vacile, taurii lor sacri, îşi păstraseră nobila prestanţă, fiicele lor îşi conservaseră frumuseţea, dar îşi pierduseră Memoria.

Iar acum, el, Fontenaille, urma să-şi îndeplinească misiunea. Abandonase totul pentru ea. Reconstruise templul zeiţei, piramida faraonilor negri. Le pictase pe zeiţă şi pe regina Candace. „Şi voi, a spus el, graţie mie, pentru că sunteţi frumoase, pentru că le semănaţi, o să recuperaţi această Memorie."

Domnul de Fontenaille le-a condus în atelierul său. Era greu să-ţi croieşti drum printre vrafurile de schiţe pe carton. Pe un şevalet era început un portret.

— Dar eşti tu, Veronica, a zis Virginia.

— Da, a spus domnul de Fontenaille, e chiar zeiţa noastră, dar o să o vedeţi mai bine în templul ei.

Pe perete erau agăţate reproduceri şi fotografii de fresce, de basoreliefuri şi de stele pe care se puteau vedea faraoni negri pe tronul lor, zei cu cap de şoim, şacal sau crocodil, zeiţe purtând pe cap un disc solar şi coarne de vacă. Domnul de Fontenaille s-a oprit în fata unei mari hărţi care înfăţişa cursul Nilului. Veronica a observat că nici unul dintre numele care erau însemnate acolo nu corespundea celor pe care le citise în cartea ei de geografie.

— Acolo, a indicat domnul de Fontenaille, este Philae, templul Marii Zeiţe, iar acolo este Meroe[8], capitala imperiului Kuş, a faraonilor negri, a reginelor Candace, capitala celor o mie de piramide. Am fost acolo în numele vostru, al tutsi, şi v-am regăsit. Iată, o să vedeţi.

A scos o foaie dintr-un bloc de desen şi a întins-o Veronicăi.

— E portretul tău. L-am făcut după crochiurile pe care le-am schiţat în timpul pelerinajului. Iar acum îl aşez lângă această fotografie pe care am făcut-o la Meroe. Este Isis, Marea Zeiţă, însi

desfăşoară aripile pentru a proteja regatul. Are sânii goi. Uită-te cu atenţie la chipul ei, este chipul tău, chiar al tău, ţi-au făcut portretul la Meroe, acum trei mii de ani. Am dovada.

— Dar eu n-am trăit acum trei mii de ani, nu am aripi și nu mai există nici un regat.

— O să vezi, o să vezi, o să înţelegi în curând. Acum trebuie să mergem la templu.

— Veronica, a spus domnul de Fontenaille, atunci când ai venit la templu pentru prima oară, fără îndoială că nu ai privit cu atenţie fresca mea. Uită-te atent la chipurile tinerelor fete care îşi aduc ofrandele Marii Zeiţe, nu le recunoşti pe unele dintre ele?

— Ba da, a răspuns Virginia, a treia de acolo sunt eu! Iar cea care e chiar în faţă este Emmanuella, care era acum doi ani în ultimul an. Iar cea de acolo este Brigitte, care este în prima clasă de liceu. S-ar spune că a pictat toate elevele tutsi din liceu.

— În orice caz, eu nu sunt pictată în frescă.

— Nu eşti în procesiune, pentru că tu eşti cea aleasă, întoarce-te și o să te vezi, a spus domnul de Fontenaille.

Pe peretele din fund, într-adevăr, chipul Marii Zeiţe era cel al Veronicăi. Doar ochii erau disproporţionat de mari.

— Vezi, a spus domnul de Fontenaille, duminica trecută am avut tot timpul să te observ. Ca urmare, am modificat chipul zeiţei, ca să semene, într-adevăr, cu al tău. Acum nu mai poţi să negi: eşti Isis.

— Nu sunt nimic din toate acestea. Nu vreau să vă bateţi joc de mine. Şi e și mai periculos să provoci spiritele morţilor. Abazimu se pot răzbuna, și răzbunarea lor e adesea plină de cruzime.

— Nu te supăra. O să înţelegi curând. Urmaţi-mă, continuăm vizita.

Au ieşit din templu și au urcat versantul până în vârf. Câteva vaci cu coarne înalte păşteau pe

colină, păzite de ciobani tineri. Nu departe, pe o mică ridicătură de pământ, se afla ţarcul unde turma de vaci se întorcea în fiecare seară. Vârful colibei din centru, cu un smoc împletit artistic, se ridica deasupra gardului viu. „Vedeţi, a spus domnul de Fontenaille, dacă tutsi riscă să dispară, le voi salva cel puţin vacile inyambo. Poate că un taur precum cel de colo, un taur sacru, i-a condus până aici." În vârf, în centrul unei pădurici dese cu copaci bătrâni, ca o fâşie de pădure, se ridica o piramidă, mai înaltă şi mai zveltă decât aceea pe care o construiseră belgienii la izvorul Notre-Dame du Nil. „Aici am făcut săpături, le-a explicat domnul de Fontenaille. Bătrânii povesteau că ar fi fost mormântul unei regine. Regina Nyiramavugo. Am făcut săpături. Am găsit un schelet, perle, ceramică, brăţări de aramă. Nu sunt arheolog. Nu voiam ca oasele reginei să sfârşească într-un muzeu, în spatele unei vitrine. Am închis groapa la loc și am construit deasupra această piramidă. Regina Nyiramavugo are un mormânt demn de reginele Candace. Apropie-te, Virginia, fiindcă de acum încolo şi tu eşti regină, o regină Candace. Reînnoadă firul timpului. Acum totul este pregătit. Templul, piramida, taurul sacru. Şi le-am regăsit pe Isis și Candace, frumoase ca în prima zi. Sfârşitul va fi precum începutul. E secretul. Isis a urcat la izvor. Am secretul, secretul, se..."

Domnul de Fontenaille părea să-şi reţină cu greu exaltarea care-l cuprinsese, făcându-i mâinile să tremure şi punndu-i un nod în gât. Ca să se liniştească, s-a dus să se aşeze, puţin mai într-o parte, pe o stâncă, și a contemplat o bună bucată de vreme culmile ondulate ale munţilor, pe care norii păreau să le prelungească la infinit.

— Cred, a spus Veronica, că el nu vede acelaşi peisaj ca noi. Cred că îi adaugă zeiţe, regine Candace, faraoni negri. E ca un film în capul lui, dar acum vrea actriţe în carne şi oase, și noi suntem acelea.

— Tutsi au jucat deja în filmele proaste ale albilor, în nebunia lor, ar trebui să spui, şi asta a fost spre nefericirea noastră. Nu vreau să joc nu ştiu ce regine. Vreau să mă întorc la liceu, vino, trebuie să-i spunem să ne ducă înapoi.

Când fetele s-au apropiat de el, domnul de Fontenaille a părut să se trezească dintr-un somn profund.

— Vine ploaia, a zis Veronica, e târziu, trebuie să ne duceţi până la drumul spre liceu.

— Vă duc înapoi. Nu vă fie teamă de nimic. N-o să vă vadă nimeni. Dar, duminica viitoare, vă aştept. Va fi ziua cea mare. Mai măreaţă decât pelerinajul la Notre-Dame du Nil.

Immaculee a fost cea care a găsit-o pe Veronica întinsă la capul scării ce ducea spre dormitorul comun.

— Ajutor, ajutor! A murit Veronica, aici, a căzut, nu mişcă deloc.

Liceenele care tocmai se aşezaseră la masă, în sala de mese, s-au precipitat către scara ce ducea la dormitor. Virginia, cea dintâi dintre ele, s-a aplecat asupra Veronicăi.

— Ba nu, nu e moartă, nu e moartă, a leşinat, a căzut pe scară, s-a lovit cu capul de o treaptă.

— Fără îndoială că a băut prea mult, a zis Gloriosa, trebuie să fi fost la cabaretul lui Leonidas, fetei ăsteia nu i-e teamă de nimic, n-are nici o ruşine, băieţii i-au cumpărat de băut, şi ea n-a refuzat.

— Poate că a fost otrăvită, a spus Immaculee, sunt prea multe invidioase pe aici.

Sora Gertrude, care făcea şi oficiu de infirmieră, şi-a croit cu greu drum printre liceene.

— Daţi-vă la o parte, lăsaţi-o să respire, mai bine ajutaţi-mă să o duc la infirmerie.

Sora Gertrude a luat-o pe Veronica pe după umeri, şi Virginia i-a ridicat picioarele, împingând-o înapoi pe Gloriosa, care se apropia: „Tu, mai ales, să n-o atingi!"

Au întins-o pe Veronica pe patul metalic al infirmeriei. Virginia voia să rămână să o vegheze pe prietena ei, dar sora Gertrude i-a cerut să iasă şi a închis uşa. Un mic grup de eleve rămăsese în faţa uşii, aşteptând diagnosticul surorii infirmiere. Aceasta din urmă a întredeschis, într-un final, uşa, spunând:

— Nu-i nimic, o criză de malarie, o să o tratez, nu trebuie s-o deranjaţi, n-aveţi ce face aici.

Virginia n-a reuşit să-şi găsească somnul. Ce i se întâmplase Veronicăi? Ce-i făcuse nebunul de Fontenaille? Virginia nu îndrăznea nici măcar să-şi imagineze. Albii cred că aici li se permite totul: pentru că sunt albi. Virginia îşi reproşa că refuzase s-o însoţească pe prietena ei. Amândouă s-ar fi apărat, ea avea acel mic cuţit, ar fi convins-o pe Veronica să fugă înainte să fie prea târziu. Îndată ce a sunat ora de trezire, în timp ce fetele celelalte îşi făceau toaleta, și surorile asistau la slujba de dimineaţă, Virginia s-a strecurat până la infirmerie. Veronica era aşezată pe pat, cu capul aplecat peste un castron mare. Când a văzut-o pe prietena ei, a pus castronul pe măsuţa de la capul patului:

— Vezi, a spus ea, sora Gertrude m-a îngrijit bine, mi-a dat să beau lapte.

— Ce ţi s-a întâmplat? Povesteşte-mi înainte să se întoarcă sora Gertrude.

— E greu, e ca și când aş fi visat un vis urât, un coşmar. Nu ştiu dacă ceea ce am să-ţi povestesc mi s-a întâmplat cu adevărat. Albii sunt mai răi decât ai noştri când ne otrăvesc. Aşadar, m-am dus la stânca unde trebuia să ne întâlnim. Jeepul mă aştepta, dar nu era Fontenaille la volan. Era un tânăr, un tutsi, evident, fără îndoială unul dintre aceia pe care îi numeşte ingabo ai săi. În salon, era boy-ul în costum cu galoane, purtând platoul cu suc de portocale. Mi-a spus să beau. Sucul avea un gust ciudat. A sosit și Fontenaille. Era înfăşurat într-un veşmânt complet alb, care îi lăsa un umăr gol.

„Prietena ta n-a venit?"

„Nu, este bolnavă."

„Cu atât mai rău pentru ea, nu-și va cunoaşte Adevărul."

Apoi, nu mai ştiu ce mi s-a întâmplat. Era ca și cum nu mai aveam nici un fel de voinţă. Nu-mi mai aparţineam. Era ceva în mine, sau cineva, mai puternic decât mine. M-am văzut în templu. Eram ca femeile pictate pe perete. Nu ştiu cine mă dezbrăcase. Aveam sânii goi, iar ţesătura aurită care mă învăluia era transparentă. Dar nu mi-era ruşine. Era ca într-un vis pe care nu-l poţi întrerupe, şi mă vedeam în acest vis. în jurul meu, războinicii pictaţi în frescă se desprinseseră din perete. Nu semănau cu adevărat cu războinicii intore. Nu purtau decât nişte chiloţi, ca un fel de șort, și lănci, și scuturi mari din piele de viţel. Nu ştiu dacă îşi întinseseră părul sau dacă purtau peruci. Acum cred că erau războinicii de care vorbea Fontenaille. Aveam impresia că mă aflam într-un film. Fontenaille m-a făcut să stau pe tron şi mi-a aşezat pe cap acoperământul cu coarne de vacă. îl vedeam ca prin ceaţă făcând gesturi ample și pronunţând cuvinte de neînţeles, aşa cum face preotul la slujbă. După aceea nu mai ştiu ce s-a întâmplat. Mi-am pierdut cunoştinţa. Poate că am căzut de pe tron. Nu-mi aduc aminte de nimic. Când mi-am venit în fire, mă aflam în jeep. Cel care conducea era tânărul boy. Eram îmbrăcată din nou cu rochia de la uniformă. M-a lăsat foarte aproape de liceu, spunându-mi: „Încearcă să intri fără să fii observată, şi mai ales fii atentă la tine, şi nu spune nimic nimănui. Uită-te în sutien, e acolo, cu siguranţă, ceva pentru tine." Am reuşit să urc în dormitor. în sutien am găsit zece bancnote de o mie de franci. Le-am ascuns în valiză. Dar coborând din nou, totul a început să se învârtă în jurul meu și am căzut.

— Și nu ti-a făcut nimic?

— Nu, nu, nu m-a atins. Nu e ca ceilalţi albi, care nu se gândesc decât să te arunce imediat în pat. El vrea doar să-şi pună în scenă nebunia. Sunt Isis a lui.

— Şi atunci de ce te-a drogat?

— Nu ştiu. Îi era teamă că o să refuz să fac ce voia, că o să râd de el. Voia ca totul să se petreacă exact asa cum visase, asa că mi-a dat să beau din drogul acela, dar a exagerat doza, nu ştie cum să potrivească otrava. Curiozitatea mea are totuşi nişte limite: fără otrava lui, crezi că aş fi acceptat să mă pretez acestui joc ridicol? Lângă bancnote, era o scrisoare, îmi scria că regretă că m-a făcut să beau acel drog, că nu a avut încredere în mine, dar că nu avusese de ales: nu avea dreptul la eşec. Spera că voi înţelege şi că voi reveni totuşi să-l văd. Numai eu o pot întruchipa pe zeiţă. Mă invită să stau la el pe perioada vacanţei mari, o să-mi plătească studiile, chiar și în Europa, e dispus să dea mulţi bani...

— Şi tu crezi în promisiunile lui?

— Te fac să visezi.

— Eşti la fel de nebună ca el, o să sfârşeşti prin a crede că eşti zeiţa. Ştii ce ni s-a întâmplat nouă, celor din neamul tutsi, când unii dintre noi au acceptat să joace rolul pe care ni-l atribuiseră albii. Bunica mi-a povestit asta: când au venit albii, au zis că eram îmbrăcaţi ca nişte sălbatici. Le-au vândut femeilor, soţiilor conducătorilor, perle de sticlă, multe perle și multă pânză de culoare albă. Le-au arătat cum să drapeze veşmântul alb şi cum să-şi aranjeze părul. Şi au făcut din ele etiopiencele și egiptencele pe care veniseră să le caute până la noi. Aveau dovezile necesare. Le îmbrăcaseră după chipul şi asemănarea propriilor deliruri.

Sângele ruşinii

Visase încă o dată visul acela urât care o trezise. Colegele ei se înfuriaseră ori râseseră de ea: scosese un ţipăt care le trezise şi pe ele, asta i se întâmpla de prea multe ori, voiau să se plângă supraveghetoarei.

Modesta nu mai ştia dacă chiar fusese un coşmar. Se uitase la aşternut; sub cearşaf, îşi ridicase cămaşa de noapte, îşi trecuse mâna printre coapse. Nu, nu era nimic. Nu era decât un vis urât care o tot urmărea de când devenise femeie. Poate că era o piază rea, o vrajă care i se făcuse, de către cineva pe care nu-l cunoştea, care era duşmanul ei ascuns, care se afla, poate, foarte aproape de ea, una dintre colege, sau poate că venea de mai departe, de acasă, de la vecinii invidioşi, nu ştia, poate că n-o să ştie niciodată.

În vis se făcea că era în pat, dar cel mai adesea în clasă. Începea să sângereze, o pată uriaşă, roşie, îi impregna rochia albastră, sângele îi încleia coapsele, picioarele, curgea într-un lung pârâiaş sub bancă, sub celelalte pupitre. Elevele începeau să ţipe: „E iar ea, sângerează, sângerează... n-o să se termine niciodată", şi profesoara striga: „Trebuie s-o ducem la sora Gerda, ea ştie ce trebuie făcut cu fetele care sângerează oriunde și oricând." Şi dintr-odată, se vedea în biroul surorii Gerda, şi sora Gerda era furioasă pe ea, vorbea tare: „Iată, am mai spus-o, iată ce înseamnă să fii femeie, toate vreţi să fiţi femei, e greşeala voastră, iar acum tot sângele ăsta, asta n-o să se mai termine niciodată, niciodată..."

Modestei nu-i plăcea să-şi aducă aminte. Dar aceeaşi amintire îi apărea mereu. Nu mai era un vis, era o amintire pe care trebuia să o retrăiască la

nesfârşit, ca pe un păcat pe care n-ar putea să-l ispăşească niciodată. Asta începuse în anul în care intrase în învăţământul secundar. Dăduse examenul naţional. Fusese admisă la trunchiul comun[9]. Era mândră. Şi părinţii ei erau mândri. Vecinii erau şi ei mândri și invidioşi. Se simţea mândră că vecinii erau invidioşi din pricina ei. Îi făcuseră uniforma la croitor, îi cumpăraseră caietele şi pixurile de la Economatul Saint-Michel, în cartierul Muhima, la pakistanez, îi cumpăraseră pânză pentru cele două cearşafuri. Pe listă mai erau doi metri de material alb, din cel numit americani. Nu ştia la ce putea servi. Nici tatăl ei. N-o întrebase pe mama ei, care nu se pricepea la lucrurile legate de şcoală. Nu îndrăznise să-i pună întrebarea preotului parohiei. Aşezaseră toate lucrurile în valiza pe care o cumpăraseră special pentru ea, cea a surorii mai mari era prea uzată, era nevoie de o valiză nouă pentru a face o impresie bună, pentru onoarea familiei. Când sosise la colegiu, sora supraveghetoare îi verificase conţinutul. Nu lipsea nimic. Era acolo și pânza de tip americani. Sora părea să ţină mult la aşa ceva: „O s-o aduci încă de la primul curs de croitorie", îi spusese ea.

Clasa a şasea s-a împărţit curând în două tabere: cele care aveau sâni și cele care nu aveau. Cele care aveau sâni au început să le dispreţuiască pe cele care nu aveau. Stăteau mult de vorbă cu cele mari, care aveau toate sâni. S-ar fi spus că aveau secrete de împărţit. Modesta făcea parte dintre cele care nu aveau sâni. Două mameloane mici îi răsăreau totuşi pe piept, ca nişte muguri de sâni. Dar fetele mari - Modesta se întreba de ce — nu voiseră să o primească în secta lor.

La cursul de croitorie, la două zile după începerea şcolii, profesoara a verificat dacă toată lumea avea pânza americani. Modesta a arătat, ca toate celelalte, bucata ei de pânză. „O să tăiem fâşii, a spus profesoara, asta trebuie să facem mai

întâi. Toată lumea trebuie să termine la sfârşitul orei." Profesoara a împărţit foarfeci şi tiparul, iar elevele au tăiat pânza în fâşii lungi. Apoi au segmentat fâşiile de pânză în douăzeci de părţi. „Acum împăturiţi cele douăzeci de bucăţi în patru, după care va trebui să le coaseţi pe margine. Ar trebui să semene cu o saltea micuţă." Le-a cerut apoi să facă un săculeţ care se închidea cu un şnur, în care au pus cele douăzeci de banderole. „Pentru cele care nu au încă nevoie de ele, a spus profesoara, le aşezaţi cu grijă în valiză, aşteptând să le folosiţi."

Dar mai erau şi alte lucruri misterioase. În grădină, în spatele unui tufiş de bambus, se afla o căsuţă din cărămidă, înconjurată de un zid jos. „E o casă interzisă, spuneau fetele mai mari, râzând, voi, fetiţele care nu aveţi sâni, n-aveţi ce face aici, şi mai ales nu vă apropiaţi." Cât despre surori, ele nu râdeau. Una dintre ele supraveghea mereu căsuţa interzisă. Îi alunga pe servitorii sau pe grădinarii care se apropiau de ea prea mult, şi le pedepsea sever pe fetele mai mici care îi dădeau târcoale din curiozitate. Mai ales sora Gerda făcea pe santinela, era Păzitoarea Misterului. Devenea de temut dacă surprindea pe cineva, pe vreuna dintre fetele mai mici, încercând să le urmărească pe iniţiatele în mistere care se îndreptau spre casa interzisă cu o găleată mică în mână. Dar, în fond, ştiau bine - fetele care încă nu aveau sâni - că în curând toate aceste mistere, cel al fâşiilor de pânză, cel al casei interzise, cel al micii găleţi, le vor fi dezvăluite. Ştiau prea bine că le va veni şi lor rândul.

Iniţierea. Frica. Ruşinea. Pentru Modesta, asta se petrecuse în clasă. În timpul orei de engleză. Simţise un lichid cald curgându-i pe picioare şi, când se ridicase, colegele de pe rândul din spate văzuseră o pată mare, roşiatică, întinzându-i-se pe rochie, un fir de sânge alunecându-i pe picior, picurând pe ciment. „Doamna!", strigase colega de

lângă ea, arătând spre Modesta. Profesoara văzuse sângele răspândit pe jos. „Repede, spusese ea, Immaculata, du-o la sora Gerda." Modesta a urmat-o pe Immaculata, plângând cu tot corpul ei. „Nu plânge, îi spunea Immaculata, aşa se întâmplă cu toate fetele. Doar nu credeai că o să scapi. Acum eşti o femeie adevărată. O să poţi avea copii." Immaculata a bătut la uşa biroului surorii Gerda. „Ia te uită, a zis sora Gerda, e Modesta, nu o aşteptam atât de devreme. Acum devii o micuţă femeie. O să vezi cât trebuie să suferi pentru asta: Dumnezeu a vrut să fie aşa din cauza păcatului Evei, poarta diavolului, mama noastră a tuturor. Femeile sunt făcute pentru a suferi. Modesta e un nume frumos pentru o femeie, pentru o creştină, şi în fiecare lună, de acum înainte, acest sânge te va face să-ţi aminteşti că nu eşti decât o femeie şi, dacă te crezi prea frumoasă, va fi acolo ca să-ti aducă aminte ceea ce eşti: doar o femeie."

După ce a făcut un duş, Modesta a fost iniţiată de către sora Gerda în misterele ciclului feminin. Ea i-a explicat cum se folosesc banderolele pe care le va numi de acum încolo „igienice". I-a spus să-şi facă rost de la economat de o găleată mică cu capac, pentru a pune înăuntru fâşiile folosite, şi de o bucată de săpun de Marsilia. Nu va fi nevoie să-i explice motivul surorii Bernadette, care stătea îndărătul tejghelei.

Sora Gerda a cerut cheia dormitorului ce rămânea închis întreaga zi, a deschis larg uşile pentru ca Modesta să meargă să ia o banderolă din săculeţ, şi a însoţit-o apoi până la căsuţa din cărămidă. În clipa în care a deschis uşa căsuţei, un miros în acelaşi timp înţepător şi fetid a făcut-o pe Modesta să se dea un pas înapoi: „Intră, i-a spus sora Gerda, nu mai poţi da înapoi, e prea târziu să mai faci pe fetiţa". În penumbra sălii, pe care nu o lumina decât o fereastră îngustă cu gratii, Modesta a văzut frânghii de rufe întinse de la un perete la celălalt şi, pe aceste frânghii, atârnau — rozalii,

gri, violacee, alb-murdar - banderolele igienice pe care fetele le întinseseră la uscat. „În fundul sălii, i-a zis sora Gerda, se află o chiuvetă în care să-ţi speli banderolele murdare, le freci, le freci cât poţi de tare, dar n-o să le freci niciodată îndeajuns pentru a şterge greşeala de a fi femeie. Şi aş putea să-ţi spun cui aparţin aceste banderole, care sunt cele care le freacă bine și care nu fac asta, le vezi imediat pe leneşe, banderolele lor rămân impregnate cu sângele menstrual, e o ruşine! Iar tu, Modesta, freacă bine, ca să nu adaugi încă o ruşine la ruşinea de a fi femeie."

Modestei îi plăcea să se confeseze Virginiei. Îi făcea confidenţe pe ascuns, departe de privirile celorlalte, mai ales de cele ale Gloriosei. Sigur, o fată hutu putea să fie prietenă cu o fată tutsi. Asta nu angaja cu nimic viitorul. Când se va dovedi necesar ca populaţia majoritară să devină definitiv majoritară, fetele hutu vor şti bine cărei rase îi aparţin. Fiindcă erau două rase în Rwanda. Sau trei. Albii o spuseseră, ei descoperiseră asta. O scriseseră în cărţile lor. Savanţi care veniseră special pentru asa ceva, care măsuraseră toate craniile. Concluziile lor erau irefutabile. Două rase: Hutu/tutsi. Bantu/ hamită. Despre a treia nici nu merita să vorbeşti. Dar Modesta nu era cu totul hutu. Desigur, era hutu, fiindcă tatăl ei era hutu. Tatăl e cel care contează. Dar, din pricina mamei sale, se putea spune - și unele nu pierdeau ocazia s-o spună - că era hutu doar pe jumătate. Era periculos pentru ea să se afişeze cu o fată tutsi. Imediat ar fi fost întrebată: „Ei bine, de ce parte eşti? Ştii cu adevărat cine eşti? Sau poate că eşti o trădătoare, o spioană a gândacilor, inyenzi. Te dai drept hutu, dar, de fapt, atunci când ai ocazia, te duci înspre cei din neamul tutsi, pentru că îi consideri adevărata ta familie."

Dar era ceva și mai rău. Suspiciunile care planau asupra Modestei nu veneau numai dinspre mamă. La urma urmei, mulţi conducători hutu

luaseră de soţii femei tutsi. Erau trofeele victoriei lor. Soţia preşedintelui nu era ea tutsi? Însă cel care agrava cazul Modestei era chiar tatăl ei, Rutetereza, bărbatul hutu care voise să se facă tutsi, kwihutura, cum se spunea, „a se dehutuiza". El avea, la drept vorbind, câteva dintre caracteristicile fizice care le sunt atribuite celor din neamul tutsi: era foarte înalt, cu nasul scurt și fruntea largă, dar făcea mai degrabă parte dintre cei, foarte numeroşi, care erau numiţi ikijakazi, „nici cal, nici măgar". Provenea dintr-o familie bună hutu. Făcuse câţiva ani de studiu la liceu. Devenise secretarul, contabilul, intendentul unui conducător tutsi. Se ataşase de el. Îi împrumutase manierele. Se îmbogăţise păstrând pentru sine, la modul discret, dar regulat, o mică parte din taxele pe care le percepea în numele şefului său. Cumpărase vaci. Pentru a-și manifesta noua generozitate, i-a oferit una dintre ele unui vecin tutsi, care și le pierduse pe ale sale. Voia să-l audă cum declară, la orice ocazie, aşa cum se obişnuia: „Rutetereza, tu, care mi-ai dăruit o vacă, yampaye inka Rutetereza!" Pentru a-și încununa metamorfoza, se hotărâse să se căsătorească cu o tutsi. O familie tutsi modestă îi cedase una dintre fiice. O fată frumoasă în schimbul vacilor. Şeful lui ajunsese unul dintre conducătorii celui mai conservator partid tutsi. Dorise să-şi urmeze şeful. „Rutetereza, îi spusese acesta din urmă, ai făcut tot ce ai putut, dar tot nu eşti un tutsi. Rămâi alături de ai tăi." Militase într-un partid hutu care voia să-l păstreze pe rege la guvernare. Dar câştigase Parmehutul[10] și fusese proclamată republica. Cum provenea dintr-o familie hutu bună şi fusese protejat de unii fraţi ai săi angajaţi în partidul învingător, nu se neliniştise. Dar nu putea accede la posturi importante, va rămâne mereu un mic funcţionar, se va găsi întotdeauna cineva care să-i aducă aminte că voise să se facă tutsi, kwihutura. Nu va sfârşi niciodată cu cei care, glumind sau

ameninţând, ceea ce era acelaşi lucru, îi reaminteau trădarea. Să-i îmbuibe cu frigărui de capră şi fasole, să le ofere bere de banane şi Primus era preţul pe care trebuia să-l plătească pentru a redeveni hutu, kwitutsura, să se „detutsizeze". Aceeaşi suspiciune plutea asupra Modestei. Trebuia fără încetare să le amintească celorlalte fete că era o adevărată hutu, mai ales Gloriosei, al cărei nume suna ca un slogan: Nyirama-suka, Cea-care-munceşte-cu-sapa. Modesta trebuia să fie cea mai bună prietenă a Gloriosei.

Cu toate acestea, ceva anume — nu ştia de ce - o împingea irezistibil să-i spună propriile secrete Virginiei, secretele adevărate, cele pe care nu putea să le mărturisească altor fete. Îi vorbise, în cele din urmă, de coşmarurile ei, de sângele menstrual care-i apărea obsesiv în vise. Virginia nu spusese nimic la început. Nu ştia ce să-i răspundă. Sunt lucruri despre care nu se vorbeşte niciodată în Rwanda. În Rwanda sunt atâtea lucruri despre care nu trebuie să se vorbească niciodată. Dar încrederea pe care i-o arătase Modesta o impresionase. Putea ea să-i fie cu adevărat prietenă? Astăzi îi era prietenă. Dar mâine? Începuse şi ea să-i vorbească despre ciclu. îi era puţin teamă să vorbească despre lucruri care trebuiau ţinute sub tăcere absolută, dar simţea valul acela de cuvinte interzise ca pe o eliberare. Da, în acea clipă, Modesta era cu adevărat prietena ei.

— Ştii bine că nu trebuie să vorbim despre asta. Tinerele fete nu înţeleg nimic din ce li se întâmplă. Se cred blestemate. Nu ştiu dacă era la fel înaintea europenilor, dar misionarii n-au făcut nimic în această privinţă. Mamele noastre nu ne spun nimic, e tabu, cum ar spune profesorii. Trebuie mereu ca sora ta mai mare sau o prietenă să fie cea care-ţi explică și care te linişteşte cum se pricepe. La mine pe deal, aşa era, poate că la oraş e diferit.

Prietena mea cea mai bună era Speciosa. N-a reuşit la examenul naţional. A rămas în sat. În şcoala primară, eram mereu împreună. Ne distram ca nebunele, ca băieţii. Fireşte, le ajutam pe mamele noastre la câmp, ne căram frăţiorii în spate, eram deja nişte mici mame. Dar cel mai mult ne plăcea să mergem să spălăm albiturile la lac. Nu era ca lacul cel mare care se vede de aici, din când în când. Era un lac micuţ, la poalele dealului.

În timpul vacanţei mari, în anotimpul uscat, mergem la spălat - toate fetele de pe deal, tinerele fete de o parte, şi cele mici de cealaltă. Nu sunt decât două sau trei intelectuale care nu vor să vină, care spun că au o întâlnire cu studenţii sau că trebuie să meargă la cor, la misiune. Fetelor nu le pasă de ele, râd de ele. Malurile lacului sunt pline ochi de stuf şi papirus, cu excepţia locului în care mergem să căutăm apă și să spălăm albiturile. Trebuie totuşi să fim atente: dacă un trunchi bătrân de arbore, eşuat pe nisip, începe să mişte, e un crocodil. Petrecem toată după-amiaza spălând și bătând pânzeturile, apoi le întindem pe iarbă, care e mereu verde, chiar și în anotimpul uscat. Apoi ne dezbrăcăm şi ne aruncăm în apă, ne stropim, ne frecăm pe spate una pe alta, e cu totul altceva decât duşurile de la liceu, sunt triste duşurile de la liceu. După aceea mergem să ne uscam printre tufele de papirus. Stăm acolo goale puşcă, ascunse printre tulpinile de papirus, pândind trecătorii. Râdem de ei...

Dar, într-o zi - era în timpul vacanţei mari, eram într-a şasea, la trunchiul comun -, m-am dus, ca în fiecare dimineaţă, acasă la Speciosa. Nu mă aştepta la intrarea în curte. Am văzut-o pe mama ei alergând spre mine, ridicând braţele spre cer. Mi-a zis: „Nu intra. Nu poţi s-o vezi pe Speciosa, în acest moment, nimeni nu poate să o vadă pe Speciosa." Nu înţelegeam. Ce boală contagioasă putuse să ia Speciosa? Am insistat. Îi tot repetam: „Speciosa e prietena mea. De ce nu pot s-o văd?"

A sfârşit prin a ceda, zicând că, în orice caz, în curând mi se va întâmpla şi mie ce i s-a întâmplat Speciosei. Am intrat în casă. Speciosa stătea în pat. Îi puseseră un strat de paie proaspete. Când m-a văzut, a început să plângă. S-a ridicat. Am văzut paiele pătate de sânge. „Vezi, a spus ea, e sângele meu. Aşa devii femeie. În fiecare lună, o să stau închisă în casă. Mama mi-a spus că aşa se întâmplă cu femeile. Îmi ia paiele murdare de sânge. Le arde pe ascuns, noaptea, îngroapă adânc cenuşa. Îi e teamă să nu vină vreun vrăjitor să o fure, pentru vrăjile lui, să nu se usuce câmpul, să nu rămânem sterile eu şi surorile mele din cauza acestei prime sângerări, care ar putea să pună toată familia în primejdie. Nu vom mai putea să ne distrăm ca înainte. Acum sunt femeie, cu xmpagne de femeie, mă simt cu adevărat nefericită." Nu ne-am mai jucat niciodată împreună.

Şi mie, la fel ca ţie, mi-a venit primul ciclu la şcoală. Dar înainte de asta, acasă, nu înţelegeam de ce mama îmi supraveghea pieptul. Ştii, la ţară, nu se poartă decât o bucată mică de pânză pe post de fustă. E singurul veşmânt pe care-l poartă fetiţele. Suntem la fel ca băieţii. Ne jucăm cu toţii împreună. Când am împlinit zece ani, mama și vecinele au început să mă pândească. Privirea lor îmi cerceta pieptul, atunci când dansam, se uitau atent la pieptul meu. Şi din clipa în care mama a observat că începeau să crească acolo nişte muguraşi, mi-a spus să-i ascund. Mi-a zis să nu-i arăt bărbaţilor. Nici măcar tatălui meu. Mi-a dat o cămaşă veche a unuia dintre fraţii mei. Mi-a arătat cum trebuia să mă aşez. Şi mai ales să cobor privirea când cineva mi se adresa. „Doar fetele fără ruşine și emancipatele din Kigali privesc un bărbat în faţă", îmi repeta întruna. Trebuie să fi fost la fel pentru tine. Dar acum ar trebui să ne bucurăm că avem menstruaţia în fiecare lună. Asta vrea să spună că suntem femei, femei adevărate, care vor avea copii. Ştii bine că, pentru a deveni

femei adevărate, trebuie să avem copii. Când cei din familie te mărită, asta aşteaptă de la tine. Nu însemni nimic în noua ta familie şi pentru soţul tău dacă nu ai copii. Trebuie să ai copii - băieţi, mai ales băieţi. Doar atunci când ai băieţi eşti o femeie adevărată, o mamă, cea pe care o respectă lumea.

— Evident, vreau să am copii precum celelalte femei. Dar vreau copii care să nu fie nici hutu, nici tutsi. Nici pe jumătate hutu, nici pe jumătate tutsi. Vreau să fie doar copiii mei, asta-i tot. Uneori îmi spun că poate ar fi mai bine să nu am copii. Mă gândesc să mă fac călugăriţă ca sora Lydwine. Cu voalul şi rochia lor lungă, am impresia că surorile nu mai sunt femei ca noi. Ai observat că nu au sâni? îmi închipui că, dacă eşti călugăriţă, nu ai nici ciclu. La ce-ti trebuie?

— Eu sunt sigură că surorile au ciclu ca toate femeile. Am o verişoară la mănăstirea Benebikira Maria, şi ea mi-a spus că li se dau şi lor banderole de protecţie igienică, tot ca nouă.

— În orice caz, nu vreau să ajung ca mama mea, să fiu tratată aşa cum e tratată ea. Tatălui meu, de când a redevenit hutu, i-e ruşine cu ea. O ascunde. Nu mai poate ieşi din casă. Nu mai e cea care serveşte berea prietenilor pe care încă îi mai primeşte acasă tatăl meu. Le cheamă pe surorile mele mai mici. Abia dacă o mai lasă să meargă la slujbă duminica, la prima slujbă, nu la slujba cea mare. Ba chiar a încercat să-i găsească un stră-stră-străbunic hutu, un conducător hutu, un umuhinza. Toată lumea a râs când a povestit aşa ceva. Fraţii mei mai mari o detestă pe mama, din cauza ei nu sunt precum ceilalţi, sunt numiţi mulatri, hutsi. Jean-Damascene, care e militar, spune că din pricina ei va rămâne mereu locotenent, că nu va fi niciodată de încredere. Doar eu mai vorbesc cu ea, aproape pe ascuns, cum vorbesc cu tine. Pentru mine, nu e nici hutu, nici tutsi, e mama mea.

— Poate că într-o zi va exista o Rwanda fără hutu şi fără tutsi.

— Poate că va fi aşa. Atenţie, uite-o pe Gloriosa, sper că nu ne-a văzut împreună.

— Du-te repede lângă prietena ta cea mai bună, Modesta, hai, du-te...

Gorilele

Printre toţi profesorii, domnul de Decker avea două particularităţi remarcabile. Prima era aceea că era singurul care avea o soţie. Ceilalţi fie erau celibatari - cum era cazul tinerilor francezi -, fie îşi lăsaseră soţiile în Europa, acestea din urmă refuzând poate să-i urmeze în nişte munţi atât de izolaţi, într-o anumită privinţă, doamna de Decker era sin-gura femeie cu adevărat albă de la liceul Notre-Dame du Nil, fiindcă maica stareţă și sora intendentă nu erau nici femei cu adevărat și nici de-a dreptul albe: erau pur și simplu călugăriţe. Nu se puteau căsători, nu vor avea niciodată copii, ba chiar îşi pierduseră şi sânii. Se aflau în Rwanda de atât de mult timp, încât le uitaserăm și culoarea pielii. Nici femei, nici bărbaţi, nici albe, nici negre, ele erau nişte fiinţe hibride cu care sfârşiserăm prin a ne obişnui asa cum ne obişnuiserăm, în peisajul Rwandei, cu plantaţiile pătrate de cafea sau cu câmpurile de manioc pe care, în vremea coloniştilor belgieni, ne obligaseră să le cultivăm. în ce-o privea pe miss South, trebuie că era femeie, dar nu era albă, ci mai degrabă roşcovană, era englezoaică.

Soţia domnului de Decker nu locuia tot timpul împreună cu soţul ei, în bungalou. Stătea vreme îndelungată la Kigali, dar ştia toată lumea când venea să stea aici. Servitorul întindea atunci sub streaşină, în spatele casei, hainele doamnei de Decker. Liceenele dădeau târcoale în jurul bungaloului pentru a admira garderoba doamnei de Decker. Se mirau de numărul de rochii întinse, le numărau, le comparau, unele fete încercând să ţină minte modelul rochiei care le plăcea atât de mult, ca să-i ceară croitorului să-l reproducă. Venirea

doamnei de Decker la liceu era mereu un eveniment aşteptat, pândit, comentat. Toţi se simţeau cumva uşuraţi să vadă, în sfârşit, la liceul Notre-Dame du Nil o femeie albă adevărată, aveau și dovada: doamna de Decker era blondă.

Cealaltă particularitate a domnului de Decker erau cursurile sale. Era profesor de ştiinţe naturale. Ora lui era un fel de arcă a lui Noe. Defilau acolo toate animalele de pe pământ. Profesorul proiecta diapozitive pe o bucată de cearşaf alb, fixat pe tablă. Fără prea multe comentarii, domnul de Decker făcea să apară în imagine, rând pe rând, lama din Peru, iacul din Tibet, ursul alb de la Polul Nord, vaca olandeză, dromaderul din Sahara, jaguarul din Mexic, rinocerul din Ngorongoro[11], taurul din Camargue[12], tigrul din India, ursul panda din China, cangurul din Australia... Apoi, la sfârşitul primului trimestru, sosea ziua cea mare: domnul de Decker le arăta elevelor propriile sale fotografii, cele pe care le făcuse, aproape punându-și viaţa în pericol, în pădurea de bambus, dincolo de nori, pe versantul vulcanilor - fotografiile cu gorile. În privinţa gorilelor, domnul de Decker era inepuizabil. El era specialistul în materie, și singurul. Pentru a le observa, spre disperarea soţiei sale, escalada în fiecare weekend muntele Muhabura; pentru ele renunţase, anul acesta, să se întoarcă în Belgia în timpul vacanţei mari. S-ar fi zis că trăise dintotdeauna în compania lor. Era în cele mai bune relaţii cu masculul dominant, care-l lăsase să-i numere femelele. Căpătase recunoştinţa unei mame, căreia îi îngrijise puii. În zadar îi recomandaseră ghizii să fie prudent, în zadar încercaseră să-l oprească, el nu avea de ce să se teamă de maimuţele mari, cunoştea caracterul fiecărui membru al grupului, ştia să le prevadă reacţiile, reuşea să comunice cu ele. De altfel, nu mai avea nevoie de ghizi. Gorilele, conchidea el, erau şansa, comoara, viitorul Rwandei. Trebuiau protejate, la nevoie trebuia mărit teritoriul pe care-l

ocupau. Lumea întreagă îi încredinţase Rwandei o misiune sfântă: să salveze gorilele!

Discursurile despre gorile pe care le ţinea domnul de Decker o înfuriau pe Goretti.

— Cum e posibil, izbucnea ea, tot albii au descoperit gorilele, aşa cum au descoperit Rwanda, Africa și tot pământul! Dar noi, cei din neamul bakiga, n-am fost noi dintotdeauna vecinii gorilelor? Sau strămoşii noştri batwa, oare lor le era teamă de ele când le vânau cu arcurile lor mici? S-ar spune că astăzi gorilele nu mai aparţin decât celor din neamul bazungu. Doar ei le pot vedea, se pot apropia de ele. Sunt pasionaţi de gorile. În Rwanda, doar gorilele sunt interesante. Toţi ruandezii trebuie să fie în slujba gorilelor, servitorii gorilelor, să nu se preocupe decât de gorile, să nu trăiască decât pentru ele. Există chiar o femeie albă care trăieşte printre ele. Ea detestă toţi oamenii, şi în special pe ruandezi. Trăieşte tot anul alături de gorile. Şi-a construit casa în mijlocul lor. A înfiinţat un centru de sănătate pentru gorile. Toţi albii o admiră. Primeşte mulţi bani pentru a se ocupa de gorile. Dar eu nu vreau să las gorilele pe mâna albilor. Ele sunt şi ale ruandezilor. Nu putem să le lăsăm străinilor. Am datoria de a merge să le văd. O să merg. Profesorii spun că maimuţele sunt strămoşii noştri. Asta îl înfurie pe părintele Hermenegilde. Nu seamănă cu ce spune mama mea. Ea zice că gorilele, odinioară, erau oameni care s-au ascuns în pădure, nu ştie de ce, și au uitat cum să fie oameni, iar din pricină că au trăit în pădure s-au transformat în uriaşi acoperiţi de blană, dar, când văd o tânără fată virgină, îşi aduc aminte că au fost oameni și încearcă să o răpească, dar femelele, care sunt soţiile lor legitime și desigur geloase, îi împiedică cu violenţă.

— Am văzut asta la cinema, a întrerupt-o Veronica, o maimuţă uriaşă care ţinea o femeie în palmă...

— Ce vă spun eu n-are legătură cu ce ai văzut la cinema, am auzit-o chiar din gura mamei mele. În orice caz, trebuie să mă duc să le vizitez pe gorile. Nu putem să le lăsăm pe mâna albilor. Nici chiar pe mâna unei femei albe, care nu trăieşte decât pentru ele. E cineva care vrea să vină cu mine? O să mergem în timpul vacanţei de Crăciun. Sunt sigură că tatăl meu o să mă ajute. Cine vrea să vină cu mine?

Au aşteptat toate reacţia Gloriosei, dar aceasta din urmă s-a mulţumit să înalte din umeri, să izbucnească în râs și să murmure câteva cuvinte inaudibile, care, cu siguranţă, trebuie să fi fost nepoliticoase la adresa celor din neamul bakiga. Cea care a creat surpriza a fost Immaculee:

— Dacă pot, dacă tatăl meu îmi dă voie, o să vin cu tine, poţi conta pe mine.

Gloriosa a fulgerat-o cu privirea pe cea care, în faţa întregii clase, tocmai o trădase.

— M-am săturat de plimbările pe motocicletă cu prietenul meu, a explicat Immaculee. Vreau ceva mai incitant și măcar pe urmă voi avea ce să-i povestesc: voi fi o fată care nu se teme de nimic, voi fi o aventurieră!

La începerea şcolii, în ianuarie, liceenele au aşteptat cu nerăbdare povestea pe care nu vor întârzia s-o spună Goretti și Immaculee despre aventurile lor pe muntele gorilelor. „Exploratoarele", cum le numea în derâdere Gloriosa, se lăsau rugate ca nişte vedete. „Au rămas la Ruhengeri, le ironiza Gloriosa, ca să bea bere Primus și să mănânce pui fript, privind în depărtare muntele Muhabura, acoperit de nori." Dar, într-o seară, după cină, Goretti a invitat toată clasa să vină să o asculte, în camera ei.

— Şi aţi văzut, până la urmă, gorilele?

— Sigur că le-am văzut. Le-am şi atins sau aproape. Ne-a ajutat tatăl meu, deşi e foarte ocupat, în acest moment, multă lume vine să-l vadă în tabăra militară de la Ruhengeri, chiar și

tatăl lui Immaculee, el a condus-o la Ruhengeri, voia să vorbească cu tatăl meu... Aşadar, tatăl meu a dat ordine să ne echipeze: un jeep, patru soldaţi, raţii de alimente. Ne-am îmbrăcat în haine de camuflaj, soldaţii au râs când au văzut-o pe Immaculee cu încălţările ei cu tocuri înalte, şi ne-au dat încălţări solide ca ale lor, bocanci militari. O să vedeţi fotografiile.

Aşadar, în zori, am urcat cu jeepul pe versantul vulcanului, până la pădure. Acolo trebuia să-i găsim pe ghizi. Dar nu veniseră. Am stat acolo multă vreme să-i aşteptăm. Soldaţii au ridicat două corturi: unul pentru ei şi unul pentru noi. Şeful ghizilor a apărut, în cele din urmă. Avea un aer stânjenit. Ne-a zis: „Doamna albă nu vrea ca gorilele ei să fie deranjate. Spune că gorilelor nu le plac ruandezii, le e frică de ei. Ştiu că ei le ucid. Doar albii ştiu să se poarte bine cu ele. E ceea ce spune patroana mea. Eu unul nu pot să vă conduc la ele, m-ar da afară, şi nu vreau să-mi pierd salariul. Parcă aud ţipetele soţiei mele. Nu vă pot împiedica să vă continuaţi drumul, dar nu voi fi ghidul vostru." După care a luat-o la sănătoasa.

Eram disperate. Femeia albă ne interzicea să facem o vizită gorilelor noastre. Atunci unul dintre soldaţi a vorbit cu sergentul. Iar sergentul a venit să ne spună că exista poate un mijloc de a merge să vedem totuşi gorilele. Soldatul cunoştea nişte băştinasi batwa, ştia unde îsi aveau tabăra. Dacă le-am oferi ceva, ar accepta fără nici o îndoială să ne ducă până la gorile. Ne-am urcat în jeep, apoi ne-am afundat în pădure. L-am urmat pe soldat. Băştinaşii batwa au luat-o la fugă când ne-au văzut sosind. Dar militarii au reuşit să prindă un bătrân, care fugea mai încet decât ceilalţi. Sărmanul bătrân, tremura tot. Immaculee şi cu mine am încercat să-l liniştim. I-am spus cine eram, ce voiam. Din fericire, vorbesc kinyarwanda aşa cum se vorbeşte la Bukiga[13], n-ar trebui să râdeţi atâta. Când bătrânul a înţeles, în cele din urmă, că voiam

să vedem gorilele, i-a chemat pe ceilalţi şi am început să negociem. A durat mult. Dar sunt totuşi fata colonelului care comandă tabăra militară. Şi mai erau şi cei patru soldaţi cu puştile între picioare. Până la urmă ne-am înţeles. Două capre. O capră înainte de a porni, pe care am lăsa-o femeilor, și cealaltă după ce ne vor conduce la gorile. Ne-am întors la corturile noastre. Sergentul a plecat cu jeepul să cumpere două capre în piaţa cea mai apropiată.

Am dormit în corturi, ca nişte soldaţi adevăraţi. A doua zi dimineaţa, localnicii batwa s-au întors. Ne-au întrebat:

„Unde sunt caprele?"

„Uitaţi-le", a răspuns sergentul.

Le-au cercetat, au discutat vreme îndelungată. Cel care părea să fie conducătorul lor a zis că voia să mănânce una din capre chiar atunci, înainte de a ne conduce la gorile. Sergentul i-a spus că nu era cu putinţă, că era aşteptat la tabără a doua zi dimineaţa, că trebuiau să meargă acum să vadă gorilele. Oamenii nu voiau să audă nimic, voiau mai întâi să mănânce una dintre capre înainte de a porni la drum, de altfel le spuseseră soţiilor şi copiilor să meargă să aducă lemne pentru foc. Sergentul le-a mai zis că însuşi colonelul dăduse ordinul de a o conduce pe fata lui până la gorile, fiindcă voia să le vadă. Băştinaşii batwa s-au întors spre mine și au început să râdă. „Acum şi femeile negre vor să vadă gorilele!" Le-am zis propunerea că, dacă ne vor conduce chiar atunci la gorile, o să le mai dau o capră.

„Bine, mergem, a zis, în cele din urmă, conducătorul lor, cred că eşti, într-adevăr, fata colonelului, dar nu uita, ne-ai promis o a treia capră. Blestemată să fii dacă nu ne-o dai!"

Am pătruns în pădure. Nu era nici o cărare. Călăuzele batwa ne croiau drum cu macetele lor. „Potecile, spuneau ei, sunt pentru bazungu, noi, ceilalţi, suntem fiii pădurii, şi o mamă ar putea ea

să-şi rătăcească copiii?" Am mers aşa vreo două ore, poate chiar trei, nu mai ştiu. Călăuzele batwa se deplasau foarte repede, fără să se întoarcă să vadă dacă îi urmam. Ne clătinam la fiecare pas. Tot felul de crengi, de liane ne biciuiau feţele. Soldaţii înşişi erau neliniştiţi, se temeau ca oamenii batwa să nu-i antreneze în nu ştiu ce ambuscadă.

Şi apoi, deodată, conducătorul lor s-a lăsat pe vine și ne-a făcut semn să-l imităm. A scos un sunet ciudat cu buzele și a cules o tulpină mică de bambus, pe care a agitat-o, ca pentru un salut. În clipa aceea, printre arbori, le-am văzut: gorilele erau acolo, vreo zece, n-am numărat prea bine, iar cea mai mare, masculul conducător al familiei, privea în direcţia noastră.

„Lăsaţi capetele în jos, a murmurat un mutwa, nu-l priviţi, arătaţi-i că este stăpânul, că vă supuneţi, cred că nu-i place mirosul vostru."

Mi-am lăsat nasul în pământ aşa cum fac swahili din cartierul Nyamirambo atunci când îşi spun rugăciunea. Gorila cea mare s-a ridicat, scoţând un mormăit. Într-adevăr, era uriaşă. „E totul bine, a spus mutwa, m-a recunoscut, e mulţumit, dar nu trebuie să mişcaţi."

Am ridicat totuşi capul și am avut timp să le observ cu atenţie: conducătorul grupului, mereu de pază, femelele şi puii. Nu e adevărat, Immaculee? Nu le-am văzut noi atât de aproape? Ca și când le-am fi atins.

— Sigur că le-am văzut. Mamele gorile stăteau în cerc, în timp ce conducătorul familiei ne ţinea sub supraveghere. Puii se jucau în mijloc, se zbenguiau, se rostogoleau, sugeau lapte de la mamele lor sau se lăsau curăţaţi de purici. Mamele mestecau muguri de bambus ca să le dea puilor să le mănânce, aşa cum făceau cu sorgul bunicile noastre. Şi atunci m-am gândit la ce povestea mama lui Goretti: că odinioară gorilele erau oameni. Dar eu am o altă poveste să v-o spun: și

anume că gorilele au refuzat să fie oameni, aproape că erau oameni, dar au preferat să rămână maimuţe în pădure, sus de tot, deasupra vulcanilor. Când au văzut că alte maimuţe ca ele s-au transformat în oameni, dar că deveniseră în acelaşi timp răi și cruzi, că-și petreceau timpul ucigându-se între ei, au refuzat să se transforme în oameni. Poate că ăsta e păcatul originar de care vorbeşte mereu părintele Hermenegilde: când maimuţele au devenit oameni!

— Immaculee cea filozoafă, miss Rwanda face teologie! Ce caraghios, am auzit totul, a râs Gloriosa, ar trebui să scrii asta în următoarea disertaţie, o să-l intereseze pe părintele Hermenegilde!

— Şi apoi, a continuat Goretti fără să acorde atenţie sarcasmelor Gloriosei, ghizii batwa ne-au făcut semn că trebuia să ne retragem fără să facem zgomot, ne-au spus că masculul cel mare începea să se enerveze, eu cred şi că-şi doreau să meargă să mănânce mai repede caprele. Ne-am întors la corturi. Ne-am dus să facem rost de a treia capră. Băştinaşii batwa au compus un cântec în onoarea celor trei capre, apoi ne-am întors la tabăra militară. Ofiţerii ne-au felicitat pentru curajul nostru: nu doar femeile albe sunt în stare să meargă să vadă gorilele.

Întregul auditoriu a aplaudat povestea spusă de cele două „exploratoare".

— Dar, a întrebat Gloriosa, spuneţi că era multă lume în tabăra militară, ştiţi oare de ce? Iar tu, Immaculee, ştii ce căuta tatăl tău la Ruhengeri, printre cei din neamul bakigai

— Voia să cumpere cartofi, a răspuns Immaculee, nu mai vrea decât cartofii mari de la Ruhengeri, intofanyi; îi e scârbă de cei mici, cartofii de la Gitarama[14], cultivaţi de banyanduga, care nu sunt mai mari decât degetul.

Sub mantia Fecioarei

„Părintele Hermenegilde, spunea maica stareţă când îl prezenta pe reverendul şi profesorul de religie vizitatorilor, părintele Hermenegilde este caritatea însăşi, dacă aţi şti cât timp îşi dedică - el, care are atâtea responsabilităţi și sarcini atât spirituale, cât și materiale - pentru a-i îmbrăca decent pe sărmanii ţărani ai comunei!" Părintele Hermenegilde era, într-adevăr, corespondentul pentru Nyaminombe al CatJiolic Reliefs Service. In fiecare lună, un camion al organizaţiei umanitare venea să aducă baloţi mari de haine pe care servitorii îi înmagazinau într-un hangar cedat de nevoie de fratele Auxile reverendului, pentru opera lui caritabilă. Nimeni nu înţelegea de ce sigla CRS care se afla pe prelatele camioanelor îi făcea să râdă atâta pe profesorii francezi. O parte din haine erau date părintelui Angelo, care le împărţea în parohie şi în sucursalele ei, iar restul erau vândute negustorilor de haine vechi la piaţă, banii strânşi din vânzare fiind folosiţi pentru a cumpăra pânză albastră şi kaki pentru uniformele copiilor din şcolile primare din Nyaminombe. Părintele Hermenegilde îşi rezerva câteva veşminte, în special rochii, pentru operele sale de caritate personale.

Pentru a selecta hainele, părintele Hermenegilde solicita ajutorul liceenelor și se adresa, înainte de toate, la începutul anului, nou-venitelor, încă impresionate de universul necunoscut al liceului în care făceau primii paşi. „Arătaţi-vă inima bună, le predica el, voi, care sunteţi elita feminină a ţării, e de datoria voastră să lucraţi la emanciparea masei ţăranilor, ajutaţi-mă să-i îmbrac pe cei goi."

Elevele se simţeau obligate să se prezinte, sâmbăta după-amiaza, la intrarea în hangar, puţine dintre ele îndrăzneau să se sustragă îndemnului. După ce le mulţumea îndelung de atâta bunăvoinţă, părintele Hermenegilde sfârşea prin a desemna voluntarele. Fetele tutsi din cota rezervată liceului erau alese cu prioritate, împreună cu altele care aveau o înfăţişare cât mai plăcută. Lor li se adăugau câteva obişnuite ale anilor precedenţi, care le măsurau cu dispreţ și ironie pe cele nou alese. Munca lor consta, aşadar, în a face selecţia hainelor: un teanc de haine pentru copii, un teanc de haine pentru femei, un teanc de haine pentru bărbaţi. Nu prea ştiau ce să facă cu hainele groase, îmblănite, cu paltoanele căptuşite sau cu căciulile cu urechi. „Le vom da bătrânilor, spunea părintele Hermenegilde, lor le e mereu frig." Din teancul de haine pentru femei, alegea „pentru operele sale caritabile" cele mai frumoase rochii, cele mai frumoase cămăşi, ba chiar și câteva piese de lenjerie tivite cu dantelă. „Vor fi recompense pentru voi", le promitea el, pentru a stimula zelul echipei de fete.

Recompensa trebuia primită în biroul părintelui Hermenegilde, care era, în acelaşi timp, şi camera lui. Pe când era în primul an de liceu, Veronica fusese printre primele cărora li se atribuise această recompensă. La sfârşitul orei de religie, părintele Hermenegilde o oprise. După ce ieşiseră toate elevele, îi spusese: „Am observat că ai muncit foarte mult sâmbăta trecută. Asta merită o recompensă. Vino să mă vezi în seara asta, la biroul meu, după ce aţi luat cina. Am păstrat ceva pentru tine." Veronica nu aştepta nimic bun de la această „recompensă". Elevele mai mari vorbeau uneori despre asta cu voce scăzută, şi râdeau sau se indignau de cele care care fuseseră recompensate, și mai ales de cele care primeau prea des recompensa. Veronica nu avea cui să-i ceară sfatul şi, de altfel, o ştia foarte bine: era tutsi și ar fi fost

prea imprudent pentru ea să nu meargă să-şi primească „recompensa" pe care i-o promisese părintele Hermenegilde.

Ieşind din sala de mese, s-a străduit să urce fără să fie văzută la primul etaj, unde se afla, la capătul culoarului, biroul părintelui Hermenegilde. Se simţea observată de toate celelalte care, în orice caz, nu vor întârzia să-i remarce absenţa de la studiu. A bătut la uşa biroului cât de discret a putut.

— Intră, intră repede, i-a răspuns o voce a cărei bunăvoinţă precipitată a surprins-o.

Părintele Hermenegilde stătea în spatele unui birou mare, negru, pe care, la picioarele unui crucifix cu un Crist de fildeş, erau răspândite câteva foi de hârtie, poate schiţele cursurilor sau predicilor lui, şi-a spus Veronica. în spatele lui, sub fotografia preşedintelui și a papei, se afla statuia Fecioarei, pictată în culorile Notre-Dame du Nil, aşezată deasupra unui raft plin cu cărţi și dosare. In dreapta, o draperie neagră ce închidea un intrând ascundea, fără îndoială, patul reverendului.

— Te-am chemat, i-a zis părintele Hermenegilde, fiindcă ţi-ai meritat pe deplin recompensa. Te-am observat îndeaproape, am apreciat felul în care ai muncit, evident, eşti o tutsi, dar totuşi cred că eşti o fată frumoasă... o fată bună. Uită-te pe fotoliu, lângă tine, ţi-am ales o rochie frumoasă.

Pe unul dintre fotoliile rezervate vizitatorilor era întinsă o rochie roz, cu decolteul de dantelă ajurată. Veronica nu ştia ce să facă și nici ce să spună, şi nu îndrăznea să se apropie de fotoliu şi de rochie.

— E pentru tine, e pentru tine, nu-ţi fie teamă, insista părintele Hermenegilde, dar mai întâi vreau să mă asigur că îţi vine bine, că e măsura ta, mai întâi o s-o probezi, aici, în faţa mea, vreau să mă asigur că e măsura ta, dacă nu, o să-ţi caut alta.

Părintele Hermenegilde se ridicase, făcuse turul biroului, luase rochia şi i-o întindea Veronicăi. Aceasta din urmă se pregătea să o îmbrace peste uniformă, cum îi cerea pudoarea ruandeză.

— Nu, nu, nu, a spus părintele, luându-i rochia din mâini, nu aşa trebuie să probezi o rochie atât de frumoasă. Vreau să ştiu dacă este exact pe măsura ta: ca să văd, trebuie să-ţi scoţi uniforma, aşa se probează o rochie frumoasă.

— Dar, părinte, părinte...

— Fă ce-ţi spun, oare te poţi teme de ceva în prezenţa mea? Ai uitat că sunt preot? Ochii unui preot nu ştiu ce e concupiscenţa. E ca şi cum nu te-ar vedea. Şi apoi, nici nu vei fi complet goală... nu chiar... nu încă. Haide, se enerva el, nu uita cine eşti, vrei să rămâi la liceu, aş putea... Grăbeşte-te să scoţi uniforma asta.

Veronica și-a lăsat rochia albastră a uniformei să alunece la picioare și a rămas îmbrăcată numai în sutien și chiloţi, sub privirile părintelui Hermenegilde, care nu părea grăbit să-i întindă „recompensa". S-a întors și s-a aşezat în fotoliu, contemplând-o lung pe Veronica, ce-l implora:

— Părinte, părinte...

Părintele Hermenegilde s-a ridicat, în cele din urmă, s-a apropiat foarte mult de Veronica, i-a întins rochia roz şi, sub pretextul că îi închidea fermoarul la spate, i-a desfăcut sutienul.

— E mai bine aşa pentru decolteu, i-a murmurat el, e mult mai bine.

S-a dat puţin înapoi și s-a dus să se aşeze din nou în fotoliu.

— Sigur, e puţin largă, a adăugat el, ţinând rochia de uniformă şi sutienul pe genunchi, dar îţi vine totuşi bine. Data viitoare, o să-ţi găsesc una care va fi exact pe măsura ta. Scoate acum rochia şi pune-ţi uniforma.

Veronica a aşteptat o bună bucată de vreme, cu braţele încrucişate peste sâni, până să-i dea

părintele Hermenegilde rochia albastră de uniformă şi sutienul, pe care le ţinuse la el.

— Du-te la colegele tale, şi nu le spune nimic, nu le arăta rochia, ai stârni invidia, ai fost la confesiune, asta o să le spui. Dar nu mi-au plăcut chiloţii de bumbac, data viitoare o să-ţi aduc unii cu dantelă.

Veronica n-a mai fost niciodată recompensată de părintele Hermenegilde. I-a luat locul Frida. încă din prima seară, ceruse chiloţi de dantelă. Restul se petrecea în spatele draperiei negre.

Timp de un an întreg, Frida a rămas favorita en titre a părintelui Hermenegilde, ceea ce nu l-a împiedicat pe reverend să atribuie, din când în când, „recompensele" altor eleve, pe cât de merituoase, pe atât de complezente. Dar, anul următor, Frida a manifestat alte ambiţii. Îşi petrecea vacanţele la Kinshasa, alături de tatăl ei, care era prim-secretar la ambasadă. Acesta din urmă îşi considera fiica un fel de ornament al recepţiilor şi cinelor de la ambasadă. La Kinshasa se dansează până dimineaţa, și Frida a avut mare succes acolo. Tenul ei deschis la culoare, graţia opulentă și formele generoase erau pe gustul zairezilor[15]. La acestea se adăuga atracţia unui uşor exotism, fiindcă era ruandeză. Nimeni nu s-a mirat când au văzut că un bărbat mărunt, mai în vârstă, se bucura de favorurile fetei prim-secretarului Ambasadei Rwandei. E adevărat că Jean-Baptiste Balimba practica încă dandysmull zairez: sacou cambrat, pantaloni evazaţi, vestă în culori aprinse. E adevărat şi că era bogat şi că se spunea că era apropiat de anturajul preşedintelui Mobutu. Tatăl Fridei încuraja făţiş legătura fiicei sale, considerând că ea nu putea decât să-i favorizeze cariera diplomatică. O logodnă neoficială a fost chiar celebrată, aşteptând să se încheie negocierile

În vederea unei posibile căsătorii. Evident, circulau zvonuri că Jean-Baptiste Balimba avea și alte soţii risipite de-a lungul fluviului Zair -

odinioară Congo - și până la Katanga - acum Shaba. Tatăl Fridei ar fi putut să se teamă că fata lui nu era decât un „birou în plus". Şi un birou nu durează decât o vreme. Ca să-şi demonstreze sinceritatea, Balimba a cerut, câteva luni mai târziu, şi a obţinut fără dificultăţi în plus, postul de ambasador la Kigali. Declara oricui voia să-l asculte că ar fi putut pretinde, fireşte, posturi de o cu totul altă importanţă, dar că ceruse acest post pentru a fi cât mai aproape de logodnica lui, care - la insistenţa tatălui ei - trebuia totuşi să-şi termine studiile la liceul Notre-Dame du Nil.

Zvonul cu privire la logodna Fridei a făcut senzaţie la Kigali, ca și la liceul Notre-Dame du Nil, unde părintele Hermenegilde a renunţat, din motive evident patriotice, să o urmărească pe Frida cu „recompensele" sale. Aceasta din urmă se arăta, de altfel, de o aroganţă insuportabilă faţă de colegele ei și mergea până într-acolo încât o sfida pe Gloriosa, care-şi înghiţea, neputincioasă, exasperarea. Dar chiar la începutul celui de-al treilea an de liceu, la câteva săptămâni de la reluarea cursurilor, Frida a provocat în tot liceul stupoare şi indignare, iar pentru mulţi invidie și admiraţie.

Într-o sâmbătă, în timp ce se succeda aversă după aversă, ca un preludiu la anotimpul ploios, o caravană de patru maşini Land Rover a trecut pragul porţii liceului și s-a oprit în faţa Bungaloului. Şoferul primei maşini s-a grăbit să deschidă portiera din spate, şi un bărbat mărunt, îmbrăcat într-o sahariană și o pereche de pantaloni albi, Excelenţa Sa ambasadorul Balimba, a coborât din automobil. A salutat-o distrat pe sora intendentă, care fusese plasată acolo pentru a-l întâmpina pe ilustrul vizitator. Sora intendentă l-a rugat pe Excelenţa Sa să binevoiască să o scuze pe maica stareţă, care avea atâtea obligaţii, dar care îl va primi pe Excelenţa Sa, cu permisiunea lui, după

slujba cea mare, la care, desigur, Excelenţa Sa nu va întârzia să asiste.

În vreme ce sora intendentă îi arăta Bungaloul ambasadorului, servitorii acestuia, în uniformă cu galoane, descărcau provizii enorme şi luau cu asalt, zgomotos, încăperile vilei, deplasând mobilele, stivuind în bucătărie merindele şi băuturile, întinzând fotolii de pânză în salon, aşezând pe un şevalet portretul preşedintelui Mobutu, ducând în camera monseniorului un pat mare cu căpătâiul în formă de cochilie, tivită cu fir de aur, pe care au aşezat un teanc de perne de toate dimensiunile și culorile. Unul dintre ei a instalat pe terasă un tranzistor uriaş, din care s-au revărsat imediat efluviile asurzitoare ale rumbei, în direct de la Kinshasa.

— Frida, logodnica mea, nu e aici, a zis ambasadorul, mergeţi să mi-o aduceţi.

Uitând, în zăpăceala care o cuprinsese, să bată la ușă, sora intendentă a năvălit în biroul maicii stareţe, care stătea de vorbă cu părintele Hermenegilde şi sora Gertrude.

— Maică stareţă, maică stareţă, dacă aţi şti... auziţi această muzică... o muzică de fete uşoare... la liceul Notre-Dame du Nil!... Ah! Maică stareţă, dacă aţi vedea ce se petrece la Bungalou, ambasadorul congolez răstoarnă totul cu susul în jos, a dat la o parte patul monseniorului și a aşezat în locul lui un culcuş pentru dezmăţ și depravare... Şi vrea să-i fie adusă Frida! Dumnezeule!

— Liniştește-te, soră, liniştește-te, ştii bine că dezaprob toate acestea, dar sunt unele lucruri care ne depăşesc, pe care trebuie să le acceptăm, să sperăm că e un rău pentru un bine mai mare...

— Ascultă, soră, a întrerupt-o părintele Hermenegilde, aşa cum spune maica noastră stareţă, pentru binele țării suportăm dezordinea creată de Excelenta Sa, ambasadorul Zairului[16]. Eu însumi am sfătuit-o, la reînceperea şcolii, pe maica stareţă să accepte solicitările Excelenţei Sale, ea a

şi primit, de altfel, o scrisoare din partea Ministerului Afacerilor Externe în acest sens. Trebuie să înţelegi, pentru Rwanda acceptăm toate acestea, ţara asta micuţă pe care o iubeşti atât de mult, ca pe propria patrie, și poate puţin mai mult. Pe când studiam la seminar, am citit o carte despre evrei, o carte secretă scrisă chiar de evrei, nu ştiu cine a dezvăluit asta. Evreii scriau acolo că voiau să cucerească lumea, că aveau un guvern secret care trăgea sforile tuturor celorlalte guverne, că se infiltrau peste tot. Ei bine, vă spun eu, tutsi sunt ca evreii, ba chiar sunt unii misionari, ca bătrânul părinte Pintard, care zic că sunt evrei cu adevărat, că e scris în Biblie. Ei nu vor poate să cucerească lumea, dar vor să pună stăpânire pe toată regiunea. Ştiu că visează la un mare imperiu hamit, și conducătorii lor se întâlnesc în secret, ca evreii. Refugiaţii lor sunt pretutindeni, în Europa, în America. Urzesc toate comploturile posibile împotriva revoluţiei noastre sociale. Fireşte, i-am izgonit din Rwanda, iar pe cei care au rămas, complicii lor, îi ţinem sub supraveghere, dar într-o bună zi poate că va trebui să ne debarasăm și de ei, începând cu aceia care ne parazitează şcolile și universitatea. Sărmana noastră Rwanda e înconjurată de toţi duşmanii ei: în Burundi, tutsi sunt la putere, ne masacrează fraţii, în Tanzania sunt comuniştii, în Uganda cei din neamul bahima sunt rudele lor. Din fericire, îl avem pe marele nostru vecin să ne susţină, poporul frate ban tu...

— Părinte, părinte, a zis maica stareţă, fără politică, fără politică, să încercăm pur și simplu să evităm un scandal, să le ţinem la distanţă pe fetele noastre inocente.

— Dar Frida și ambasadorul sunt logodiţi, a spus părintele Hermenegilde. Să spunem că vin aici pentru a se pregăti de căsătorie, sunt reverendul liceului... Soră Gertrude, mergi s-o anunţi pe Frida că o aşteaptă logodnicul ei. Eu o

să-i vizitez diseară și o să o aduc pe Frida înapoi la cină.

Cu puţin timp înainte ca soneria să cheme liceenele la cină, părintele Hermenegilde s-a înfăţişat înaintea intrării în Bungalou. S-a adresat celor doi soldaţi de gardă, în uniformă militară, care erau aşezaţi pe trepte:

— Vă rog să-l anunţaţi pe Excelenţa Sa că doresc să-i vorbesc şi că am venit să duc fata înapoi la liceu.

— Ambasadorul nu primeşte pe nimeni, a răspuns unul dintre soldaţi în swahili, ne-a spus că fata va rămâne aici peste noapte.

— Dar sunt părintele Hermenegilde, reverendul liceului, şi Frida trebuie să se întoarcă la liceu pentru cină, ca toate celelalte eleve. Trebuie să-i vorbesc Excelenței Sale.

— Degeaba insistaţi, a răspuns soldatul de gardă, domnul ambasador a hotărât că fata va rămâne aici peste noapte, puteţi să vă întoarceţi la liceu.

— Dar fata nu poate rămâne aici toată noaptea. Este elevă, trebuie...

— Vă mai spunem încă o dată: nu e nevoie să insistaţi, a repetat celălalt soldat de gardă, care, ridicându-se, i-a arătat părintelui Hermenegilde statura impozantă, micuţa este de acord, nu trebuie să-i deranjaţi.

— Dar, dar...

— Am spus că nu e nevoie să insistaţi, micuţa este cu logodnicul ei, pentru asta a venit domnul ambasador.

Paznicul masiv cobora încet scara și înainta, amenințător, către părintele Hermenegilde.

— Bine, bine, a zis părintele, dându-se înapoi, prezentaţi-i omagiile mele Excelenţei Sale şi uraţi-i noapte bună, o să-l văd mâine.

Frida a rămas în Bungalou în compania logodnicului ei până duminică după-amiază. Când convoiul maşinilor Land Rover s-a pus în mişcare,

Frida a fost văzută, pe ultima treaptă a intrării, făcând largi semne de rămas-bun, până când automobilele au dispărut la primul viraj al drumului. Din grădină, un mic grup de eleve, ţinut la distanţă de ameninţările surorii Gertrude, în fruntea unei armate de servitori, asistaseră la scenă, şi atunci când Frida, cu o nonşalanţă afectată, și-a croit cu greu drum printre colegele adunate grămadă, n-a catadicsit să răspundă la nici una dintre întrebările cu care o asaltau.

— Maică stareţă, maică stareţă, a exclamat sora intendentă, intrând în biroul maicii stareţe, dacă aţi vedea... cum arată Bungaloul! In ce stare e! Şi bucătăria... și patul monseniorului...

— Liniştește-te, soră intendentă, nu se vor mai întoarce. Am negociat cu domnul ambasador. Mi-a dat dreptate. A recunoscut că i-ar fi dificil să vină în fiecare sâmbătă și duminică la liceu, are obligaţiile sale diplomatice și, odată cu anotimpul ploios, am adăugat eu, drumul se înrăutăţeşte, riscă chiar să rămână blocat. A căzut de acord. Şi iată cum am convenit: câtă vreme se va putea, o maşină a ambasadei va veni să o ia pe Frida sâmbăta și o va aduce înapoi duminica... sau poate... uneori lunea. În fond şi la urma urmei, sunt logodiţi, cum spune părintele Hermenegilde... și trebuie să-i dăm Cezarului...

Mai multe săptămâni la rând, o maşină a ambasadei a venit s-o aştepte în fiecare sâmbătă pe Frida, după ce se termina masa de prânz. Aceeaşi maşină o aducea înapoi noaptea târziu, duminică spre luni, sau cel mai adesea în dimineaţa de luni. Maica stareţă şi supraveghetoarele se prefăceau că nu aud scârţâitul porţii care se deschidea în mijlocul nopţii, şi profesorii - că nu vedeau nimic când Frida le întrerupea brusc ora pentru a se aşeza cu zgomot la locul ei, în murmurele reprobatoare ale colegelor. Dar, într-un final, Frida ieşise din tăcerea ei dispreţuitoare: nu mai rezista dorinţei de a le uimi pe colege cu povestea entuziastă a vieţii

inimitabile pe care o ducea alături de logodnicul său. Ca să se împace cu cele pe care le dispreţuise atâta vreme, și care-i rămâneau, orice ar fi făcut, în mod perfid ostile, aducea din capitală un coş întreg de bunătăţi: gogoşi cum numai femeile swahili ştiau să facă, şi mai ales, mai exotice, brioşe şi pâinici de la brutarul grec și bomboane de la magazinul pentru albi, Chez Christina. Alături era mereu bere Primus și chiar, uneori, o sticlă de vin, Mateus de preferinţă. Aproape toată clasa reuşea să se înghesuie în „camera" Fridei, erau invitate chiar și cele două fete tutsi din cota liceului. Când se dădea stingerea, supraveghetoarea, care avea şi ea partea ei la petrecere, nu îndrăznea să o întrerupă pe logodnica Excelenţei Sale, domnul ambasador. Frida făcea și refăcea inventarul garderobei pe care o avea la Ambasada Zairului, folosind cuvinte care impresionau auditoriul: rochie de seară, rochie de cocktail, fustă-pantalon, neglijeu, combinezon... Uneori aducea cu ea una dintre aceste ţinute prestigioase şi o făcea să circule printre fete, stârnind exclamaţiile de uimire ale tuturor, sincere sau prefăcute. Enumera, adresându-se mai ales lui Immaculee, considerată ca fiind specialistă în îngrijirile cosmetice, produsele pe care i le recomandase ambasadorul Balimba pentru a deschide culoarea pielii: demachiant, fond de ten, loţiune cu patru flori din Orient etc. Voia ca logodnica lui să aibă pielea cea mai deschisă la culoare.

— Şi bijuteriile? au întrebat-o febril fetele.

Desigur, domnul ambasador îi oferise bijuterii logodnicei sale: un inel de logodnă cu un diamant mare (în Zair, diamantele sunt peste tot), brăţări de aur, de fildeş vechi, coliere de perle, de pietre preţioase, dar logodnicul ei îi interzicea să le poarte în afara ambasadei. „Asta nu poate decât să atragă hoţii, şi sunt atâţia la Kigali! Riscul e mare: o mână pentru un simplu inel, un braţ pentru o brăţară, explica el, iar militarii și jandarmii sunt la

circulaţie, pe străzi, nu ştii niciodată cine sunt cu adevărat." În absenţa Fridei, bijuteriile stăteau închise cu grijă în seiful uriaş al ambasadei.

— Şi zestrea ta? Ce a negociat tatăl tău pentru zestre?

— Fiţi liniştite, nu vor fi nici capre, nici vaci, va fi vorba de bani, mulţi bani! Tatăl meu şi logodnicul meu se vor asocia pentru a crea o companie de transport. Balimba aduce toţi banii, capitalul, cum spune el, vor cumpăra camioane, camioane-cisternă, care vor asigura transportul între Mombasa şi Kigali, dar nu se vor opri la Kigali, vor ajunge până la Bujumbura, până la Bukavu, logodnicul meu îl cunoaşte pe directorul vămilor.

Ah! a continuat Frida, dacă ati sti ce viată duc alături de Excelenta Sa-domnul-ambasador-al-Zairului-logodnicul meu. Mergem în toate barurile, cel al hotelului Mille Collines, cel al hotelului Diplomaţilor. Iar la ambasadorul Franţei am mâncat carne de vită mult mai bună decât cea pe care sora intendentă ne-o dă în timpul pelerinajului, iar la ambasadorul Belgiei se mănâncă fructe de mare: n-am îndrăznit, nu e totuşi o mâncare pentru ruandezi... Şi ei nu beau niciodată bere Primus, ci o bere de albi, când se desface sticla - şi nu e nevoie de tirbuşon - explodează cu un zgomot ca de tunet, și curge spumă precum fumul pe care-I scoate vulcanul Nyiragongo.

— Crezi că tatăl meu nu ştie ce e şampania? a întrerupt-o Gloriosa. Ţine mereu şampanie în biroul lui, pentru vizitatori, pentru cei importanţi, ba chiar mi-a dat să gust.

— Iar eu, a zis Godelive, crezi că eu nu ştiu ce sunt scoicile? M-am născut în Belgia, dar eram prea mică pentru a mânca aşa ceva, tatăl meu vorbeşte deseori despre ele, spune că belgienii nu mănâncă decât asta și, atunci când pleacă la

Bruxelles, mama îi cere să promită că n-o să mănânce niciodată scoici.

Frida nu le lua în seamă pe cele care o întrerupeau:

— Iar după-amiaza, dacă e soare, renunţăm la siestă, luăm maşina roşie, cea decapotabilă, bolidul, ieşim din Kigali și mergem cu viteză pe drumurile mici, toată lumea o ia la goană din calea noastră, femeile, copiii, caprele, bărbaţii pe bicicletă încep să se clatine, îşi pierd încărcătura de banane şi se răstoarnă în câte un şanţ. Căutăm un colţ liniştit. E greu de găsit în Rwanda. O plantaţie de eucalipt. Nişte stânci pe o creastă. Ne oprim acolo. Atunci apăs pe un buton și capota se deschide. Ştiţi, fotoliile maşinii roşii sunt ca un pat...

În perioada marilor ploi din noiembrie, o alunecare de teren care a luat totul în cale, bananierii, casele şi pe locuitorii lor, a blocat vreme de mai multe săptămâni drumul care ducea la liceu. În acelaşi timp, Frida a fost cuprinsă de greţuri, vomă, ameţeli. Refuza să se atingă de bulgurul servit aproape zilnic la cantina liceului și nu voia să mănânce decât carnea de vită de la Ambasada Franţei. Logodnicul ei, care fusese prevenit, a reuşit, nu se ştie cum, să-i trimită o cutie mare. Frida a vrut să le dea să guste celor mai bune prietene ale ei. Dar acestea din urmă erau neîncrezătoare. Goretti a luat discret ambalajul uneia dintre conservele pe care le golise Frida și s-a dus să-l întrebe pe domnul Legrand, profesorul francez de chitară, ce putea fi acel fel de mâncare. Domnul Legrand i-a explicat că acea carne provenea de la o pasăre mare, albă, care era forţată să mănânce până se îmbolnăvea. Ceea ce mâncau oamenii era boala ei. Toate fetele au găsit că era dezgustător. Doar Immaculee, Gloriosa, Modesta și Godelive, la insistenţa Fridei, au acceptat să guste. Au constatat că era puţin moale, că semăna cu ţărâna sau mai degrabă, a zis Goretti, cu iarba

care umple burta vacii, pe care o caută cei din neamul batwa când ucid o vacă, în orice caz, era, într-adevăr, o mâncare pentru albi și, dintre toate, ele preferau de departe brânza Kraft și carnea de vită roşie pe care le-o dădea sora intendentă.

Era clar pentru toată lumea că Frida era însărcinată, la drept vorbind, nici nu se ascundea, era mândră de sarcina ei - totuşi atât de ruşinoasă pentru familia sa, înaintea căsătoriei.

— Excelenţa Sa, logodnicul meu, vrea un băiat, până acum n-a avut decât fete, dar eu voi avea un băiat.

— Are şi alte soţii, deci? insinua Gloriosa.

— Nu, nu, se asigura Frida, au murit sau le-a repudiat.

— Si de unde ştii că vei avea un băiat?

— De data asta, Balimba şi-a luat toate precauţiile. S-a dus să consulte un mare ghicitor, în pădure. Asta l-a costat foarte mult. Ghicitorul i-a spus că, pentru a învinge vraja rea pe care duşmanii lui i-o făcuseră şi din cauza căreia nu putea să dea naştere decât unor fete, trebuia să ia de soţie o fată care provenea de pe malul celălalt al unui lac, la poalele vulcanilor. Farmecele vrăjitorilor zairezi nu vor putea face nimic împotriva ei. Ghicitorul i-a dat toate talismanele necesare pentru a avea un băiat, toate acele dawa al căror secret îl cunoaşte, pentru el și pentru mine. Eu trebuie să port peste pântec o centură de perle și de scoici. E pentru a avea un băiat. Logodnicul meu e convins că voi da naştere unui băiat.

— Ar trebui ca părintele Hermenegilde să-ţi binecuvânteze pântecele, a spus Godelive, cred că şi el cunoaşte toate rugăciunile pentru a avea copii, sau mai ales pentru a nu avea.

La scurtă vreme, starea Fridei s-a agravat, nu mai voia să se ridice din pat, se plângea de dureri mari de pântece. Maica stareţă era neliniştită și indignată că trebuia să adăpostească în liceul pe care-l conducea sarcina unei fete a cărei căsătorie

nu fusese încă celebrată conform ritualului cerut de Biserică. „E un păcat, e un păcat", îi repeta ea părintelui Hermenegilde, care încerca în van să-i liniştească scrupulele chinuitoare: „Sunt logodiţi, maică stareţă, sunt logodiţi, şi o voi primi pe Frida la confesiune, îi voi acorda iertarea păcatelor." Dar maica stareţă nu înceta să se lamenteze: „Părinte, v-aţi gândit vreodată la celelalte eleve inocente, liceul Notre-Dame du Nil transformat în lăcaş pentru tinere mame, ce scandal! Ce scandal!"

Maica stareţă trimitea mesaj după mesaj ambasadorului, rugându-l în mod stăruitor să vină după Frida, exagerând de fiecare dată și mai mult gravitatea și urgenţa stării în care se afla. Balimba a sfârşit prin a trimite un Land Rover puternic care, străbătând cărările considerate până atunci impracticabile pentru orice vehicul, a reuşit să ajungă la liceu şi apoi să o ducă pe Frida la Kigali.

Vestea morţii Fridei a tulburat profund liceul Notre-Dame du Nil. Maica stareţă a decretat o săptămână de doliu, în timpul căreia urmau să se roage pentru sufletul Fridei și, la sfârşitul săptămânii, urmau să meargă, duminică, în pelerinaj la Notre-Dame du Nil, pentru ca Sfânta Fecioară să primească bietul ei suflet sub mantia sa plină de îndurare. Părintele Hermenegilde a hotărât să ţină, în fiecare dimineaţă a acestei săptămâni, o slujbă în acelaşi scop. Toate clasele, unele după altele, trebuiau să asiste. Prezenţa elevelor din ultima clasă de liceu era, în acest sens, obligatorie la toate slujbele de dimineaţă. Părintele făcea elogiul funebru al defunctei, insinuând în trecere că ea îşi sacrificase puritatea şi tinereţea în serviciul poporului majoritar. Cu toate acestea, nici el, nici maica stareţă nu puteau să-și ascundă un anumit sentiment de uşurare. La urma urmei, drama nu avusese loc la liceu, iar decesul Fridei, oricât ar fi fost de regretabil, punea capăt exemplului scandalos al unei eleve însărcinate, tolerată în instituţie. Unele aluzii la o posibilă

pedeapsă divină care s-ar fi abătut asupra păcătoasei erau cu prudenţă strecurate în cuvintele consolatoare pe care maica stareţă le adresa elevelor și mai ales în interminabilele consideraţii morale ale părintelui Hermenegilde, în timpul orelor sale de religie.

Închise o zi întreagă în dormitorul lor, fără să se gândească cineva să le scoată de acolo, elevele din ultima clasă de liceu s-au dedat, aşa cum o cerea cutuma, expresiei unei dureri unanime. Zgomotul suspinelor lor umplea tot liceul. Planşetele neîntrerupte erau mărturia sincerităţii suferinţei lor, ele protestau împotriva destinului nedrept al Fridei. Erau cu toate unite în disperarea de a fi femei.

Apoi a venit vremea pentru zvonuri. Din ce cauză murise Frida? De ce murise oare? Cum anume? Cine îi provocase moartea? Versiunea oficială spunea că din pricina urmărilor unui avort spontan. Maşina care o dusese la Kigali trebuise să o ia pe drumuri proaste, oare zdruncinăturile îi provocaseră pierderea sarcinii? În acest caz, maica stareţă și ambasadorul nu erau cumva responsabili? De ce nu aşteptaseră să se redeschidă drumul? Peste doar câteva zile. Sau poate că mâncarea aceea de albi, pântecul acela de pasăre bolnavă, pe care Frida îl devora cu atâta poftă, îi otrăvise pe ea şi pe copilul pe care-l purta. Mulţi considerau că fusese cu siguranţă otrăvită, dar nu cu mâncarea aceea de albi, ci de vrăjitori anume, ruandezi, fără nici o îndoială. Era uşor de înţeles: duşmanii lui Balimba îl urmăriseră până la Kigali, plătiseră vrăjitori ruandezi, abarozi, îi plătiseră scump, foarte scump pe aceşti abarozi, fiindcă, dacă li se dă cât trebuie, sunt gata să otrăvească pe oricine, e meseria lor, sunt mult mai puternici decât vrăjitorii zairezi cu dawa ale lor. Şi apoi, poate că strămoşii Fridei nu erau cu totul ruandezi, poate că veneau de pe insula Ijwi sau de pe

cealaltă parte a lacului, din Bushi... Atunci Balimba...

— Eu cred, a zis Goretti, că a ucis-o propria ei familie, fără să vrea, desigur, dar facând-o să avorteze. Aşa s-ar fi întâmplat la mine. O fată nu se poate căsători însărcinată sau cu un copil în spate, chiar dacă ar fi vorba de o servitoare. E o dezonoare, e ruşinos pentru ea și pentru toată familia ei, fata va atrage asupra lor toate nenorocirile. E mai bine ca acel copil să nu fi existat niciodată. Ca urmare, au căutat un medic, un medic nepriceput, doar medicii nepricepuţi practică avortul, sau chiar un infirmier, ori și mai rău, o femeie care să-i dea de băut un leac ce provoacă avortul sau chiar ucide... sărmana Frida! Dar, dacă e adevărat ce spun, familia Fridei ar trebui să se teamă, răzbunarea lui Balimba va fi teribilă, dacă e convins că Frida purta un băiat în pântece.

Ambasadorul Balimba a cerut transferul şi l-a obţinut rapid. A făcut parte din delegaţia zaireză pe lângă OUA[17] la Addis-Abeba. Tatăl Fridei a părăsit diplomaţia şi s-a lansat în afaceri, se spune că ar fi reuşit...

— Gata, ajunge, a spus Gloriosa, cred că am vărsat destule lacrimi pentru Frida. Să nu mai vorbim despre asta, nici între noi și nici cu ceilalţi. E timpul să ne amintim cine suntem, unde ne aflăm. Suntem la liceul Notre-Dame du Nil, care formează elita feminină a Rwandei, noi am fost alese pentru a fi avangarda promovării feminine. Să rămânem demne de încrederea pe care ne-a acordat-o poporul majoritar.

— Gloriosa, i-a răspuns Immaculee, crezi că e deja momentul să ne ţii iar unul dintre discursurile tale de politiciană, ca şi când ne-am afla la un miting? Promovarea feminină, hai să vorbim despre ea! Dacă ne aflăm aici, în majoritatea cazurilor, e pentru promovarea familiei, nu pentru viitorul nostru, ci pentru viitorul clanului. Eram

deja nişte mărfuri de valoare, fiindcă suntem aproape toate fete de oameni bogaţi și puternici, fetele unor părinţi care vor şti să ne negocieze la cel mai înalt preţ, iar o diplomă o să adauge și mai mult valorii noastre. Ştiu foarte bine că multe dintre voi se complac în acest joc, fiindcă nu există un altul, ba chiar se mândresc cu asta. Dar eu nu vreau să mai particip la acest târg.

— Ascultaţi-o, a râs ironic Gloriosa, vorbeşte ca o albă într-un film sau ca în cărţile pe care ni le dă să le citim profesorul de franceză! Ce-ai fi tu, Immaculee, fără tatăl tău și fără banii lui? Crezi oare că o femeie, în Rwanda, ar putea supravieţui fără familia ei, mai întâi cea a tatălui, apoi cea a soţului ei? Te întorci din pădure, de la gorile, te sfătuiesc să te duci înapoi la ele.

— De ce nu? a zis Immaculee. Poate că e un sfat bun.

Din clipa în care s-a sfârşit săptămâna de doliu, numele Fridei a fost în mod tacit trecut sub tăcere de către toată lumea de la liceul Notre-Dame du Nil. Şi totuşi, le obseda în continuare pe fetele din ultimul an de liceu. Era ca unul dintre acele cuvinte ruşinoase, pe care îl ştii fără să-ţi aminteşti de unde anume și nici de la cine l-ai aflat, şi pe care îl auzi ieşindu-ţi de pe buze fără să vrei. Dacă una dintre fete pronunţa, ca printr-o scăpare, numele interzis, toate celelalte întorceau capul, se prefăceau că n-au auzit nimic, începeau să vorbească foarte tare pentru a acoperi, pentru a şterge din sporovăială lor fără însemnătate ecoul nesfârşit pe care cele două silabe îl stârneau în gândurile lor. Fiindcă de acum încolo un secret ruşinos îsi făcuse loc în sânul liceului, ca și în sufletul fiecăreia dintre ele, o remuşcare în căutarea unui vinovat, un păcat de neispăşit, căci nu va fi niciodată mărturisit. Trebuiau să respingă această imagine: Frida ca un fel de oglindă neagră în care îşi puteau citi destinul.

Umuzimu-ul reginei

Leoncia aştepta cu nerăbdare sosirea Virginiei în vacanţa de Paşte. Virginia fusese dintotdeauna copilul preferat al mamei sale, nu o chema pe ea Mutamuriza, „N-o faceţi să plână"? Iar acum, că mergea la liceu, studentă! cum o repeta fără încetare, era singura ei mândrie. Se şi vedea mergând alături de fiica ei - încă de la momentul sosirii - din curte în curte, pentru ca fata, îmbrăcată în uniforma de liceană, să-i salute pe toţi locuitorii din satul de pe colină. Va fi ziua ei de glorie. îmbrăcată cu cel mai frumos veşmânt al ei, va judeca, cu un ochi critic sau mulţumit, gradul de onoare pe care i-l va arăta fiecare dintre ei fiicei sale care, în curând, se va întoarce cu acea diplomă, atât de exigent acordată, mai ales în cazul fetelor, și mai ales în cazul unei fete tutsi - prestigioasa diplomă în ştiinţe umaniste. Chiar și poliţistul, care nu înceta să inventeze pricini și umilinţe faţă de singura familie tutsi de pe colină, se va vedea obligat să le primească și să se lanseze în felicitări și încurajări ale căror expresii exagerate ar ascunde cu greu situaţia forţată. Leoncia se simţea liniştită: Virginia era studentă, și atunci când eşti studentă, credea ea, e ca și când nu ai mai fi nici hutu, nici tutsi, ca și cum ai accede la o altă „etnie": aceea pe care belgienii o numeau odinioară a celor evoluaţi. În curând, Virginia va fi învăţătoare, poate chiar la şcoala misiunii vecine, fiindcă acolo îi remarcase inteligenţa părintele Jerome. El reuşise s-o convingă pe Leoncia că Virginia (fiica ei cea mai mare! Cea căreia fraţii și surorile îi datorau venirea pe lume, uburiza, cea care deschisese pântecul pentru venirea celorlalţi, cea care trebuia să fie mama cea mică pentru fraţii și surorile ei) avea un alt viitor decât acela de a

cultiva pământul alături de ea. „Un viitor strălucit, repeta el, strălucit!" Putea chiar, sugera părintele pentru a o convinge pe Leoncia, să devină călugăriţă la Benebikira Maria, nu pentru a fi bucătăreasă, ci pentru a fi profesoară, fără nici o îndoială, iar mai târziu de rang superior, şi de ce nu chiar maică stareţă. Leoncia ar fi preferat pentru fata ei un sot bun, funcţionar, evident, care ar fi avut chiar și o Toyota pentru a face comerţ. Socotea deja zestrea Virginiei. Nu doar vaci. Ci și bani, cu care ar putea construi o casă de cărămidă, o casă de albi, cu o uşă cu lacăt şi un acoperiş de tablă pe care l-ar vedea strălucind de departe, în soare, când s-ar afla la câmp. înăuntru nu ar mai dormi pe paie, ci pe saltele, pe care s-ar duce să le cumpere la piaţă, la Gahigi, chiar și copiii ar avea saltelele lor, una pentru cei trei băieţi, şi alta pentru cele două fete. Iar Virginia ar avea un salon în care i-ar primi pe părinţi, pe prietene şi pe vecine. Mai ales pe vecine. Nu s-ar aşeza pe rogojini, ci pe scaune pliante. Şi, în mijlocul mesei, ar străluci reflexele de aur ale termosului mare, mereu plin (trei litri!) de ceai, mereu cald, aşteptând să primească vizitatoarele de duminică după-amiază, care ar degusta ceaiul călduţ încă și s-ar grăbi să-şi spună între ele, la plecare: „Leoncia are noroc să aibă o fată care a făcut studii înalte, ia uite ce termos mare are!"

Plouă în martie. Şi în aprilie plouă şi mai mult. Să plouă! Să plouă! Hambarele vor fi pline, şi burţile copiilor sătule. În timpul celor două săptămâni de vacanţă, Virginia redevenea „mama cea mică", postură pe care poziţia ei de întâi născută i-o conferea în mod firesc. Avea grijă de fraţii și de surorile ei, îl purta în spate pe ultimul născut. Era vacanţă și pentru Leoncia. Seara, la clacă, cei mici aveau atâtea întrebări să-i pună, iar Virginia înşira ca în poveşti minunile liceului Notre-Dame du Nil. Dar Leoncia îşi aprecia fata mai ales la muncile câmpului. Nu, liceul albilor n-

o schimbase. Era prima care, înainte de răsăritul soarelui, îşi sufleca poalele veşmântului și, cu picioarele goale în noroi, dădea cu sapa. Pentru a distruge paraziţii, ştia să se strecoare printre tulpinile de porumb în jurul cărora vrejii de fasole încercau să se înfăşoare, fără să-i strivească pe cei mai cruzi, semănaţi în decembrie. Recunoştea mlădiţele de sorg printre buruienile care le ameninţau și, pentru a le smulge pe cele din urmă, sărea între muşuroaiele de pământ care acopereau cartofii dulci plantaţi sub ele. „Ah, exclama Leoncia, se vede că e fiica mea! Să-i fie cu noroc numele: Mutamuriza, «N-o faceţi să plângă»."

În timp ce plivea fasolea, Virginia a anunţat-o pe mama ei că va merge, în ziua următoare, în vizită la Skolastika, mătuşa ei paternă.

— Desigur, i-a răspuns Leoncia, trebuie să te duci în vizită la mătuşa ta. De ce oare nu ţi-am zis mai devreme? Skolastika nu e sora mea, e sora tatălui tău, face parte dintre rudele tale, este Nyogosenge. Ţi-am zis mereu: trebuie să fii întotdeauna în graţiile mătuşii tale. Dacă s-ar supăra cumva, ar fi vai de noi! Mătuşa paternă e ca furtuna care dă târcoale. Dacă te-ar blestema, oare ce s-ar întâmpla cu noi? Skolastika ţi-a purtat mereu noroc, îţi va purta şi pentru examenul de diplomă. Dar nu poţi să te duci la ea cu mâinile goale. Ce-ar crede despre mine? Sau tatăl tău! Hai să strângem repede sapele şi să mergem să facem bere de sorg pentru Skolastika.

Întreaga zi a fost dedicată preparării acestei beri de sorg, fără de care Virginia nu putea să se prezinte în faţa mătuşii sale. Leoncia era îngrijorată. Acasă nu existau nici amamera, sorgul negru care serveşte la fabricarea berii, nici drojdia, umusemburo. A trebuit să meargă să ceară la vecine. Unele nu aveau, altele nu voiau să-i dea. În toate cazurile, era nevoie de lungi conversaţii de politeţe. Leoncia se străduia să nu-și arate nerăbdarea. Cea care a fost de acord - după un

interminabil monolog despre necazurile ei și vremurile nefericite - să-i dea cât să poată face un ulcior mic de bere a fost bătrâna Mukanyonga. Dacă ai amamera și umusemburo, nu-ţi ia mult să faci berea de sorg, dar trebuia găsită pentru ea o butelcuţă cu gâtul elegant curbat și cu pântecele graţios rotunjit, să-i alegi ca ambalaj una din acele împletituri fine cu capac ascuţit, pe care le împletea Leoncia, și să o împodobeşti cu o ghirlandă din frunze de bananier. Au înfăşurat preţiosul cadou într-un şervet pe care Virginia îl adusese de la liceu şi l-au pus în sacoşa fetei.

Camioneta s-a oprit la piaţa din Gaseke. Virginia, care, graţie uniformei sale de liceana, obţinuse un loc lângă şofer, a aşteptat ca femeia enormă care, la fiecare viraj, o strivise cu căldura ei moale să reuşească, gemând și ştergându-se de sudoare, să iasă din cabină. Pasagerii din spate săriseră deja jos și îşi recuperau bagajele: saltele răsucite și legate cu sfoară de sisal, plăci de tablă, două capre, canistre umplute cu bere de banane sau cu petrol... Câţiva băieţi veniţi în grabă dinspre unul din magazinele care se înşirau pe o parte a terenului noroios al pieţei au descărcat butoaiele de ulei de palmier și sacii de ciment aşteptaţi cu nerăbdare de negustorul pakistanez.

Virginia a intrat în magazin, a cumpărat o sticlă de bere Primus, apoi, la piaţă, a negociat multă vreme cu un bătrân morocănos un pumn de frunze de tutun pe care i le-a tăiat din capătul lungii spirale împletite și, în cele din urmă, s-a îndreptat spre femeile care, aşezate pe saltele deşirate, vindeau gogoşi rumene în nişte vase împodobite cu flori roşii. A cumpărat trei gogoşi, sub privirile pofticioase ale copiilor care, aşezaţi turceşte cu faţa la vânzătoare, petreceau toată ziua la piaţă uitându-se cu jind la bunătăţile inaccesibile. Virginia s-a îndreptat spre drumul care ducea la colina unde locuia mătuşa ei.

Cărarea îngustă urma creasta care se întindea deasupra plantaţiilor în terase ce coborau până la o mlaştină unde fusese cultivat porumb. Căsuţe rotunde sau rectangulare, unele cu acoperiş de paie, altele, mai puţine, cu acoperiş de ţiglă, se iveau ici și colo pe versantii tuturor colinelor care se puteau vedea de pe cărare. Multe se ascundeau sub acoperişul compact al plantaţiei de bananieri și nu le puteai ghici prezenţa decât după fumul albăstrui care se ridica leneş deasupra frunzelor mari și lucioase. Aşezaţi în straturi regulate, arborii de cafea erau deja încărcaţi de ciorchini de fructe roşii. În mlaştina din depărtare, mai supravieţuiau câteva tufe de papirus și, fără să le pese de tărăncile ieşite la muncă, patru cocori cu coroană îşi etalau eleganţa nonşalantă.

Pe vârful celei mai înalte coline, se înălţau clădirile impozante ale misiunii. Turnul crenelat al bisericii îi amintea Virginiei de o ilustraţie din cartea ei de istorie: castelul fortificat care, aşa cum spunea lecţia de atâtea ori repetată de sora Lydwine, era odinioară, cu mult timp în urmă, în Europa, locuinţa nobililor războinici.

Soarele se pregătea să apună în spatele dealurilor când Virginia a zărit, la capătul potecii, casa mătuşii sale. Skolastika, care recunoscuse, fără îndoială, în depărtare silueta nepoatei sale, a părăsit de îndată câmpul, adunând în coş cartofii dulci pe care îi scosese din pământ pentru cină, a urcat repede, alergând, panta şi, înainte ca Virginia să ajungă la poartă, s-a postat în dreptul intrării în curte. Abia a avut timp să smulgă un smoc de iarbă ca să-şi cureţe picioarele și gambele de crusta de pământ care le acoperea şi să-şi îndrepte fusta pe care o ridicase până la pulpe ca să muncească la câmp. Virginia scosese coşul din sacoşă şi-l pusese, cura se obişnuia, în echilibru pe cap. „Bine ai venit, Virginia, a zis Skolastika, ştiam că o să vii, am fost prevenită. Ieri seară, focul a început să trosnească, şi scânteile au dansat deasupra

flăcărilor. Era semn că urma să primesc o vizită. Atunci am pronunţat cuvintele care trebuie spuse în acel moment: «Arakaza yizaniye impamba. Musafirul să nu vină cu mâinile goale!». Dar ştiam că tu erai cea care va veni. Sunt Nyogosenge, mătuşa ta paternă. Leoncia trebuia să te lase să vii."

I-a făcut semn să intre în curte şi amândouă s-au îndreptat spre casă. Skolastika s-a oprit în prag, și Virginia s-a aplecat cu graţie pentru ca Skolastika să poată lua coşul pe care îl purtase pe cap. Mătuşa a luat coşul cu ambele mâini și s-a dus să-l aşeze, încet și cu grijă, pe raftul din spatele uşii, aşteptând să-şi găsească locul de onoare între putineiele de unt și oalele de lapte.

Acum era momentul să treacă la salutul de bun venit. Skolastika și Virginia s-au îmbrăţişat lung, strângându-se una pe alta în braţe, în vreme ce mătuşa murmura la urechea nepoatei sale lunga litanie a urărilor: „Girumugabo, să îţi găseşti un soţ! Girabana benshi, să ai mulţi copii! Girinka, să ai vaci! Gira amashyo, o cireada întreagă! Ramba, ramba, viaţă lungă! Gira amahoro, pacea să fie cu tine! Kaze neza, bine ai venit!"

Skolastika și Virginia au intrat împreună în casă. Skolastika a deschis coşul pe care-l adusese Virginia, a scos butelcuţa, a ales două paie din învelişul lor în formă de tolbă, și i-a întins două şi Virginiei. Cele două femei s-au aşezat pe jos, una în faţa celeilalte. Skolastika pusese între ele butelcuţa cu bere de sorg. Au sorbit câte o gură de bere. Skolastika a scos un suspin adânc, de apreciere, care îi arăta mulţumirea.

Prima zi petrecută de Virginia la mătuşa ei a fost dedicată, fireşte, turneului triumfător al vizitelor la vecini. Seara, Skolastika a înfăţişat întregii familii reunite gesturile de onoare al căror obiect fusese nepoata ei liceana. Chiar și la Rugaju, păgânul (Skolastika profitase ca să-i sugereze să-şi boteze copiii - cel puţin băieţii - ca să poată merge la

scoală la fel ca ceilalţi). Soţul Skolastikăi a întrebat-o insistent pe Virginia despre studiile ei: fusese și el doi ani la liceu, și i-a arătat cu mândrie cele trei cărţi de aritmetică, gramatică și conjugări pe care le păstra cu grijă, ca dovadă pentru studiile lui înalte. Skolastika nu părea să aprecieze interesul pe care soţul său îl arăta faţă de nepoata ei. în momentul în care se pregătea să meargă la culcare, Virginia, după multe ezitări și fraze încurcate, ocolitoare, în semn de reverenţă, de respect, dar şi de scuză, s-a resemnat să-i mărturisească mătuşii că nu va merge, în ziua următoare, la misiune, aşa cum prevăzuse cea din urmă. Trebuia să o viziteze pe Clotilde, prietena ei din copilărie, cu care se juca, dansa, sărea coarda, când venea pe la Skolastika. Aflase că Clotilde se măritase şi tocmai dăduse naştere unui copil. Îi promisese că o va vizita încă de când sosise. Skolastika a fost puţin surprinsă de îndrăzneala cu care Virginia se adresa mătuşii sale paterne. Dar s-a ferit să-şi arate mirarea. La urma urmei, Virginia avea studii înalte, la liceu profesorii ei erau albi, erau unele lucruri pe care nu le puteai înţelege la cei care trăiau în preajma albilor. „Bine, a spus Skolastika, du-te s-o vezi pe Clotilde, mă vei însoţi poimâine la misiune. Părintele Fulgence vrea să te vadă."

Virginia era puţin neliniştită când s-a dus să o salute pe mătuşa ei, înainte de a merge să o viziteze pe prietena sa Clotilde. Dar Skolastika nu a lăsat să se vadă nimic din dezamăgirea ei, ba chiar i-a dat și o mână de banane igisukari, cele mai bune, pentru Clotilde şi bebeluşul ei. Virginia a pus bananele în sacoşă şi a pornit-o pe drumul spre casa prietenei sale. Şi totuşi, după ce a trecut de mica plantaţie de eucalipt, a schimbat drumul şi, după un ocol destul de lung, a ajuns la o cărare abruptă care cobora către mlaştină. Pe la jumătatea pantei, se afla casa lui Rugaju, păgânul. În curte, câţiva copii zdrenţăroşi se jucau, alergau de colo-

colo, se luau la harţă. Când au văzut-o pe Virginia intrând, au înţepenit locului, uimiţi.

Virginia i-a făcut semn celui mai mare, care părea să aibă în jur de zece ani.

— Vino, am să-ţi spun ceva.

Puştiul a ezitat o secundă, apoi, după ce i-a gonit pe fraţii și pe surorile lui, s-a apropiat de fată.

— Cum te cheamă?

— Kabwa.

— Ei bine, Kabwa, îl cunoşti pe Rubanga? Ştii unde locuieşte?

— Rubanga, vrăjitorul? Da, îl cunosc. Am fost de câteva ori la el, împreună cu tata. Doar tata mai merge la palavragiul ăsta bătrân. Toată lumea spune că e nebun, dar se mai zice și că ştie să otrăvească oameni.

— Vreau să mă conduci la Rubanga.

— Tu, studenta, ce să cauţi la Rubanga? înseamnă că vrei să otrăveşti pe cineva!

— Nu vreau să otrăvesc pe nimeni. Vreau să-l întreb ceva. E pentru liceu.

— Pentru liceu? Se învaţă lucruri ciudate la şcoala albilor!

— Dacă mă conduci la el, o să-ţi dau gogoşi!

— Gogoşi?

— Si o Fanta.

— O Fanta Orange?

— O Fanta Orange și gogoşi.

— Dacă chiar îmi dai o Fanta Orange, o să te conduc la Rubanga.

— Gogoşile și Fanta Orange sunt la mine în sacoşă. în clipa în care zăresc casa lui Rubanga, sunt ale tale. Dar atunci o ştergi și nu spui nimănui nimic. Ai auzit de povestea maşterei care l-a lăsat să doarmă pe copilul ei vitreg în piuă? O să-i cer lui Rubanga să-ţi facă o vrajă; dacă scapi o vorbă, o să fii ca băiatul lăsat în piuă: n-o să mai creşti și n-o să ai niciodată barbă.

— O să-mi ţin gura, nu-i spun nici măcar tatei, dar arată-mi Fanta Orange, vreau să fiu sigur că nu mă minţi.

Virginia a desfăcut sacoşa şi i-a arătat gogoşile și Fanta Orange.

— Vino după mine, a. spus Kabwa.

Fata și ghidul ei au pornit din nou pe cărarea ce cobora până la mlaştină. Virginia şi-a acoperit capul cu poalele fustei, temându-se să nu fie recunoscută, dar, în lunile acelea ploioase, puţine femei se aventurau în vale, şi, în plus, drumul îngust se sfârşea, în cele din urmă, la capătul mlaştinii, acolo unde terenul, înghesuit între versanţii abrupţi ai colinei, nu fusese cultivat până atunci.

Kabwa i-a arătat o spărtură în desişul de papirus.

— Mai ales, i-a zis băiatul, să nu te îndepărtezi nici la dreapta, nici la stânga, altfel, te-ai afunda în noroi și nu conta pe mine să te trag de acolo, nu am atâta forţă. Şi apoi, dacă vezi vreun hipopotam, îl laşi să treacă, e întâi de toate poteca lui, dar – a mai adăugat Kabwa râzând -, nu-ţi fie frică, nu iese din băltoaca lui decât noaptea.

Au înaintat sub bolta frunzişului diafan de papirus. Virginia se străduia să nu acorde nici o atenţie bolboroselii continue care urca din adâncul apelor verzui ale mlaştinii, nici tresăririlor vâscoase care umflau mâzga neagră.

— Am ajuns, i-a zis Kabwa.

Desişul de papirus se rărise şi lăsa să se vadă o insuliţă stâncoasă ale cărei hăţişuri spinoase păreau să se fi rătăcit în mijlocul mlaştinii.

— Uite, i-a arătat Kabwa o colibă în vârful micii excrescenţe, acolo stă Rubanga. Te-am adus unde ai vrut, acum dă-mi ce mi-ai promis.

Virginia i-a dat Fanta și gogoşile, iar Kabwa, luând-o la fugă, a şters-o repede prin spărtura din desişul de papirus.

Când fata s-a apropiat de colibă, a zărit un bătrânel mărunt pe jumătate lungit pe o bucată de rogojină. Era învelit într-o pătură maronie şi avea pe cap o căciulă de lână cu un ciucure mare, roşu. Un cleşte de lemn îi strângea nările.

Virginia a înaintat încet, tuşind uşor, ca să-şi facă simţită prezenţa. Bătrânelul nu părea să-şi fi dat seama de sosirea ei.

— Rubanga, a zis ea încet, Rubanga, am venit să te salut.

Rubanga a ridicat capul şi a privit-o lung pe Virginia.

— Ai venit să mă saluţi, tu, aşa o fată tânără şi frumoasă! Atunci lasă-mă să te privesc, a trecut atâta vreme de când n-am mai văzut pe aici o fată tânără și frumoasă ca tine. Aşază-te în faţa mea, pentru ca soarele să-mi arate chipul tău.

Virginia s-a ghemuit, cu fesele pe călcâie.

— Acum îţi pot vedea chipul. Vrei tutun, ca mine? Cum vezi, am nările pline. Odinioară, şi doamnelor le plăcea să-şi umple nările cu tutun.

— Nu, Rubanga, astăzi tinerele nu mai prizează tutun. Uite, ţi-am adus asta, a zis ea întinzându-i sticla de bere Primus și împletitura de frunze de tutun, învelită într-o bucată de scoarţă de banan.

— Ai venit să-mi aduci o sticlă de Primus până aici, în fundul mlaştinii! Nu eşti fata mea. Cum te numeşti? Ce vrei de la mine?

— Mă cheamă Virginia, numele meu adevărat este Mutamuriza. Sunt la liceu. Ştiu că tu cunoşti multe lucruri din vremurile străvechi. E ceea ce spune toată lumea la Gaseke. Am venit să-mi vorbeşti despre reginele de altădată. Când mureau, ce se întâmpla? Ştiu că tu cunoşti lucrurile acestea.

— Nu se spune că regina a murit. Niciodată. Nu mai spune niciodată aşa, o să-ţi poarte ghinion. Vrei să ştii ce făceau cu ele?

— Spune-mi. Am nevoie s-o ştiu.

Rubanga şi-a întors faţa, a înlăturat cleştele care-i strângea nările și, apăsând cu arătătorul pe

fiecare nară, a scos din ele un firisor maroniu. Si-a şters ochii lăcrămoşi cu dosul mâinilor, și-a dres glasul, a scuipat cât colo, şi-a strâns picioarele și şi-a prins capul între mâinile descărnate. Vocea lui, la început firavă și tremurătoare, a devenit mai puternică.

— Nu mă întreba. E un secret. Un ibanga. Un secret al regilor. Eu sunt unul dintre paznicii secretelor regilor. Sunt un umwiru. Îmi cunoşti numele, numele meu poartă acest secret. Nu ştiu toate secretele regilor. Nu le ştiu decât pe cele a căror pază mi-a fost încredinţată. Aceşti abiru[18] nu-și livrează secretele. În familia mea, nu se spuneau secretele pe care regele le încredinţase memoriei noastre. Ştiu că sunt unii care și-au vândut secretele albilor. Iar albii au aşternut în scris aceste secrete. Ba chiar au făcut o carte din ele, din ce mi s-a spus. Dar albii, ce înţeleg ei din secretele noastre? O să le poarte ghinion. Este chiar un umupadri ruandez care s-a dat drept un umwiru. Şi el a aşternut pe hârtie aceste secrete. Asta ne-a purtat ghinion. În alte vremuri, regele ar fi pus să fie ucis. Soldaţii lui batwa i-ar fi scos ochii și i-ar fi smuls limba, după care l-ar fi aruncat în râul Nyabarongo. În sfârşit. Eu unul am păstrat secretul a cărui pază mi-a încredinţat-o regele. Acum ei îşi bat joc de mine. Abapadri spun că sunt un vrăjitor. Primarul m-a trimis de mai multe ori la închisoare. Nu ştiu de ce. Se spune că sunt nebun. Dar memoria mea n-a uitat nimic din ceea ce regele a încredinţat familiei mele. Pentru un umwiru, uitarea înseamnă moartea. Regele îi convoca uneori pe toţi supuşii săi abiru la curte. Le oferea vaci și ulcioare cu mursă. Erau trataţi cu onoare de toţi oamenii puternici de la curte. Dar marii abiru, cei care cunoşteau toate secretele - erau în număr de patru, cel mai mare era Munanira - îşi verificau mereu memoria. Era ca la examenul naţional, de care se vorbeşte atâta astăzi. Nefericirea îl pândea pe acela care dădea semne de uitare. La cea mai

mică ezitare, la cea mai mică omisiune, era destituit, concediat, spre ruşinea lui şi a familiei sale.

Acum nu mai există regi, acei mari abiru au murit, au fost ucişi sau au plecat în exil. Şi atunci îmi spun secretele florilor roşii de erythrina. Mă uit atent să nu fie cineva care să mă audă, în afara florilor roşii ale arbustului, care sunt sângele lui Ryangombe, stăpânul Spiritelor. Dar deseori copiii mă urmăresc şi se ascund ca să audă ce spun, iar când îi descopăr şi îi gonesc, o iau la fugă strigând: „Umusazi! Umusazi! Nebunul! Nebunul!" Şi dacă le povestesc mamelor ce au văzut, ce au auzit, ele îi vor sfătui: „Să nu spuneţi nimic din ce-aţi văzut, nu repetaţi ce aţi auzit, nimănui, nici vecinelor, nici învăţătorului, nici lui umupadri. Să nu spuneţi absolut nimic. Uitaţi tot ce ați văzut, tot ce ați auzit. Nu vorbiţi niciodată despre asta." Prin urmare, de ce ai venit să mă vezi? Şi tu vrei să-ţi dezvălui secretele pe care le păstrez? Vrei să le vinzi unor bazungu! Vrei să scrii o carte despre ele? O tânără frumoasă ca tine vrea să atragă nenorocirea asupra ei?

— Nu voi spune nimănui secretele tale. Dacă mi le dezvălui, le voi păstra pentru mine, în adâncul memoriei mele, nu le voi mai zice nimănui. Am venit la tine, fiindcă eu cred că sunt trimisă de o regină, o regină de altădată.

— O regină de altădată? I-ai văzut umuzimuului.

— Posibil. Lasă-mă să-ţi povestesc. Am fost la un alb împreună cu prietena mea. E un nebun de legat. Crede că noi, tutsi, suntem egipteni, că am venit din Egipt. Ştii tot ce au inventat albii despre tutsi. Pe domeniul lui, a găsit mormântul unei regine. I-a scos din pământ oasele, dar nu le-a dus la muzeu. A construit deasupra mormântului un monument. Ne-a explicat că aşa făceau acele regine negre care se numeau Candace. Voia s-o întruchipez pentru el pe regina Candace. Ne-a

arătat fotografii. Nu știu ce trebuie făcut cu oasele unei regine. Am auzit spunându-se că odinioară un piton veghea asupra ei. N-am văzut nici un piton, dar, în ce mă priveşte, am văzut regina. În visele mele, am văzut-o pe regină. N-o văd, la drept vorbind. E ca un nor. O fâşie de nor care se risipeşte pe panta muntelui și, prin acest nor, din când în când, soarele luminează. Un nor strălucitor, dar eu știu că e regina. Şi uneori, în spatele măştii de picături de lumină, îi disting chipul. Cred că îmi cere să fac ceva pentru ea. Nu mă mai lasă în pace. Tu, care cunoşti secretele regilor, spune-mi ce trebuie să fac.

— A cui eşti?

— Am venit la mătuşa mea paternă, Mukandori.

— O cunosc pe mătuşa ta. Ştiu cine e familia ta. Eşti de neam bun. Aşa sunt şi eu. Iată de ce îţi voi spune ceea ce pot să-ţi spun. Dar să nu mai spui cuiva. Nimănui, înţelegi. Iar mătuşa ta, care e mereu la misiune, care poartă un şirag de mătănii în jurul gâtului, să nu ştie că ai venit aici. Nu le povesti nimic albilor, care vor să ştie tot, dar care nu înţeleg nimic. Vreau să-ţi vin în ajutor, și mai ales acelui umuzimu al reginei. Cred că albul acela i-a trezit umuzimu din somnul lui de veci. Când Spiritele sunt trezite din somnul lor de moarte liniştit, sunt furioase. Se pot transforma în leopard, în leu, aşa se credea odinioară.

Eu am participat la funeraliile unei regine. Asta se întâmpla cu multă vreme în urmă. Nu trebuia să zici că regina murise. Se spunea: „A băut mursă." Eram tânăr pe atunci. îl însoţeam pe tatăl meu. El mi-a zis: „Vino, tot ce mă vei vedea făcând va trebui să faci și tu într-o zi. Apoi îţi voi transmite secretul. Cel pe care regele i l-a dat spre păstrare familiei noastre. Şi tu, la rândul tău, îl vei transmite unuia dintre fiii tăi." Tatăl meu s-a înşelat: n-am făcut niciodată ce făcea atunci tatăl meu. Fiii mei au mers la şcoala albilor. Le e ruşine cu tatăl lor. Secretul va dispărea odată cu mine.

Dar tu eşti tânără, ai venit până aici, o să-ţi spun cum era însoţită o regină până la locul de veci, fii foarte atentă, cred că vei găsi în poveste și ceva care să te ajute.

Corpul reginei, mai întâi, era uscat. Slujitorii abiru aprindeau un foc sub patul în care se odihnea trupul neînsufleţit. ÎI întorceau, ca să se usuce bine peste tot.Îl înfăşuraseră într-o pânză din fibre de ficus. Dar tatăl meu era un mare umwiru. Adusese o vacă pentru regină. Îmi dăduse să transport un vas mare pentru lapte, un igicuba, care fusese cioplit special, în care nu se turnase niciodată lapte. Tatăl meu mulgea vaca pentru a-i oferi laptele reginei. Aici trebuie să mă asculţi cu atenţie. Era o femeie cu noi. O tânără fată virgină. Nu era o umwiru. Nu există femei umwiru. Era o însoţitoare a reginei. Fusese aleasă pentru că era compania ei preferată, inkundwakazi a ei. Ei îi dădeam vasul mare, plin cu lapte. Fata se ducea să-l ofere reginei. Era pentru umuzimu-ul reginei. Ai fost atentă? Era o tânără virgină, însoţitoarea preferată a reginei, cea care îi ducea laptele. După aceea, am mers în locul pe care sorţii îl desemnaseră ca loc de odihnă veşnică pentru regină. Călătoria a durat patru zile. În fiecare seară, eram primiţi într-un adăpost care fusese construit pentru a-i întâmpina pe regină și pe slujitorii ei abiru. Erau acolo ulcioare de bere, de sorg, de banane, sau de mursă, care ne aşteptau. După ce plecam, adăpostul era distrus. Acolo unde regina trebuia să rămână, construiam o colibă și un loc împrejmuit. O colibă pentru regină, o colibă pentru noi, abiru. Tatăl meu se ocupa doar de mulsul vacii, eu să-i dau vasul cu lapte fetei, iar fata să-l ducă la patul reginei. Am stat patru luni în preajma reginei. Primeam bere şi de-ale gurii din belşug. La capătul a patru luni, un trimis al regelui a venit să ne spună că doliul se terminase. Am plecat. Am părăsit casa reginei, care ar fi urmat să se prăbuşească de la sine.

Ficuşii din locul împrejmuit urmau să devină arbori înalţi. În scurtă vreme, s-ar fi făcut o pădure mică: kigabiro al reginei. Să nu îndrăznească nimeni să pătrundă acolo! Şi mai era un arbore mare, un arbore de erythrina, pe acela nu-l plantasem noi. Era deja foarte mare. Cred că din cauza acestui arbore aleseseră abiru să depună trupul reginei în acel loc. În anotimpul uscat, se umple de flori: e singurul dintre toţi arborii care a acceptat să-l primească pe Ryangombe atunci când bivolul l-a rănit de moarte, florile roşii sunt sângele lui. Spiritul reginei n-a rămas în mormânt, lângă oasele sale, florile roşii au primit umuzimu-ul reginei. Blestemat să fie cel ce le va tăia cu toporul!

Cât despre însoţitoarea reginei, nu ştiu ce s-a întâmplat cu ea. Nu pot să-ţi spun. Poate că a rămas lângă regină. Nu mă întreba.

Iată ce am văzut, iată ce ştiu şi ce-ţi pot spune. Dacă ţi-am dezvăluit toate acestea, am făcut-o pentru că te cred că ai văzut spiritul reginei. Omul acela alb i-a trezit umuzim-ul. Trebuie să se liniştească, să-şi regăsească somnul de veci. Dacă regina te urmăreşte în vise, e poate pentru că îşi caută însoţitoarea, aceea care era preferata ei, care era mereu în preajma ei, care o sprijinea, fiindcă reginele se deplasau cu dificultate din pricina greutăţii inelelor de metal care le ajungeau până la genunchi, o caută pe cea care-i aducea laptele, chiar și după moarte, când somnul de veci nu-i îngheţase încă spiritul.

Trebuie ca umbra reginei să se risipească în bruma Morţii și să se piardă din nou în ea, dacă nu, va continua să te urmărească și să-i urmărească pe cei vii, te va chinui până când îi vei călca pe urme, pe tărâmul celor morţi. Dacă te întorci la mine, o să-ţi spun atunci ce trebuie să faci.

— O să mă întorc, dar promite-mi că o să îndepărtezi de mine această regină, sau că o faci să mă privească cu bunăvoinţă.

— O să-ţi spun ce va trebui să faci și-ţi voi da ce trebuie pentru asta, doar sunt un umiviru.

— Ai venit foarte târziu, i-a spus Clotilde, nu te mai aşteptam, credeam că nu o să mai vii.

— Știi cum e cu mătuşile paterne, respectul pe care li-l datorăm și de care ele profită. Mi-a dat voie să vin să te văd, dar, când eram pe punctul de a pleca, a găsit toate pretextele ca să mă reţină cât mai mult cu putinţă, un mod de a-mi reaminti autoritatea pe care o are asupra mea. N-ai ce să faci împotriva voinţei mătuşii paterne.

În ajunul plecării ei, Virginia a obţinut de la Skolastika permisiunea de a merge să-şi ia rămas-bun de la Clotilde. „Nu credeam că ţii atât de mult la această Clotilde, i-a zis mătuşa, pe un ton în care se amestecau tristeţea şi suspiciunea, dar nu vreau să supăr o fată care a învăţat atât de mult, ştii ce faci, aşa că mergi să-ţi iei la revedere de la buna ta prietenă, înainte să pleci."

După ce a trecut de păduricea de eucalipt, Virginia a luat din nou drumul către mlaştină.

— Iar te duci să-l vezi pe vrăjitor, i-a zis Kabwa, când a trecut prin faţa casei lui Rugaju. Vrei să te conduc?

— Nu mai am nevoie de tine, acum ştiu drumul. Chiar dacă te numeşti Kabwa, nu vreau să am un căţeluş cu mine.

— Dă-mi totuşi și mie ceva.

— Știi ce i-am cerut, în ce te priveşte, lui Rubanga: dacă vorbeşti, nenorocirea va coborî asupra ta. Dar, uite, îti dau totuşi o monedă.

— Îţi promit, n-o să spun nimic, nu te-am văzut.

Virginia a înaintat în tufărişul de papirus, tresărind la fiecare fojgăială, freamăt, zbor sau mişcare bruscă, ce umpleau mlaştina cu mii de vieţi, atât de aproape, dar mereu invizibile. A ajuns, într-un sfârşit, în faţa colinei pe vârful căreia locuia Rubanga.

L-a găsit, ca şi prima dată, ghemuit în faţa colibei lui, dar fără cleştele care-i strângea nările.

— Te aşteptam, i-a zis Rubanga, ştiam ziua în care vei veni. Noi, aceştia, abiru, suntem şi puţin clarvăzători, abapfumu. Ai făcut bine că te-ai întors, pentru tine, dar mai ales pentru umuzim-ul reginei. Suferă, sărmana regină. Descoperindu-i oasele, omul alb a trezit-o din somnul de veci, şi ea a găsit refugiu în visele tale, rătăceşte în visele tale, te-a ales să fii însoţitoarea ei, preferata ei. Se bizuie pe tine ca să o duci înapoi pe tărâmul celor morţi, să-i ţii companie acolo, dar eşti prea tânără să mergi pe tărâmul de dincolo. Prin urmare, am fost în locul tău acolo unde nimeni nu trebuie să meargă. Ceea ce am să-ţi spun este marele secret, cel puţin o parte din marele secret. Dacă ţi-l spun, vei fi o umwiru, sau aproape, fiindcă nu există femeie umwiru, dar vei împărtăşi o mică parte din secret. Aşa că am pregătit băutura pe care trebuie să o bea toţi abiru pentru a păstra secretul.

I-a întins un bol mic şi un pai.

— O să bei asta.

— De ce vrei să beau aşa ceva? Ce e băutura asta?

— Stai liniştită, nu e otravă, mă rog, nu încă. Băutura pe care trebuie să o bei este igihango. E ceea ce trebuie să bea toţi abiru. Bea, asta te va proteja, dar, dacă trădezi secretul, igihango se va transforma în otravă. Boala și nenorocirea se vor abate asupra ta şi a întregii tale familii. Dacă distrugi secretul, secretul te va distruge pe tine.

— Am încredere în tine, nu am de ales, dă-mi bolul să beau. N-o să dezvălui secretul.

Virginia a luat o înghiţitură cu paiul, şi un lichid acru și iute i-a invadat cavitatea bucală. S-a abţinut să nu plângă.

— Bine, eşti curajoasă. Iar acum, ascultă-mă.

Am fost, pentru tine și pentru umuzim-ul reginei, la mlaştină, la mlaştina cea mare şi fără sfârşit a râului Nyabarongo[19]. Acolo nu există vreo cărare, dacă te afunzi în ea, o să mergi și o să tot mergi, fără să mai poţi ieşi vreodată din mlaştină.

Însă eu ştiu cum să ajung până la o colibă mică, ce nu e o simplă colibă, chiar dacă seamănă cu adăpostul unui vânător, ci este Locuinţa Tobei. Când intri înăuntru, nu vezi Toba, nu o poţi vedea, este în pământ, ascunsă adânc în pământ, sub picioarele tale. Este Karinga, Toba regilor, Toba Rwandei, Rădăcina Rwandei, în măruntaiele ei cuprinde întreaga Rwanda. Ai auzit vreodată cum vuieşte Karinga? Când bubuia Karinga - fiindcă nu oamenii o băteau, ca pe celelalte tobe, ci se bătea singură - o auzea toată Rwanda, oamenii ziceau că o auzea toată suflarea de pe pământ, atunci femeile încremeneau nemişcate, aplecate deasupra sapei, mâna bărbaţilor se încleşta deasupra ulciorului, nemaiputând să împingă paiul înăuntru, vânătorul care întindea coarda arcului nu mai putea să dea drumul săgeţii, ciobanul care cânta la fluier îşi pierdea suflul, vacile uitau să pască, şi mamele - să-şi alăpteze pruncii. Atunci când Karinga înceta să mai vuiască, era ca și când ţara întreagă se trezea dintr-o mare vrajă. Nimeni n-ar fi putut spune cât timp bubuise Karinga. Duşmanii săi i-au mers pe urme, au vrut s-o ardă, dar ea s-a ascuns sub pământ. Duşmanii au căutat-o, însă n-au găsit-o. Poate că, într-o bună zi, Karinga va ieşi din nou la lumină. Nimeni nu ştie când se va întâmpla. Dar, ascunsă în pământ, veghează mereu asupra Rwandei, fiindcă nimeni n-a arătat ce conţine pântecele tobei. Nici eu nu ştiu. Nimeni n-a văzut ce e în inima Karingăi. Este secretul secretelor.

Vocea lui Rubanga tremura în timp ce pronunţa numele tobei. A tăcut o bună bucată de vreme.

— Asa... atunci... ascultă cu atenţie ce am făcut pentru tine și pentru umuzim-ul reginei... M-am culcat chiar deasupra locului în care e îngropată Toba şi, în vis, ea mi-a arătat ce trebuie să fac pentru umuzim-ul reginei. Ce trebuie să faci tu pentru umuzim-ul reginei. Ai mers la şcoala albilor, dar eşti în continuare virgină. Aşadar, am cioplit pentru tine, din lemnul unui arbore de erythrina,

bolul acesta mic de lapte, un bol mic ca pentru un copil. Morţii nu sunt lacomi, câteva picături le sunt suficiente. Şi-ţi dau această ramură, cu frunzele ei. Este planta umurembe, care aduce linişte morţilor, pentru că e fără spini. Odinioară, înaintea misionarilor, se puneau frunzele ei în mâna morţilor. Te vei întoarce la omul acela alb cu bolul și aceste frunze. Trebuie să umpli micul bol cu lapte, dar de la o vacă inyambo, mă auzi, nu cu lapte de la alte vaci. Cel care o mulge trebuie să fie un tânăr războinic viguros, un intore. Vei merge până la kigabiro, în jurul mormântului. Printre arbori este o erythrina, am văzut-o în vis. Vei umezi frunzele în bolul cu lapte şi vei stropi erythrina, spunând: „Întoarce-te fără spini, ca umurembe." Când bolul va fi gol, îngroapă-l la piciorul arborelui. Dar să fii foarte atentă, înainte de asta, bolul nu trebuie să atingă pământul, dacă atinge pământul, îşi va pierde puterea. Ţine toate acestea în inima ta.

— Iar te duci să faci pe zeiţa la albul acela nebun? a întrebat Virginia.

— De ce nu? i-a răspuns Veronica, mă îmbracă precum o egipteancă, mă parfumează, mă învăluie în tămâie, mă fotografiază, mă desenează, mă pictează, dar nu mă atinge: sunt statuia lui, păpuşa lui, zeiţa lui. Dansez în faţa Celei pe care a pictat-o după chipul şi asemănarea mea, şi uneori mă simt și eu transportată într-o altă lume.

— Cred că nebunia lui Fontenaille a pus stăpânire pe tine. Mă sperii. Nu ştiu cum se poate sfârşi acest joc pentru tine.

— Ce am de pierdut? Mă întreb deseori la ce ne ajută pe noi două să continuăm studiile în acest colegiu unde se formează, cum spun ei, aşa-zisa elită feminină. Nu vom face niciodată parte din elita lor. Avem cele mai bune note, nu pentru că suntem cele mai inteligente, ci pentru că trebuie să fim cele mai bune şi pentru că mimăm credinţa că notele noastre bune ne vor proteja, că, graţie lor,

ne rămâne o mică speranţă de viitor. Dar uită-te la celelalte: pentru unele dintre fete, cel puţin, să vină la ore e o pură formalitate, e ca și când ar avea deja diploma, e ca şi când ar fi deja căsătorite cu vreun ministru, vin la şcoală aşa cum vine un funcţionar la birou, notele sunt secundare, nu asta le interesează. Însă cu noi ce o să se întâmple? O diplomă tutsi nu e ca o diplomă hutu. Nu e o diplomă adevărată. Diploma e cartea ta de identitate. Dacă e scris pe ea tutsi, n-o să găseşti niciodată ceva de lucru, nici chiar la albi. Doar cota îi obligă.

— Ştiu toate astea, și-mi spun adesea că ar fi fost mai bine să rămân acasă, să cultiv pământul la mine pe colină. Dar mama crede că diploma va fi salvarea noastră, a mea și a familiei... Deci mai mergi încă la albul acela.

— Păi da, a trimis în Europa portretele pe care mi le-a făcut, spune că au avut mult succes, le fel și fotografiile, că i-au adus bani, spune că sunt cu adevărat zeiţa lui, că îi port noroc, că banii aceştia sunt şi pentru mine, şi că o parte din ei va fi pentru a-mi plăti studiile în Europa. Şi zice chiar că acum sunt cunoscută în Europa, că sunt aşteptată acolo. Poate că o să devin o vedetă, ca la cinema. Fontenaille e poate un nebun, dar e unul care şi-a realizat delirul şi care poate că îmi va împlini visurile. În ce-l priveşte, trăieşte în propriul său vis. A recrutat băieţi tineri, care nu au luat examenul naţional sau au fost respinşi la liceu din cauza cotei. Vrea ca ei să trăiască precum tutsi de odinioară. Ba chiar a angajat un om de la curte de pe vremuri care să-i înveţe să danseze. Ei sunt ciobanii lui, dansatorii lui, intore ai lui, războinicii lui egipteni. Băieţii acceptă, îi plăteşte bine, le face promisiuni vagi că le va găsi o şcoală, mai târziu, nu ştiu cum. Între timp, le ţine discursuri lungi cu privire la originea lor egipteană. Mă tem să nu fie printre ei unii care să-l şi creadă. Cât despre el, nici nu mai ştie ce este, când un mare conducător

tutsi, când un preot al lui Isis. Mi-a mai spus și că nişte jurnalişti o să vină din Europa ca să facă un reportaj despre el și templul lui. Ba chiar o să facă și un mic film. Iar eu o să joc în filmul lor. O să fac pe zeiţa. Voi fi vedeta. Dacă m-ar lua și pe mine cu ei!

— Şi tu visezi! Nebunia lui Fontenaille o să te cuprindă şi pe tine, în cele din urmă. Ai mare grijă! Dar duminică aş vrea să merg la Fontenaille.

— Deci și tu vrei să faci jocul acestui alb ţăcănit. Vino, abia te aşteaptă. Mă întreabă mereu unde e regina lui Candace, dacă se va întoarce într-o bună zi. Va fi nebun de bucurie să te vadă că te întorci, şi să te îmbrace în regina Candace. Mi-a arătat ţinuta care nu te aşteaptă decât pe tine.

— Nu pentru a mă da drept o regină Candace vreau să merg acolo, ci din alt motiv, pe care nu pot să ţi-l spun, trebuie să mă duc singură, te rog, nu te supăra, nu vreau să-ţi iau locul, nu vreau să mă dau drept regina Candace în fiecare duminică, ci am nevoie să merg acolo numai eu doar o singură dată.

— Nu înţeleg nimic, însă eşti prietena mea şi am încredere în tine, nu cred că vrei să mă înşeli, trebuie să fie foarte important pentru tine să mergi la Fontenaille, dar faci pe misterioasa! Duminică, mergi la Rutare, la stâncile acelea mari, acolo aşteaptă jeepul, o să-ţi dau o scrisoare pentru Fontenaille în care îi voi scrie că sunt bolnavă şi că te trimit în locul meu, va fi mulţumit să o revadă pe Candace a lui, dar totuşi nu pricep o iotă din toate astea...

— Nu-ţi pot spune nimic, ne-ar purta ghinion la amândouă.

— Iat-o pe Candace a mea! a exclamat domnul de Fontenaille văzând-o pe Virginia cum coboară din jeep, strângându-şi sacoşa la piept, o aşteptam, ştiam eu că se va întoarce, până la urmă. Dar unde este Isis?

— Veronica e bolnavă, v-a trimis o scrisoare.

Domnul de Fontenaille a citit scrisoarea, și o umbra de mâhnire i s-a aşternut pe chip.

— Nu vă temeţi, l-a liniştit Virginia, Veronica o să fie mereu Isis a dumneavoastră, duminica viitoare va fi din nou aici, şi eu, astăzi, vreau să fiu regina Candace pentru dumneavoastră, dar cu o condiţie.

— Cu o condiţie?

— Pe domeniul dumneavoastră se află o regină adevărată. Aţi construit o piramidă deasupra oaselor ei. Mă tem că nu suportă să vadă aici o altă regină.

Noi, ruandezii, ştiţi prea bine, ne temem mult de spiritele morţilor: dacă le ofensăm, devin nefaste. Eu nu sunt cu adevărat o regină, dacă Nyiramavugo mă vede deghizată în regină, spiritul ei se va înfuria şi mă va urmări, dar şi pe dumneavoastră, ca să se răzbune. Trebuie mai întâi să-i fac o ofrandă, ca să ne împăcăm cu ea.

Domnul de Fontenaille a ezitat o clipă, încercând să înţeleagă ce însemnau, sau ce ascundeau, vorbele Virginiei. Apoi, o exaltare subită a părut să pună stăpânire pe el:

— Da, da, regina mea... sigur că da, trebuie să-I aduci un omagiu vechii regine, celei care se află sub piramida reginelor Candace, iar tu, cea pe care am văzut-o înfăţişată pe stela de la Meroe, vei reînnoda astfel lanţul timpului...

Domnul de Fontenaille a închis ochii ca şi când ar fi fost orbit de strălucirea insuportabilă a unei viziuni, iar mâinile îi tremurau. După o bună bucată de vreme, care i s-a părut Virginiei interminabilă, şi-a regăsit calmul.

— Ce vrei să faci, regina mea? O să îndeplinesc tot ce-mi vei spune că e necesar.

— E de ajuns să ofer reginei ceea ce e mai preţios pentru un ruandez: laptele. Iar dumneavoastră aveţi laptele pe care îl doreşte o regină: cel al vacilor inyambo.

Virginia a scos din sacoşă micul bol pentru lapte şi ramura înfrunzită de umurembe.

— E nevoie doar să umplem micul bol cu lapte, iată tot ce trebuie pentru a împăca spiritul reginei.

— Vino, ciobanii mei îţi vor umple bolul cu laptele muls azi-dimineaţă, apoi vom merge până la mormântul reginei, ca să-ţi împlineşti datoria faţă de ea.

— Domnule Fontenaille, a zis Virginia pe când acesta se pregătea să intre împreună cu ea în frunzişul ce adăpostea mormântul, să nu vă supăraţi pe mine, dar în kigabiro trebuie să merg singură. E ca o pădure interzisă. Dumneavoastră aţi tăiat, cu siguranţă, arbori, aţi săpat în pământ, aţi scos la iveală oasele reginei şi aţi construit deasupra un monument. Sunteţi un alb, dar aţi violat totuşi kigabiro-ul reginei. Dacă veţi fi alături de mine, mi-e teamă că regina o să refuze ofranda mea. Şi dacă supărăm morţii, ne putem teme că răzbunarea lor se va abate asupra noastră. Poate că pe voi, albii, asta nu vă atinge, dar răzbunarea ar cădea asupra mea. Va rog, nu vă supăraţi pe mine.

— Dar nu mă supăr, Candace, dimpotrivă, respect ritualul. La întoarcerea la vilă, te vei îmbrăca cu hainele reginei Candace. Îţi voi face portretul. Isis, Candace, dovezile se adună. Chiar dacă tutsi trebuie să dispară, sunt paznicul legendei lor.

Virginia s-a strecurat printre trunchiurile răsucite ale bătrânilor ficuşi, a evitat luminişul unde se înălţa piramida, încercând să recunoască, în desişul acelui hăţiş neliniştitor, arborele cu flori roşii. Un gând i-a trecut prin minte: „Dar dacă pitonul mă pândeşte în spatele ramurilor?" A grăbit pasul şi a ajuns în curând la cealaltă margine a pădurii: „Rubanga m-a păcălit, şi-a spus ea, nu e decât un şarlatan bătrân." Dar, de îndată ce a ieşit din desiş, a zărit nu prea departe un arbore izolat. Nu era încărcat cu flori roşii (ştia că nu înflorea decât în anotimpul uscat), dar, după scoarţa lui

crăpată, după ramurile răsucite, a recunoscut arborele pe care îl căuta: arborele de erythrina, umurinzi, paznicul, cum trebuia numit din respect, cel pe care abiru îl aleseseră, cu mult timp în urmă, pentru a primi umuzim-ul reginei. L-a înconjurat, a înmuiat ramura de umurembe în bolul cu lapte şi a stropit umurinzi cu picăturile de lapte, pronunţând fraza: „Întoarce-te fără spini, ca umurembe" Când micul bol s-a golit, a îngenuncheat la poalele arborelui și a săpat o groapă cu ajutorul unei pietre plate, ca să îngroape bolul și ramura de umurembe. Când s-a ridicat, i s-a părut că vede fremătând frunzele arborelui de erythrina și s-a simţit pătrunsă de o forţă liniştită. „De acum înainte, s-a gândit ea, umuzimu-ul reginei mă va ocroti, sunt favorita ei, dar favorită în această lume."

Pe când coborau din nou spre vilă, boy-ul a venit în fugă în întâmpinarea lor şi i-a anunţat, abia tră-gându-şi sufletul:

— Stăpâne, stăpâne! A venit un vizitator: părintele acela bătrân, care are o barbă mare. A venit pe ipikipiki[20].

— Bătrânul părinte Pintard se mai suie încă pe motocicletă la vârsta lui! Iată-l că mai vine încă să mă convertească la delirul lui biblic. O să încerce să te convertească și pe tine. Sunt douăzeci de ani de când încearcă asta. Nu-l asculta! Nu uita că eu ţi-am arătat de unde vii, de la Meroe, te-am recunoscut acolo ca regină Candace.

Părintele Pintard aştepta în salonul cel mare. Micul scaun din bambus pe care se aşezase părea gata să se răstoarne sub statura lui impozantă. Sutana lui albă, pătată de noroi, era acoperită, precum un vânător de cartuşele lui, de mătănii cu mărgele groase. Barba lui lungă de patriarh a impresionat-o mult pe Virginia.

— Fontenaille, bună ziua, văd că tot mai atrageţi tinere candide în capela diavolului. Dacă e pentru perversiunile dumneavoastră, ceea ce mă liniştește puţin e că nu mai sunteţi la vârsta potrivită, şi că

preferatele dumneavoastră sunt reginele de acum patru mii de ani.

— Binecuvântaţi-mă, părinte, fiindcă am păcătuit mult, i-a răspuns râzând Fontenaille, tânăra aceasta se numeşte Virginia, îi fac portretul şi se va vedea că e acelaşi cu al unei regine de acum două mii de ani.

— Fata mea, nu îl asculta pe Fontenaille, ascultă-mă mai bine pe mine, eşti tutsi, presupun, oricum, la Fontenaille nu sunt decât tutsi. Când am ajuns în Rwanda, se vor face în curând patruzeci de ani de atunci, nu contau decât tutsi, atât pentru preoţi, cât şi pentru belgieni în general. Trebuise să fie schimbat regele, dar urma să fie botezat în curând cel nou, era acel Constantin pe care ni-l doream. Şi apoi belgienii și preoţii au întors cămaşa, acum nu mai mizează decât pe hutu, bravii ţărani democraţi, oile supuse ale Domnului. Bine, fie, n-am nimic de zis, eu ascult de monsenior, iar tinerii misionari înghit tot ce li se spune despre democraţii majoritari. În ce mă priveşte, de aproape patruzeci de ani eu studiez Biblia, pe de o parte, şi pe tutsi, pe de alta. Totul e în Biblie, povestea tutsi și tot restul.

— Pintard! Pintard! Nu ne mai obosiţi cu teoriile dumneavoastră absurde! Virginia nu vrea să audă nimic din asa ceva.

Dar părintele Pintard nu voia, nici el, să audă nimic. Se lansase, adresându-se, după toate aparenţele, tot Virginiei, într-un interminabil monolog care semăna în acelaşi timp și cu o predică, şi cu o conferinţă. Nu era nevoie să se întoarcă la Noe, începea cu Moise. Evreii au ieşit din Egipt. Moise a despicat cu toiagul lui apele Mării Roşii, dar unii au rătăcit drumul, au mers spre sud, au ajuns în regatul Kuş, aceştia erau primii tutsi, apoi a fost regina din Saba, care era și ea tutsi, s-a dus în vizită la Solomon şi s-a întors acasă purtând în pântece copilul pe care i-l făcuse marele rege, iar fiul ei a devenit împăratul unei ţări

în care evreii erau tutsi care se numeau falasha, şi la capătul întregii poveşti Virginia nu înţelesese de ce toate astea trebuiau să se termine în Rwanda, unde tutsi erau adevăraţii evrei, cu ai lor abiru care cunoşteau secretele minelor regelui Solomon.

Domnul Fontenaille râdea, ridica braţele către cer, îşi umplea întruna paharul de whisky și îi oferea și musafirului său, care refuza din ce în ce mai moale și sfârşea prin a accepta. Virginia nu îndrăznea să-l întrerupă pe părintele Pintard, dar, când a observat că soarele se pregătea să apună, i-a şoptit la ureche lui Fontenaille:

— E târziu, trebuie să mă întorc la liceu, trebuie să mă duceţi înapoi.

— Mă iertaţi, părinte, l-a întrerupt Fontenaille, Virginia trebuie să se întoarcă la liceu. Ii spun şoferului meu să o conducă. Dar, Virginia, promite-mi, trebuie să vii înapoi duminică: vreau să te văd întruchipând-o pe regina Candace.

— Fata mea, a zis părintele Pintard, gândeşte-te bine la ce ţi-am spus. Asta o să-ţi aducă alinare pentru necazurile îndurate de poporul tău.

— Spune-mi, Virginia, ai întruchipat-o pe regină la Fontenaille? a întrebat-o Veronica.

— Am făcut ceea ce trebuia să fac. Dar am mai aflat și că tutsi nu sunt fiinţe omeneşti: aici suntem inyenzi, gândaci, şerpi, animale dăunătoare, în vreme ce, pentru albi, suntem eroii legendelor lor.

Fiica regelui Baudouin

La întoarcerea din vacanţa de Paşte, maica stareţă a vrut să arate până unde putea să meargă liberalismul ei: le-a permis liceenelor să-şi decoreze pereţii „camerelor". Cu gust şi moderaţie, precizase ea, şi le împărţise imagini cu Notre-Dame du Nil pe care să le agate deasupra patului. Gloriosa s-a asigurat că toate fetele puseseră lângă Notre-Dame du Nil fotografia preşedintelui. În Rwanda, toate activităţile oamenilor se desfăşurau sub tutela portretului preşedintelui, în cele mai mărunte magazine, portretul şefului statului, ruginit şi prăfuit, veghea din înaltul etajerei pe care se înşirau câţiva săculeţi de sare, nişte chibrituri și trei cutii de lapte praf; în cele mai sordide cafenele, atârna deasupra ulcioarelor cu bere de banane şi a singurului bax de bere Primus. În saloanele celor bogaţi și puternici, se luau la întrecere cu privire la dimensiunile lui, mărimea portretului preşedintelui stătea mărturie pentru nestrămutata loialitate a funcţionarului sau a comerciantului față de Emancipatorul poporului majoritar. Mare necaz pe capul celei care ar fi neglijat să şteargă, cu devoţiune, în fiecare dimineaţă, portretul liderului iubit, de cea mai mică urmă de praf.

Doar Goretti a îndrăznit să critice fotografia venerată: „Îmi place mult preşedintele nostru, a comentat ea, dar, cel puţin pentru fotografie, ar fi putut să se îmbrace ca un preşedinte, cu un chipiu, o uniformă frumoasă şi epoleţi, cu multe galoane pe mâneci și o mulţime de medalii pe piept, aşa arată toţi preşedinţii, al nostru, cu costumul acela, are aerul unui seminarist." În jurul ei, fetele s-au prefăcut că n-au auzit nimic. Aşteptau reacţia

Gloriosei. Aceasta din urmă a dat un răspuns lung, surprinzându-le prin atitudinea ei moderată: „Preşedintele nostru nu are nevoie de uniformă pentru a se adresa poporului, el e înţeles de toată lumea, spre deosebire de tine și de tatăl tău colonel." A lua în râs modul în care vorbeau oamenii din Nord, care locuiau la poalele vulcanilor şi se învecinau cu gorilele, făcea parte dintre glumele care nu şocau deloc, atât erau de comune. Nu înţelegeau de ce Gloriosa nu-și desfăsurase arsenalul de ameninţări obişnuite: să denunţe cuvintele atât de evident subversive la adresa instanţelor partidului și, mai rău încă, a tatălui său... Cele mai perspicace au dedus de aici că, nu încape îndoială, militarii, şi în special cei din Nord, deveneau foarte influenţi și că preşedintele însuşi trebuie să fi ţinut seama de ei.

Manierele lui Goretti le-au părut dintr-odată mai puţin stângace, și limbajul ei mai puţin grosolan. Au înghiţit glumele obişnuite și şi-au înmulţit faţă de ea semnele de simpatie şi de atenţie, pe care Goretti le întâmpina cu o bunăvoinţă dispreţuitoare.

S-a dovedit de-a dreptul dificil pentru liceene să decoreze pereţii din jurul paturilor lor, aşa cum le recomandase maica stareţă. Au agăţat câteva mici împletituri, împodobite cu motive geometrice tradiţionale, ştergare brodate cu flori naive, fotografii cu părinţii sau cu întreaga familie, făcute cu ocazia căsătoriei surorii sau fratelui mai mare. Dar fetele nu erau mulţumite de rezultat: nu aşa trebuia să-şi decoreze camera o tânără modernă, „evoluată", cum s-ar fi zis pe vremea colonizării. Ceea ce ar fi trebuit, o ştiau prea bine, erau fotografiile cu tineri cu părul lung, cu cântăreţi purtând ochelari „antisoare", cum se spunea, cu fete blonde, cu adevărat blonde, mai blonde decât doamna de Decker, fete cu părul lung și blond, în costum de baie la plajă, aşa cum vedeai în filmele Centrului Cultural Francez. Fireşte, astfel de

imagini nu se găseau la liceul Notre-Dame du Nil, cu excepţia, poate - a sugerat Immaculee - a profesorilor francezi, care erau tineri și celibatari, mai ales a domnului Legrand, care era bărbos și cânta la chitară. Gloriosa a hotărât că Veronica va fi cea care va merge să-l întrebe pe domnul Legrand dacă voia să le dea câteva reviste ilustrate elevelor sale: „Fetele tutsi ca tine ştiu să se poarte cum trebuie cu albii, şi, măcar de data asta, nu va fi pentru a spune ceva rău despre Republica noastră". Domnul Legrand a părut flatat de cererea Veronicăi și, chiar de a doua zi, a adus la cursul său un teanc de reviste: numere din Paris Match și din Salut Ies copains. „Dacă mai vreţi și altele, a adăugat el, puteţi să veniţi să cereţi la mine acasă." Câteva dintre fete au ajuns să creadă că invitaţia li se adresa chiar lor în particular.

Liceenele au răsfoit cu febrilitate revistele. A fost nevoie de lungi negocieri pentru a împărţi și a decupa fotografiile. Şi-au disputat aprig fotografiile cu Johnny Hallyday, Beatles, Claude Francois, iar pe latură feminină, cele cu Francoise Hardy şi chitara ei le-au părut prea triste, Tina Turner şi Miriam Makeba le-au reţinut atenţia din pricina culorii lor, dar cea care a obţinut cel mai mare succes a fost Nana Mouskouri, graţie ochelarilor săi. Toate au vrut fotografii cu Brigitte Bardot. Nu erau suficiente. Gloriosa le-a împărţit între favoritele ei. Numai câteva dintre fete, din prudenţă sau din devoţiune adevărată, au rămas la portretul papei și la imagini cu catedralele din Lourdes, Sfântul Petru din Roma sau Sacre-Cceur din Paris.

Când maica stareţă a venit să inspecteze „camerele", n-a putut să-şi reţină un „Dumnezeule!", care îi exprima în acelaşi timp stupoarea, indignarea şi furia.

— Vedeţi bine, i-a zis ea părintelui Hermenegilde, care o însoţea, am crezut că le putem proteja pe fete de tentaţiile lumii, şi lumea

însăşi a forţat porţile noastre. Dar cred că ghicesc cine le-a dat ororile astea şi o să-i zic vreo două.

— Satana, i-a răspuns părintele, ia toate chipurile posibile. Mă tem că Rwanda noastră creştină e într-adevăr ameninţată.

Maica stareţă le-a mustrat sever pe eleve şi le-a interzis să plece în weekend timp de două duminici, cu excepţia, firește, a celor care afişaseră pe perete portretul papei. Le-a ordonat fetelor să smulgă ele însele imaginile acelea indecente și să le dea părintelui Hermenegilde. Cu toate acestea, pentru a da dovadă de un oarecare liberalism, a ridicat interdicţia pentru fotografiile cu Adamo şi Nana Mouskouri. Fetele au observat că reverendul rupea ostentativ fotografiile cu cântăreţi, dar le cruţa pe cele cu Brigitte Bardot, străduindu-se să strecoare pe ascuns unele dintre ele în buzunarele sutanei sale.

Maica stareţă și părintele Hermenegilde n-au acordat, în aparenţă, nici o atenţie patului lui Godelive. Colegele ei erau totuşi foarte intrigate de felul în care îşi împodobise peretele de deasupra patului. În afară de imaginile regulamentare, icoana Fecioarei și fotografia preşedintelui, nu afişase decât o singură imagine: portretele, din cap până în picioare, ale regelui și reginei Belgiei, Baudouin şi Fabiola. Şi-au mai dat seama și că portretele regale nu reprezentau o ilustraţie decupată dintr-un magazin, ci o fotografie adevărată. Când o întrebau pe Godelive de ce alesese o asemenea fotografie şi cum și-o procurase, făcea pe misterioasa, se mulţumea să răspundă că nu putea spune nimic, că o să se afle în curând. Gloriosa, exasperată că nu putea afla nimic, a încercat să forţeze încuietoarea valizei lui Godelive pe când aceasta din urmă făcea parte din echipa ce trebuia să cureţe capela. Dar lacătele au rezistat.

Câteva zile mai târziu, maica stareţă i-a adunat în marea sală de studiu pe toţi profesorii și pe toate

elevele. Când a urcat pe estradă, a părut foarte emoţionată. Le-a învăluit pe liceene într-o privire neobişnuit de maternă: „Fetele mele, a declarat ea, urmează să trăim un mare eveniment, un eveniment istoric, nu mi-e teamă s-o spun. Liceul nostru, Notre-Dame du Nil, va avea deosebita onoare de a o primi pe regina Belgiei, regina Fabiola. Regele Baudouin şi soţia lui vin în vizită oficială în Rwanda. În timp ce preşedintele şi regele vor discuta despre politică și dezvoltarea țării, regina va vizita Orfelinatul Primei Doamne la Kigali, dar ea a ţinut să aducă un omagiu şi să încurajeze politica de promovare feminină a guvernului ruandez, pentru care liceul nostru reprezintă cel mai bun exemplu. Cunoaşteţi generozitatea şi pietatea reginei Fabiola. Va veni, aşadar, să viziteze liceul nostru. Trebuie să-i pregătim o primire care va arăta imaginea Rwandei aşa cum e ea astăzi: o Rwanda pacifistă și creştină. Va fi însoţită de ministra promovării feminine, poate şi de doamna preşedintă, nu se ştie încă. Va rămâne, poate, o zi sau o jumătate de zi, n-am primit încă programul de vizită definitiv. În orice caz, avem o lună să ne pregătim pentru acest eveniment extraordinar. Cursurile vor fi reduse, dacă va fi nevoie. Contez pe voi toate și pe dumneavoastră, domnilor profesori, pentru a contribui cu pasiune la reuşita acestei zile, care va rămâne pentru totdeauna gravată în memoria noastră."

Tumultul vesel care a cuprins liceul pe durata preparativelor vizitei regale le-a încântat pe toate elevele. Erau numai drumuri de colo-colo, strigăte, zgomote, zarva boy-lor care zugrăveau din nou culoarele, sălile de clasă, sala de mese, capela. Se mutau pupitrele din marea sală de studiu, pe pereţi era întinsă o pânză cu efigiile preşedintelui și regelui belgian. Cursurile erau brusc întrerupte de fratele Auxile, care venea după coriste pentru o repetiţie, apoi apărea profesoara de kinyarwanda,

care selecta dansatoarele. Aproape în fiecare zi, o delegaţie venea din capitală ca să dea directive, să se asigure că pregătirile avansau, să decidă măsurile de securitate. Ministrul educaţiei naţionale l-a trimis pe şeful lui de cabinet, arhiepiscopul - pe unul dintre vicarii de rang înalt, iar ambasadorul Belgiei - pe primul lui ataşat. Şeful protocolului preşedinţiei a venit în persoană și s-a întreţinut multă vreme cu maica stareţă și cu primarul. Cel din urmă, care nu mai părăsea liceul, sufla din greu și se ştergea de sudoare pe culoarele şi scările clădirii, trecând de la un vizitator la altul, vrând să o devanseze, în ce privea protocolul, pe maica stareţă. La sosirea neaşteptată a vreunui Land Rover sau a unui vehicul militar, elevele se precipitau la ferestre, fiindcă printre pasagerii care coborau din maşinile oficiale era mereu recunoscut un frate, un unchi, un văr, un vecin sau un prieten. Fără să aştepte acordul profesorului, în ciuda ameninţărilor lui neputincioase, fetele părăseau clasa pentru a merge să-l salute.

Liceul vuia de activităţi insolite. Pentru a pune în evidenţă progresul emancipării feminine, s-a luat hotărârea, trecând peste reticenţele maicii stareţe și sub auspiciile ministrei promovării feminine, să se scurteze fustele uniformelor. Acelaşi minister a expediat cămăşi albe pentru liceene, ca să le înlocuiască pe cele vechi, de culoare galbenă. Erau aproape transparente, ceea ce a părut să aprecieze părintele Hermenegilde, în ciuda rezervelor pe care le afişa în faţa maicii stareţe. O întreagă după-amiază a fost consacrată probelor şi pentru a coase pe bolerouri ecusoane în culorile Rwandei și Belgiei, în dreapta cel al Belgiei, şi în stânga, în dreptul inimii, cel al Rwandei. Fetele din primul an de liceu au împletit, pentru a le oferi reginei, obiecte de artizanat pe care au brodat cu fire roşii și negre fraze ca TRĂIASCĂ REGINA, TRĂIASCĂ PREŞEDINTELE, VIAŢĂ LUNGĂ PRIETENIEI

BELGIANO-RWANDEZE. Cântecele compuse de fratele Auxile au fost supuse cenzurii primarului și mai ales Gloriosei, ochiul partidului. Ea a considerat că elogiul apăsat al regilor şi reginelor nu convenea Republicii, într-o ţară care se eliberase, cu puţină vreme în urmă, de tirania dinastiei bami și de toată aristocraţia. I s-a propus compozitorului să celebreze sapa ţărănească și dezvoltarea pacifistă a ţării, redată poporului simplu graţie înţelepciunii preşedintelui său și, desigur, cu ajutorul Belgiei, şi, dacă ţinea la asta, graţie protecţiei evidente a lui Imana și a bunei Fecioare. Fratele Auxile a făcut tot ce i-a stat în putinţă, dar liceenele au refuzat net să înveţe La Brabangonne[21] pe care el propunea să îl cânte după imnul naţional.

Populaţia din Nyaminombe a fost mobilizată și ea pentru a asigura primirea reginei. Fireşte, aceasta din urmă nu va avea timp să meargă până în comună, situată la trei kilometri distanţă de liceu, dar toţi locuitorii vor alcătui un şir de onoare, pe marginea şoselei, fluturând mici drapele rwandeze şi belgiene, a căror livrare era aşteptată. Mulţimea va aclama cortegiul, în strigăte de: „Ura Fabiola! Ura preşedintelui!" Cuvântul „regină", umwamikazi, fusese interzis, de teamă să nu trezească unora dintre ei nostalgii vechi. Muncile comunitare, imiganda, au fost consacrate umplerii gropilor de pe şosea. S-au plantat, de o parte și de alta a drumului, ramuri de eucalipt, fiindcă bananierii care decorau în mod obişnuit marginile drumurilor pe unde treceau cortegiile oficiale nu creşteau deloc la această altitudine. Un pluton de militari și-a stabilit tabăra în apropierea liceului și a mărit numărul patrulelor. Sperau că regina nu-şi va manifesta dorinţa de a-și extinde vizita până la izvorul Nilului (nu era, de altfel, în program), fiindcă nu aveau nici timpul, nici mijloacele pentru a restaura statuia afectată de intemperii.

Atitudinea lui Godelive rămânea în continuare misterioasă. Urmărea cu un aer cunoscător preparativele vizitei, participa la ele cât mai puţin cu putinţă şi nu răspundea la nici o întrebare. Ceea ce le enerva teribil pe colegele ei. Şi totuşi, mai mult decât toate celelalte, pândea sosirea vehiculelor în curtea liceului și tresărea la fiecare zgomot de portieră trântită. Au observat că îsi aşezase toate lucrurile în valiză ca şi când s-ar fi pregătit să părăsească liceul. Cu o săptămână înaintea zilei celei mari, Godelive a fost chemată în biroul maicii stareţe. Toată clasa din ultimul an de liceu o aştepta la ieşire și a însoţit-o până la „camera" ei. S-a dus să se aşeze pe pat și, după o lungă tăcere, văzând că colegele ei nu erau hotărâte să o lase singură, a sfârşit prin a vorbi:

— Ascultaţi, o să-mi iau rămas-bun de la voi, plec și va fi, fără îndoială, pentru multă vreme.

— Unde pleci?

— În Belgia, mă duc împreună cu regina. Un murmur de uimire a traversat auditoriul.

— Pleci împreună cu regina?

— E un secret. O să vi-l spun, dar să nu-l mai ziceţi nimănui. Si mai ales celorlalte clase. Juraţi-mi.

l-au făcut cele mai solemne promisiuni de a păstra tăcerea.

— Ştiţi că Baudouin şi Fabiola nu au copii. Nu pot avea copii. Nu ştiu dacă e din cauza lui sau a ei.

E trist să nu ai copii, cu atât mai mult pentru un rege și o regină. Sunt disperaţi. Şi atunci, preşedintele s-a gândit că, dat fiind că veneau în Rwanda, pentru că îi invitase, cel mai frumos cadou pe care îl puteau face era să le ofere un copil. Ştiţi bine că aşa se face la noi în asemenea cazuri. O familie fără copii nu e o familie. Nu poate fi lăsată în nefericire. Cea mai mare nefericire! Şi atunci, un frate, o rudă, un vecin care are mulţi copii trebuie să-i dea familiei unul dintre

ei. Dacă n-o fac, înseamnă că sunt dispreţuiţi, că li se vrea răul. Dacă oferi unul dintre copiii tăi, sigur că intră într-o altă familie, dar rămâne totuşi mereu al tău. Ai salvat o familie, ea îţi va purta mereu respect și recunoştinţă. Asta vrea să facă preşedintele nostru: o dă pe fiica lui în numele Rwandei.

— Şi pe tine te va da regelui belgian? La vârsta ta! Şi aşa grasă! Cu notele pe care le ai! Te și vezi fiică a reginei Fabiola!

— Ba nu, o să dea una dintre fiicele lui, pe Merciana, fiica cea mică. Are nouă ani și are pielea foarte deschisă la culoare, seamănă cu mama ei. Aproape ai zice că e albă.

— Şi tu ce treabă ai cu asta?

— Eu o să o însoţesc pe Merciana în Belgia. Trebuie să aibă pe cineva cu care să poată vorbi în kinyarwanda, ca să nu-i fie prea dor de ţara ei, şi care să-i gătească banane sau manioc atunci când îi va fi poftă să mănânce.

— Ah! O să fii servitoarea ei! Aşa mai merge.

— Vă pretindeţi inteligente, dar se pare că habar n-aveţi. Toate reginele și prinţesele au doamne de curte, chiar și la noi, odinioară, aveau. Sunt alese mari doamne, fete de familie bună, din înalta nobilime. Se numesc doamne de companie. E o mare onoare să fii doamna de companie a unei regine sau a unei prinţese.

— Şi de ce te-a ales pe tine preşedintele?

— Tatăl meu nu face politică. Este bancher, cum ştiţi. E bogat. ÎI cunoaşte pe preşedinte de foarte multă vreme. Au fost împreună în Legiunea Mariei. Are încredere în el. Preşedintele i-a spus: „Având alături de ea una dintre fetele tale, instruită în cel mai bun liceu din Rwanda, mă simt liniştit, ea va veghea cu grijă asupra micuţei mele Merciana. Fac asta pentru Rwanda. Dându-mi copilul, salvez Rwanda de la mizerie: în schimb, albii vor fi obligaţi să ne ajute. Vom face parte din familie. E mai mult decât un pact de sânge.

Merciana va avea doi taţi, pe mine și pe regele Baudouin, suntem legaţi prin acest copil comun." Iar tatăl meu nu a ezitat: am fost desemnată să o însoţesc pe fiica preşedintelui. La urma urmei, m-am născut în Belgia şi, chiar dacă nu-mi aduc prea bine aminte, poate că sunt totuşi puţin belgiancă, e mai bine pentru a te putea adapta. Acum, lăsaţi-mă, trebuie să termin de făcut valiza.

Toată clasa s-a adunat după aceea la bibliotecă, pentru a discuta despre dezvăluirile făcute de Godelive. Ca nimeni să nu poată auzi vreo frântură din discuţie, au decis să se încuie discret în rezerva arhivelor. Goretti a declarat imediat că nu credea o iotă din ceea ce spusese Godelive, că ea îşi inventa poveşti. Dacă preşedintele îşi dădea cu adevărat fiica, cum ar fi putut-o alege pe fata cea mai urâtă și mai proastă din liceu ca s-o însoţească? Doar dacă tatăl ei nu plătise pentru asta, sau dacă nu făcuse cine ştie ce promisiune. Gloriosa nu și-a putut stăpâni indignarea:

— Îl insulţi din nou pe preşedintele nostru. Asta ar putea să se sfârşească rău pentru tine. Godelive a spus-o, îşi dă fata pentru a ne salva ţara. Merciana poate că nu va fi regină, dar va fi o prinţesă în Belgia. Se va căsători cu un prinţ. Belgienii vor fi obligaţi să ne ajute. Ar fi ruşinos pentru ei ca ţara uneia dintre prinţesele lor să rămână mereu atât de săracă. Iar Godelive e o adevărată ruandeză, nu încape îndoială, asta nu se evaluează după note şi cu atât mai puţin după frumuseţe, va reprezenta cum se cuvine poporul majoritar.

— Dar, a întrebat Modesta, dacă Fabiola este stearpă, de ce Baudouin nu îşi ia o altă soţie? Asta se poate face, în cazul regilor, fiindcă trebuie neapărat să aibă urmaşi.

— Baudouin este catolic credincios, nu poate divorţa.

— Se poate mereu să te înţelegi cu papa. Asta se face în cazul regilor. Nu sunt oameni obişnuiţi.

Plătesc, dau bacşişuri, şi papa sfârşeşte prin a spune că nu era valabilă căsătoria.

— Ascultaţi, a zis Immaculee, o să vă dezvălui un secret: nu Fabiola e stearpă, ci Baudouin e cel care nu poate avea copii.

— Oh! De unde le scoţi? Nu ti-e ruşine! Dacă te-ar auzi mama ta!

— L-am auzit pe tatăl meu spunând asta. O povesteşte adesea prietenilor lui. L-am auzit povestindu-le în timp ce le serveam berea Primus în salon. Povestea îi făcea să râdă copios. Tatăl meu se afla la Kinshasa de ziua independenţei Congo, la vremea aceea, oraşul se numea încă Leopoldville. Nu ştiu dacă a văzut totul sau a auzit spunându-se, dar iată ce povesteşte:

Regele Baudouin a sosit de la aeroport. Era în picioare, într-o maşină decapotabilă, din acelea mari, americane, cum vezi în filme. Baudouin stătea în picioare, foarte înalt, foarte ţeapăn, nu mişca deloc, ai fi zis că era o statuie. Purta o uniformă frumoasă, complet albă, cu un chipiu înalt, și lângă el se afla sabia lui, aurită, sabia regelui. Kasavubu, la rândul lui, părea mic de tot. Pe bulevard se adunaseră o mulţime de oameni, și erau mulţi poliţişti. Erau și albi. Atunci cineva a ieşit din mulţime. Era un tânăr bine îmbrăcat, cu costum şi cravată. A reuşit, nu se ştie cum, să treacă de barajul făcut de poliţişti și a fugit după maşina regelui, care se deplasa foarte încet. Şi hop! Dintr-odată, a pus mâna pe sabie, a furat sabia regelui, a ridicat-o cu ambele mâini deasupra capului, ca să vadă toată lumea că a luat sabia regelui Belgiei. Maşina a continuat să meargă. Regele stătea tot în picioare, imobil, fără să mişte, ca şi când nimic nu s-ar fi întâmplat, ca și cum n-ar fi văzut nimic. S-ar fi zis că era fermecat. La puţin timp după aceea, a fost prins un bărbat care avea sabia regelui. Dar toată lumea a spus că nu el era cel care furase sabia regelui. Adevăratul hoţ era Mahungu, nu era un om, ci un spirit, un umuzimu,

un demon, cum ar spune maica stareţă. Mahungu, fie că e vorba de un om sau de un spirit, ori un om posedat de spiritul lui Mahungu, era un mare vrăjitor, el a otrăvit sabia regelui, a pus nişte dawa în sabie. Sabia i-a fost dată înapoi regelui Baudouin, și el a devenit impotent. Au încercat totul pentru a-l trata. A consultat toţi medicii din Europa și America, dar acei dawa au fost mai puternici. Medicii albi n-au putut face nimic. Au fost chemaţi la Bruxelles chiar și vrăjitori din Tanzania, din Buha, dar aici cred că tatăl meu exagerează. Ceea ce e sigur e că Baudouin nu va avea niciodată copii. Iată ce povesteşte tatăl meu.

Toată clasa a fost de acord cu povestea lui Immaculee. Goretti a rezumat opinia pe care o aveau toate:

— Da, trebuie să ai mare grijă mereu. Se găsesc mereu vrăjitori care vor să te facă sterilă. Cunosc şi eu dintre aceştia. Să nu vă apropiaţi prea mult de Fabiola, cu siguranţă e şi ea vrăjită, şi poate că e contagios.

Zilele următoare, s-au întrebat dacă o maşină a preşedinţiei va veni să o ia pe Godelive sau dacă va pleca după vizită, alături de regină. Godelive nu mai vorbea cu nimeni și se mulţumea să răspundă cu un surâs arogant celor care îi vorbeau. Goretti era în continuare convinsă că totul nu era decât minciună şi lăudăroşenie. Gloriosa, neprimind nici o directivă de la partid, rămânea într-o rezervă prudentă, remarcând totuşi că, în interesul Rwandei, ar fi putut să fie aleasă o persoană mai „politică" pentru a o consilia pe Merciana, care era foarte tânără. Godelive nu o invita decât pe Immaculee să vină în „camera" ei. Immaculee era considerată, în tot liceul, ca fiind arbitrul eleganţei și era reputată ca o adevărată cunoscătoare a secretelor de frumuseţe ale femeilor albe.

Conform celor povestite celorlalte fete din clasă, Godelive îi punea întrebări despre machiaj și coafură: observase că doamna de Decker avea

unghiile roşii, şi voia să ştie totul despre oja de unghii, şi ce trebuia făcut pentru unghiile degetelor de la picioare, și nu exista oare şi un luciu pentru buze? Şi parfumurile, nu acele amarachi, care puteau fi găsite la magazinul pakistanezului, ci acelea adevărate, cu care se parfumau femeile albe, care veneau de la Paris, cum se numeau acele parfumuri? Dar erau mai ales produsele pentru albirea pielii, care trebuie să fi fost mai eficiente decât tuburile Venus din Milo care se cumpărau de la piaţă, ea văzuse, în revistele pe care le dăduse liceenelor domnul Legrand, femei negre, americane, fără îndoială, care erau aproape ca nişte albe, şi aveau părul lung şi drept, de un negru strălucitor, ba chiar erau unele printre ele - și Godelive se întreba cum făcuseră - care deveniseră blonde.

Godelive era foarte neliniştită. Cum ar fi arătat ea printre toate acele doamne cu pielea albă, blonde şi parfumate? Ceea ce povestea Immaculee le făcea să râdă copios pe fetele din clasă, dar, cu două zile înaintea vizitei reginei, o maşină mare, neagră a venit, dis-de-dimineaţă, să o ia, discret, pe Godelive.

Liceenele, care se precipitaseră, în cămaşă de noapte, la geam n-au putut zări decât Mercedesul care ieşea pe poartă și pe Godelive care, prin fereastra din spate a maşinii, făcea semne largi cu mâinile. Unele au spus că îşi lua rămas-bun, altele că îşi bătea joc de ele.

Aceeaşi zi le-a adus și o mare decepţie. Primarul, suflând din greu, a venit să o informeze pe maica stareţă cu privire la instrucţiunile pe care tocmai le primise prin telefon de la preşedinţie. Maica stareţă i-a adunat pe profesori și tot personalul pentru a le aduce la cunoştinţă noile dispoziţii pe care trebuiau să le ia. Urmau, apoi, să le pună la curent, cu menajamente, şi pe eleve. Programul reginei Fabiola era foarte încărcat. Ea trebuia, în afară de orfelinatul doamnei preşedinte,

să facă o donaţie la centrul de primire pentru copiii cu handicap din Gatagara și să viziteze noviciatul surorilor Benebikira Maria. Sigur, liceul Notre-Dame du Nil era în continuare în programul său, dar nu va putea să-i consacre mai mult de o oră. Ea nu voia în nici un caz să deranjeze orarul elevelor, dar ţinea să asiste, cel puţin câteva momente, la un curs, pentru a le încuraja pe eleve şi a saluta eforturile pe care le făcea guvernul în privinţa instrucţiei feminine. Trebuiau, aşadar, să scurteze discursurile de bun-venit, să renunţe la majoritatea cântecelor fratelui Auxile, să scurteze dansurile. Nu vor mai ocoli prin marea sală de studiu, ci o vor primi pe regină în curte, dacă era vreme bună, dacă nu, se vor strânge în holul de la intrare. S-a stabilit că regina va asista - în jur de zece minute, precizase primarul - la cursul de geografie al surorii Lydwine. Va fi despre agricultura Rwandei. Se va face o repetiţie după-amiază. Vor încerca să prevadă întrebările pe care le-ar putea pune Fabiola şi răspunsurile care îi vor fi date. Chiar înainte de plecarea suveranei, elevele din ultima clasă de liceu îi vor oferi cadourile, iar corul fratelui Auxile va cânta imnul naţional și câteva dintre cântecele pregătite, dacă mai aveau timp.

Profesorii belgieni au protestat: li se promisese că vor fi prezentaţi personal reginei lor și că vor putea să se întreţină câteva momente cu ea. Li s-a dat voie să stea pe culoar, în faţa claselor; la trecerea reginei, vor putea să o salute, ea va adresa, fără îndoială, câteva cuvinte fiecăruia dintre ei. Profesorii francezi au spus că ei nu erau implicaţi, dar că vor face câteva fotografii ca amintire. Primarul însă le-a interzis-o formal.

Ziua următoare, ajunul vizitei regale, a fost şi ea foarte agitată. I-au văzut venind pe agenţii Siguranţei. Erau însoţiţi de cinci domni, nişte albi în costume închise la culoare, belgieni, cu siguranţă. Păreau grăbiţi, mergeau atât de repede, încât primarul se străduia din greu să-i urmeze. S-

au întreţinut cu maica stareţă în biroul ei, s-au interesat cu privire la starea de spirit a elevelor, au consultat lista profesorilor, au cerut informaţii despre profesorii cooperanţi francezi. L-au întrebat pe primar despre climatul care domnea în comuna pe care o conducea, acesta din urmă i-a asigurat că acolo era cea mai mare linişte, că starea de spirit a populaţiei era excelentă, că oamenii aşteptau evenimentul cu nerăbdare și că regina putea să conteze pe o primire călduroasă, că organizase şi supervizase el însuşi toate pregătirile, de o lună încoace, în fiecare zi, de dimineaţa până seara, şi uneori chiar o bună parte din noapte. Dar albii aceia, care n-aveau strop de bună-creştere, l-au întrerupt şi i-au cerut să scurteze. A avut totuşi timp să-i sfătuiască să supravegheze curţile celor câtorva tutsi, ceea ce au aprobat și agenţii ruandezi. Poliţiştii au inspectat de sus până jos liceul. Sora intendentă a fost nevoită să le deschidă și usa cămării, unde nimeni în afară de ea nu avea voie să intre. În timp ce scotoceau după rândurile de conserve de vită și de dulceţuri, sora intendentă îşi scutura legătura de chei, în semn de protest. Poliţiştii le-au dat indicaţii primarului și maicii stareţe. Doi dintre ei, un belgian și un ruandez, au rămas la liceu. Au fost cazaţi în bungaloul pentru oaspeţi.

Abia ce se îndepărtase jeepul Siguranţei, că un microbuz ce se clătina din încheieturi s-a oprit în curte. Au coborât din el trei bărbaţi albi, purtând short și haină de tercot kaki, pe cap cu pălării de pânză. Erau urmaţi de un bărbat negru, cu cămaşă și cravată de un roşu strălucitor. Acesta din urmă, care s-a dovedit a fi jurnalist la Radio Rwanda, a cerut s-o vadă pe maica stareţă. A arătat o autorizaţie de fotografie eliberată de Ministerul Informaţiei și i-a prezentat pe însoţitorii săi ca fiind reporteri cu experienţă, care lucrau pentru un cotidian belgian și un hebdomadar francez. Voiau să facă un reportaj despre liceul Notre-Dame du

Nil care, declarau ei, era recunoscut în Belgia şi aiurea ca un liceu-pilot, un model pentru promovarea feminină în Africa Centrală. Vor face fotografii, vor intervieva câţiva profesori şi, mai ales, în măsura posibilului, eleve şi, desigur, pe însăşi maica stareţă. Cea din urmă, flatată, dar puţin neliniştită, le-a recomandat să păstreze cea mai mare discreţie şi le-a dat ca ghid şi mentor pe părintele Hermenegilde. Jurnaliştii s-au întors la microbuzul lor şi au revenit de acolo încărcaţi cu aparate foto şi reportofoane.

Curiozitatea sau mai degrabă indiscreţia jurnaliştilor l-au şocat profund pe părintele Hermenegilde. Albii aceia voiau să vadă tot, să înregistreze tot. Nu numai că au fotografiat capela, clasele (sora Lydwine fusese prevenită la timp şi a ţinut în faţa lor cursul pregătit pentru vizita reginei), dar au ţinut să viziteze dormitoarele şi alcovurile elevelor din ultima clasă de liceu, au văzut cum erau împodobite, au pipăit paturile, au întrebat unde se aflau duşurile, au intrat chiar şi la bucătărie, au ridicat capacul oalelor şi au mers până la a gusta fasolea pe care o pregătea sora Kizito. Nu păreau să acorde nici o atenţie discursurilor şi comentariilor părintelui Hermenegilde, care le lăuda eforturile titanice şi succesele extraordinare ale guvernului în favoarea educaţiei feminine, ci preferau să pună elevelor întrebări necuviincioase, deplasate, impertinente: se plângeau ele de mâncare? Nu se simţeau prea izolate? Ce făceau în timpul liber? Aveau un prieten? Ce credeau despre planningul familial? Părinţii erau cei care le vor alege viitorul soţ? Erau hutu, sau tutsi? La liceu câte fete erau hutu, câte tutsi? Părintele Hermenegilde le făcea semn să tacă, dar unele dintre ele, mândre că vorbeau la un microfon, se încurcau în răspunsuri interminabile şi, la sfârşit, întrebau: „O să fiu ascultată la radio?"

Au trebuit să adune grupul de dansatoare, voiau neapărat să le filmeze. La sală, au apreciat mult

tinerele fete (erau cele din ultima clasă de liceu) în ţinută de sport. Veronica atrăgea în mod irezistibil aparatele foto. Jurnaliştii i-au cerut să urce pe estradă, să pozeze singură, din faţă, din profil. „Ar putea să fie pe copertă, excelent, excelent!" spuneau ei. Glo-riosa, furioasă, i-a întrebat de ce erau interesaţi numai de Veronica. Au izbucnit în râs și i-au răspuns: „Bine, o să te fotografiem și pe tine."

În momentul în care se pregăteau să se întoarcă la microbuz, părintele Hermenegilde le-a reamintit că trebuiau să o intervieveze şi pe maica stareţă. „Nu mai avem timp, au spus ei, avem deja tot ce ne trebuie. Mulţumiţi-i din partea noastră maicii stareţe. Am vrea să mergem până la izvorul Nilului. E cineva care să ne însoţească?" Părintele Hermenegilde, indignat de manierele lor, le-a explicat îndelung, ca pedeapsă, că era imposibil, că drumul fusese distrus de o alunecare de teren. „De altfel, a adăugat, începe să plouă, plecaţi repede, dacă nu vreţi să fiţi și voi blocaţi pe drumul de întoarcere în capitală." Jurnalistul de la radio şi şoferul au aprobat zgomotos sfaturile părintelui Hermenegilde şi microbuzul s-a pus în mişcare, spre marea uşurare a reverendului.

Oamenii au aşteptat-o pe regină. Multă vreme. Pe fiecare colină, şefii poliţiei încercaseră să adune toată populaţia validă. Mulţi dădeau înapoi. Mai ales femeile. Aveau mereu de plivit câmpul de mazăre sau de cereale, care nu suferea amânare, sau copilul era foarte bolnav şi n-ar fi suportat să stea pe spatele mamei, în soare sau în ploaie, o zi întreagă. În cele din urmă, au adunat destui oameni ca să umple, pe o distanţă de doi kilometri, marginile drumului. Le-au împărţit copiilor din şcoala primară, în apropierea comunei, micile drapele belgiene şi ruandeze. Monitorul le-a arătat cum să le fluture și i-a pus să repete o ultimă dată cântecul pe care îl compusese pentru a-i ura bun-

venit reginei: „Să vă purtaţi ca şi când ar fi preşedintele", i-a sfătuit el.

Cât despre liceu, era în plină efervescenţă. Elevele, dintre care unele nu putuseră închide un ochi toată noaptea, se treziseră mult înainte să se dea trezirea şi să se audă scârţâitul porţii de la intrare. Se schimbau, se certau pe oglinzi, piepteni, tuburi de cremă Venus din Milo. Se străduiau la nesfârşit să-şi descâlcească părul, invidiindu-le pe cele care aveau privilegiul să aibă părul întins. Fiecare se întreba cum să se facă remarcată de regină sau, ceea ce era poate mai important, de către ministra care o va însoţi. Dar cum să o facă, din moment ce toate purtau aceeaşi uniformă? Nu se punea problema să facă vreun semn, cu atât mai puţin să clipească din ochi. Exersau ca să obţină un surâs plin de entuziasm şi admiraţie. Unele mizau pe tenul lor deschis la culoare şi părul drept, dar majoritatea se lăsau la voia întâmplării: regina poate se va opri în faţa lor şi le va adresa câteva cuvinte. Şi nu le va uita. Dar asta ar fi un adevărat miracol, și doar Sfânta Fecioară ar putea hotărî aşa ceva.

La micul-dejun, sora intendentă a desfăcut câteva dintre cutiile mari cu dulceţuri, care erau păstrate pentru picnicul cu ocazia pelerinajului sau pentru venirea monseniorului. Apoi liceenele au trebuit, cu regret, să meargă în clasele lor, fiindcă regina dorea să descopere liceul în activităţile sale obişnuite. Sora Lydwine a repetat, aşadar, neobosită, cursul ei de geografie şi s-a asigurat că elevele vor răspunde cu spontaneitate și naturaleţe la întrebările prevăzute. Ceilalţi profesori au renunţat repede să mai ţină cursuri, fiindcă elevele se îngrămădeau toate la ferestre de fiecare dată când credeau că au auzit zgomote ce anunţau sosirea cortegiului atât de aşteptat. De altfel, profesorii belgieni stăteau înţepeniţi pe scaunele lor, de teamă să nu-și şifoneze costumul sau să nu-l păteze cu praf de cretă. Cântăreţele și

dansatoarele care fuseseră selecţionate aşteptau în sala de sport, gata - la semnalul fratelui Auxile - să se alinieze în curtea liceului. Cei doi poliţişti circulau în sus și în jos pe culoare. Primarul, suflând greu, era într-un du-te-vino între liceu şi drumul pe care urma să vină cortegiul. Părintele Hermenegilde, în faţa capelei, repeta, cu voce tare și gesturi largi, alocuţiunea de bun-venit. Maica stareţă era peste tot: ba încerca să restabilească ordinea în clase, ba trimitea un profesor francez care venise fără cravată să-şi pună una, ba corecta aranjarea paturilor în dormitoare, ba chema servitorii să mai şteargă o dată cu buretele mesele din sala de mese, și să mai spele pe jos la duşuri, ba descoperea pe la colţuri pânze de păianjen imaginare, ba arăta cu un deget inflexibil un fir de praf pe rafturile cu cărţi de deasupra ale bibliotecii, ba îi reamintea surorii Kizito dimensiunea regulamentară a feliilor de manioc prăjit...

Regina era aşteptată să sosească la ora 9.30. La ora l0.00 a început ploaia. Norii, până atunci agăţaţi de vârfurile crestei, au acoperit tot versantul şi au învăluit liceul. Pe marginea drumului unde era aşteptat cortegiul, mulţi au profitat pentru a se eschiva. Apoi ceaţa s-a destrămat în fâşii efemere, dar norii mari, imobili au început să-şi arunce aversele de ploaie.

Cu puţin înainte de l0.30, au văzut-o pe sora Gertrude alergând pe culoar, de-a lungul sălilor de clasă, și strigând: ‚A sosit! A sosit!" Elevele, care, la ordinele fără apel ale maicii stareţe, sfârşiseră prin a se reaşeza la locul lor, s-au repezit, toate în acelaşi timp, la ferestre. Prin geamurile pe care se scurgeau picăturile de ploaie, au zărit două jeepuri militare cărora li se depliase capota, aşezându-se de o parte și de alta a porţii de la intrare, urmate de patru maşini Range Rover, acoperite de noroi, care au oprit în dreptul celor patru trepte ce duceau către uşa de la holul de intrare. Din ele au coborât pasagerii, cel puţin vreo doisprezece, au numărat

liceenele: atât bărbaţi, cât şi femei, atât negri, cât şi albi. Doi dintre ei s-au repezit spre maşina care oprise cel mai aproape de trepte, au desfăşurat umbrele mari și au deschis portiera. Regina! - căci nu putea fi decât regina - și ministra! - era, desigur, ministra - au ieşit din maşină și s-au adăpostit sub umbrele, dar sub gluga pelerinelor lor impermeabile era imposibil să le distingi chipul. Maica stareţă, părintele Hermenegilde, primarul, care aşteptau pe treapta cea mai de sus, s-au înclinat respectuos, iar regina, ministra şi suita lor, fără să-şi lase timp să le răspundă, s-au precipitat spre holul de la intrare.

Coristele și dansatoarele care fuseseră înghesuite în hol din pricina ploii le-au povestit colegelor scena de primire. Maica stareţă le-a adresat un cuvânt de bun-venit oaspeţilor iluştri care onorau cu vizita lor liceul Notre-Dame du Nil, pierdut printre crestele munţilor, apoi părintele Hermenegilde s-a lansat în alocuţiunea lui, pe care o corectase şi o repetase până în ultima clipă, dar regina, la un semn discret al unuia dintre membrii suitei sale, care-şi privea fără încetare ceasul, a întrerupt cu un compliment abil strecurat valul de elocvenţă al reverendului, care amenința să fie inepuizabil. Regina, care îşi scosese la intrare pelerina, şi care purta acum o pălărie imensă, a declarat că era fericită și mândră să viziteze liceul Notre-Dame du Nil, care forma, într-un spirit creştin şi democratic, viitoarea elită feminină a ţării. Ţinuse să încurajeze personal eforturile elevelor, profesorilor şi ale guvernului în acest sens. Ministra a subliniat că preşedintele, susţinut de poporul majoritar, lucra neobosit la dezvoltarea țării, imposibilă fără concursul femeilor, a căror educaţie, conform moralei creştine și principiilor democratice, era una dintre priorităţile sale. Luminile flash-urilor celor doi fotografi din suita reginei l-au făcut să tresară pe primar, care s-a temut o clipă de un atentat. Bărbatul care se uita

mereu la ceas s-a dus să-i vorbească la ureche maicii stareţe care, de îndată, le-a invitat pe regină și pe ministra să-şi continue vizita și să meargă, aşa cum regina îşi exprimase dorinţa, în clase, alături de eleve şi de profesorii lor. Pregătisem patru cântece împreună cu fratele Auxile, s-au plâns coristele, şi nu am cântat decât unul, şi pe acela în vreme ce toată lumea urca scările, nici nu ştim dacă regina și doamna ministru l-au ascultat.

Regina a ţinut, în cele din urmă, să viziteze toate clasele. În fiecare dintre ele, profesorul se prezenta reginei, care-i răspundea prin câteva cuvinte, apoi ea le adresa elevelor felicitările și încurajările ei. Chipul ei părea să poarte masca unui surâs imuabil, cu excepţia momentelor în care îl consulta, cu o privire scurtă, pe bărbatul cu ceasul. În clasa domnului de Decker, au fost impresionaţi de reverenţa soţiei acestuia, care îl însoţise pe soţul ei pentru a o saluta pe suverană. Fabiola a rămas câteva minute în plus, aşa cum fusese convenit, în clasa surorii Lydwine, a lăsat-o pe profesoară să pună trei întrebări, apoi, mulţumită de răspunsuri, le-a întrebat pe eleve ce voiau să devină mai târziu: infirmiere, asistente sociale, moaşe? Ca să n-o dezamăgească, liceenele întrebate au ales, oarecum la întâmplare, una din cele trei profesii pe care le sugerase regina. Bărbatul cu ceasul dădea semne de nerăbdare. Regina, ministra şi suita lor s-au întors repede în holul de la intrare, unde elevele din ultima clasă de liceu, care coborâseră în timp ce Fabiola se afla la cursul surorii Lydwine, o aşteptau ca să-i ofere cadourile. Gloriosa şi Goretti i-au dăruit obiectele împletite și şervetele brodate. După ce le-a admirat, regina le-a întins unei doamne din suita sa, le-a mulţumit mult celor două eleve, le-a întrebat cum se numeau și le-a sărutat pe ambii obraji. Apoi, avându-le de-o parte și de alta pe Gloriosa şi Goretti, regina a luat cuvântul, declarând că va păstra o amintire de neuitat a vizitei sale, prea scurtă după părerea ei, la liceul

Notre-Dame du Nil, că era entuziasmată de ceea ce văzuse, și că puteau conta mereu pe ea pentru a susţine efortul pe care-l făcea această ţară frumoasă în favoarea educaţiei și promovării feminine. După ce a salutat-o pe maica stareţă, pe părintele Her-menegilde şi pe primar, regina Fabiola şi ministra s-au urcat din nou, la adăpostul umbrelelor, în automobilul Range Rover stropit de noroi, în vreme ce membrii suitei se precipitau în dezordine spre celelalte vehicule.

Precedat de cele două jeepuri militare, cortegiul a ieşit pe poarta liceului și s-a îndepărtat pe drum, dispărând în spatele perdelei de ploaie.

Vizita reginei Fabiola a alimentat multă vreme conversaţiile liceenelor. Regretau că fusese atât de scurtă şi că bogatul program pe care îl pregătiseră cu atâta grijă și de atâta vreme nu se putuse desfăşura cum fusese prevăzut: coristele și dansatoarele erau cele mai triste. De ce era regina atât de grăbită? Asta păruse de-a dreptul şocant din partea unei regine. De ce trebuie să mergi atât de repede când eşti regină? Ba chiar când eşti o femeie care se respectă? Recunoşteau aici proastele maniere ale albilor. Veronica a dat exemplul reginelor bamikazi de odinioară: ele ştiau să se deplaseze cu o demnă lentoare, ca şi când şi-ar fi numărat fiecare pas, şi nimănui nu i-ar fi trecut prin cap să le spună să se grăbească aşa cum părea să facă bărbatul cu ceasul: ele hotărau singure în privinţa timpului. Gloriosa i-a replicat imediat că acele regine erau tutsi, deci nişte leneşe, care nu se atinseseră niciodată de o sapă, nişte parazite pe care corvezile sărmanului popor trebuiau să le hrănească. Şi că nu la ele puteau fi găsite bunele maniere pentru adevăratele ruandeze.

Modesta a ţinut să observe că, datorită brăţărilor pe care le purtau pe braţe și a inelelor de la picioare, nici nu puteau să meargă fără să fie susţinute.

Dezbaterea elevelor privea mai ales frumuseţea reginei Fabiola. Majoritatea o găseau cu adevărat frumoasă, mai frumoasă decât doamna de Decker, cu pielea albă, mai albă decât a tuturor femeilor albe din capitală. De altfel, totul era alb la ea: purta o fustă albă, un sacou alb, ce semăna puţin cu o haină bărbătească, și încălţări albe, care rămăseseră – se întrebau cum - imaculate. Unele dintre eleve regretau că nu purtase o rochie lungă, cu trenă, o adevărată rochie de regină, ca în ilustraţiile din cartea de istorie, sau ca aceea a Cenușăresei. Immaculee le-a explicat sentenţios că regina purta un taior și că aşa se îmbrăcau femeile albe la ele acasă, în Europa.

— Nu e mai frumoasă decât regina Gicanda, nu s-a putut abţine să remarce Veronica.

— Regina ta de mai sus, a izbucnit Gloriosa, așa-zisa ei frumuseţe nu i-a servit la mare lucru. A fost încercuită în vila ei la Butare, nu-i prevăd un viitor prea bun. Iar voi, femeile tutsi, vă credeţi mereu cele mai frumoase din lume, dar în prezent frumuseţea a schimbat tabăra. Pretinsa voastră frumuseţe n-o să vă aducă noroc.

Şi apoi mai era pălăria reginei. Misterul acelei pălării. O pălărie imensă, albă şi ea, cu noduri din mătase roz, pene şi flori, o adevărată grădină, grădina paradisului, cum ar fi zis părintele Hermenegilde. Cum reuşise să reziste sub gluga care o protejase pe Fabiola de ploaie? Şi-o pusese oare sub umbrelă, înainte de a intra în holul liceului? Aici era misterul. În orice caz, o recunoşteau toate, era o adevărată pălărie de regină, mai bună chiar decât o coroană, niciodată nu se mai văzuse aşa ceva în Rwanda. Numai o regină putea suporta un astfel de monument pe cap.

Aşteptau cu nerăbdare veşti de la Godelive. Regele şi regina o luaseră oare cu ei pe fiica preşedintelui? O adoptaseră oare cu adevărat ca pe propria lor fiică, o să fie ea cu adevărat văzută ca

propria lor fiică? Dar Godelive, domnişoara de onoare, le însoţise ea oare în avion? Au întrebat-o pe sora Gertrude, care asculta la radio, dacă auzise ceva. La radio nu se spunea nimic. Au scris tuturor persoanelor şi mai ales tuturor fetelor pe care le cunoşteau în capitală. Au pus cap la cap frânturile de poveste. Ce au reţinut ca fiind adevărat este că preşedintele avusese intenţia de a-i oferi una dintre fiicele sale cuplului regal din Belgia. I se făcuse milă de regele fără urmaşi și îi oferea cu inima deschisă una dintre fiicele sale pentru a-i salva descendenţa. Spera că în acest fel belgienii vor fi mereu - asa cum fuseseră în momentul independenţei - de partea poporului majoritar. Ar fi intrat în familie: pentru onoarea copilului lor comun, nu l-ar fi lăsat baltă. Dar regele și regina nu înţeleseseră. Sunt unele lucruri pe care albii nu le vor înţelege niciodată. Belgienii răspunseseră că, desigur, fiica preşedintelui ar putea să-şi facă studiile în Belgia. Era de la sine înţeles. Dar în privinţa dăruirii unui copil, se prefăceau că nu aud şi nu înţeleg. Fiica preşedintelui rămăsese aici, la fel și Godelive.

— Am avut dreptate, a zis Goretti, toate astea n-au fost decât poveşti. Godelive e atât de idioată, încât a sfârşit prin a crede în propriile minciuni.

— O să vedem ce o să ne spună când se va întoarce, au răspuns prudent celelalte.

Dar Godelive nu s-a mai întors niciodată la liceu. Era prea umilită pentru a avea puterea de a înfrunta batjocura colegelor sale. A ajuns totuşi în Belgia. Tatăl ei i-a găsit un pension cochet. Se spune că maica stareţă a avut contribuţia ei la acest lucru.

Nasul Fecioarei

— Modesta, a spus Gloriosa, ai fost atentă la chipul Fecioarei?

— Care?

— Cel al statuii Notre-Dame du Nil.

— Ei bine, ce-i cu el? Este adevărat că nu e la fel ca al celorlalte Marii. E negru. Albii l-au vopsit în negru. E, fără îndoială, ca să ne facă plăcere nouă, ruandezilor, dar fiul Fecioarei, la capelă, a rămas alb.

— Dar ai observat ce nas are? E un nas mic şi drept, nasul tutsi.

— Au luat statuia unei Fecioare care era albă, au vopsit-o în negru și au păstrat nasul tipic albilor.

— Da, dar acum, că este neagră, are nasul unei tutsi.

— Ştii, la vremea aceea, albii și misionarii erau de partea tutsilor. Aşa că o Fecioară neagră cu un nas de tutsi, pentru ei, era mai degrabă un lucru bun.

— Da, dar eu nu vreau O Sfântă Fecioară cu un nas de tutsi. Nu vreau să mă mai rog în faţa unei statui care are nasul unei tutsi.

— Si ce vrei să facem? Crezi că maica stareță sau monseniorul, dacă o să le ceri, o să schimbe statuia? Doar dacă n-o să vorbeşti cu tatăl tău...

— Sigur că o să vorbesc cu tatăl meu... De altfel, mi-a zis că vor detutsiza şcolile și administraţia. Asta a și început la Kigali și la universitatea din Butare. Noi o să detutsizăm mai întâi Sfânta Fecioară, o să-i corectez nasul, vor fi unele care o să înţeleagă avertismentul.

— Vrei să-i spargi nasul statuii! Când se va afla că tu ai făcut asta, te va paşte exmatricularea.

— Gândeşte-te, o să le explic tuturor de ce trebuia să o fac: este un gest politic şi mai degrabă mă vor felicita, şi apoi, mai e şi tata...

— Bine şi cum vei face?

— Nu e greu: îi spargem nasul statuii şi îi lipim unul nou. într-o duminică, mergem la cei din neamul batwa, sunt la Kanazi. Luăm argilă, bine preparată, bine frământată, cea din care fac vasele, şi o să-i modelăm un nas nou Fecioarei Maria.

— Şi nasul cel nou când i-l vei lipi?

— O să ne ducem noaptea, în ajunul pelerinajului, şi a doua zi toată lumea o să vadă noul nas pe care-l va avea Notre-Dame du Nil. Un adevărat nas de ruandez, cel al poporului majoritar. Toţi vor aprecia acest lucru. Chiar şi maica stareţă. Nu va fi nevoie să-i explicăm. Sau mai bine da, eu o să le explic. Ştiu pe unele care îşi vor lăsa capul în jos, care vor încerca să-şi ascundă nasul lor mic. Tu eşti prima dintre ele, Modesta, cu nasul moştenit de la mama ta. Dar tu o să mă ajuţi, fiindcă eşti prietena mea.

— Gloriosa, mi-e teamă. O să ai necazuri, la fel şi eu, dacă te ajut.

— Ba nu, îţi spun, suntem militante. Ceea ce vom face este un act militant şi, datorită tatălui meu, nimeni nu va îndrăzni să spună ceva. Vor fi obligaţi să schimbe statuia, să pună alta, care să reprezinte o adevărată ruandeză, cu un nas ca al celor majoritari. O să vezi, partidul o să ne felicite. Vom fi nişte femei politice. O să sfârşim prin a ajunge ministre.

— Tu, fără îndoială, cât despre mine, mira-m-aş!

Planul Gloriosei o frământa pe Modesta. Spera că prietena ei nu se va mai gândi la el, că-l va abandona repede. Peste o lună, va avea loc pelerinajul, între timp Gloriosa va fi uitat totul. Ceea ce spusese fusese doar de amuzament, ca să se afle-n treabă şi să mai treacă timpul, fiindcă e atâta plictiseală la liceul Notre-Dame du Nil, încât

uneori pot să-ţi vină idei ciudate. Sunt unele fete care îşi imaginează că un profesor alb s-a îndrăgostit de ele, că o să le ia cu el, o să le răpească, fiindcă în clasă nu se uită decât la ele, o să plece împreună cu el cu avionul, cu avionul companiei Sabena, altele care spun că Fecioara le vorbeşte noaptea, şi ele scriu într-un carneţel ce le-a spus Maria, sunt unele care se cred reginele de odinioară, nu trebuie să fie atinse, sunt atât de preţioase, de fragile, mereu gata să leşine, iar altele spun că o să moară fiindcă au fost otrăvite, au fost otrăvite pentru că sunt prea frumoase, mai frumoase decât toate celelalte, iar invidioasele le fac tot felul de vrăji, nu pot să mănânce nimic, fiindcă totul e otrăvit. Idei nefericite se învârt și se ciocnesc în capul fetelor, uneori le rămân în minte, alteori dispar de acolo. Modesta speră că ideea nefericită a Gloriosei i s-a şters din minte ca multe altele.

Duminica următoare, la sfârşitul slujbei, Gloriosa i-a spus Modestei:

— Grăbeşte-te, o să mergem la izvor. Vreau să mă orientez la faţa locului. Trebuie să vedem cum poţi urca până la firida Fecioarei Nilului. Trebuie să ştim exact cum putem să ne căţărăm.

— Chiar vrei să faci ce mi-ai zis?

— Fireşte că da, mai mult ca niciodată, și contez pe tine, dacă vrei să fii în continuare prietena mea.

— Mi-e frică, a suspinat Modesta, eu nu am un tată ca al tău... dar o să te ajut totuşi, pentru că spui că sunt prietena ta.

Ploua. Pe drum, Gloriosa şi Modesta au depăşit câteva femei care se întorceau de la slujbă, purtându-şi scăunelul pe cap.

— Chiar zici că locuim printre nori, a zis Modesta.

— Mie, a răspuns Gloriosa, îmi place ploaia asta, chiar mi-o doream, și n-am avut nevoie de Nyamirongi ca să o fac să vină. N-o să vină nimeni să se roage la Notre-Dame du Nil, nici chiar cele

care voiau să-i ceară note bune n-o să se încumete să vină.

Au coborât la vale drumeagul abrupt care ducea la izvor, încurcându-și picioarele în şănţuleţe, agăţându-se de arbuşti ca să nu alunece. S-au oprit în faţa jgheabului ce reţinea apa izvorului, înainte ca ea să-şi urmeze cursul spre destinul ei de fluviu. Statuia Fecioarei Maria le-a părut foarte înaltă, inaccesibilă înăuntrul micului ei edificiu de tablă, vârât, nu se ştie cum, între două stânci mari. în ciuda adăpostului ei, anotimpurile ploioase îşi lăsaseră amprenta asupra statuii. Chipul său negru era străbătut de dâre albicioase, iar mâinile sale împreunate şi picioarele goale erau brăzdate de pete de aceeaşi culoare.

— E Fecioara Zebrelor, a izbucnit în râs Gloriosa, vezi bine că trebuie vopsită din nou sau mai degrabă înlocuită, iar nasul ei chiar e nasul unei tutsi, dar al unei tutsi albinoase.

— Taci din gură. Nu mai spune asemenea lucruri, o să ne aducă ghinion.

Au urcat grohotişul şi au înconjurat cele două stânci mari. Erau netede şi lucioase. În scobitura lor, patru stâlpi susţineau o platformă de scânduri, acoperite de muşchi și licheni, pe care fusese ridicată firida în care se afla Fecioara.

— Vezi, a spus Modesta, e prea sus. Ne-ar trebui o scară.

— Tu o să fii scara. O să mă ridici pe umeri, şi eu o să mă caţăr, agăţându-mă de scânduri, iar tu o să mă susţii și o să mă împingi. O să reuşim.

— Gloriosa, eşti nebună!

— Fă ce-ţi spun şi nu comenta, dacă vrei să fii în continuare prietena mea.

Modesta s-a lăsat pe vine la baza platformei. Gloriosa a pus piciorul pe spatele ei și i s-a urcat pe umeri.

— Haide, ridică-te.

— Nu pot, eşti prea grea. Şi nu văd nimic de fundul tău mare.

— Ţine-te de stâlp.

Modesta s-a agăţat de stâlp și a ridicat-o încetul cu încetul pe Gloriosa, care o tot îndemna: „Haide, continuă, aproape că am reuşit!"

— Gata, asta e, a zis Gloriosa, am coatele la nivelul scândurilor. Atenţie, mă ridic, tine-te bine, am ajuns.

Gloriosa a reuşit să se strecoare în spaţiul îngust dintre stâncă și bucata de tablă. S-a ridicat, în cele din urmă, în picioare, şi Modesta a văzut-o dispărând în adăpostul statuii.

— Gata, pot să o ating. Sunt mai înaltă decât ea. Vezi, o să fie uşor, o lovitură pricepută peste nas, și asta e!

Gloriosa s-a strecurat din nou între adăpost şi stâncă.

— Atenţie, a strigat ea, vezi că sar, prinde-mă.

Gloriosa a sărit şi s-a prăvălit peste Modesta, trăgând-o după ea în cădere.

— Uită-te în ce hal suntem, i-a zis Modesta, ridicându-se, fusta mea e plină de noroi, şi e ruptă aici, într-o parte, iar picioarele îmi sunt pline de zgârieturi. Ce o să-i spunem supraveghetoarei?

— O să-i spunem că am alunecat pe când mergeam să ne facem rugăciunea la Notre-Dame du Nil. O să ne căineze și o să ne felicite pentru evlavia noastră. Sau mai bine spunem că ne-au atacat nişte bandiţi ca să ne violeze, dar că am scăpat, îmi place mai mult a doua variantă, doar suntem fete curajoase; zicem că am fost atacate de nişte inyenzi, sunt mereu prin munţi...

— Ştii bine că nu mai umblă pe aici aceşti tutsi, inyenzi, acum fac comerţ la Bujumbura sau Kampala.

— Tatăl meu spune că trebuie să repetăm fără încetare că există aceşti inyenzi, că sunt mereu gata să vină înapoi, că sunt unii dintre ei care se infiltrează, şi că tutsi care au rămas îi aşteaptă cu nerăbdare, chiar și cei pe jumătate tutsi, cum eşti

tu. Tatăl meu mai spune că nu trebuie să uităm niciodată să ţinem poporul în frică.

Gloriosa a socotit că, pentru a o convinge pe supraveghetoare de povestea lor, era mai bine să aştepte căderea nopţii înainte de a se întoarce la liceu. S-au dus să se adăpostească în cabana părăsită a ciobanului, la Remera, în josul drumului. Acolo s-au întins pe un pat de iarbă deasă, ce părea să fi fost proaspăt înlocuită. „Vezi, a zis Gloriosa, cabana e frecventată, chiar dacă patul e puţin cam incomod pentru ce trebuie făcut aici. Până la urmă tot o să aflu cine îşi dă întâlnire aici." S-a întins pe pat. „Vino și așază-te peste mine, și ridică-ți rochia. Ştii ce trebuie făcut ca să te pregăteşti de căsătorie, asta au făcut mereu şi mamele noastre."

— Ce aţi păţit, sărmanele mele fete?! a strigat sora Gertrude când le-a văzut pe Gloriosa şi Modesta cu hainele rupte și pline de noroi.

— Am fost atacate, a răspuns Gloriosa, cu o voce spartă de emoţie, nişte bărbaţi care aveau faţa ascunsă sub o bucată de pânză neagră, nu ştiu câţi erau, s-au aruncat asupra noastră, sigur voiau să ne violeze şi apoi să ne omoare, dar ne-am apărat, am aruncat cu pietre și am ţipat, ei au auzit zgomotul unei maşini Toyota care sosea, s-au speriat și au fugit... Dar ştiu cine erau, am auzit ce spuneau, erau nişte inyenzi, mereu sunt pe acolo, se ascund în munţi, ştiu de la tatăl meu, vin din Burundi și sunt mereu gata să ne atace atunci când pot, și au și complici: tutsi de aici. Trebuie să o prevenim pe maica stareţă.

Cele două liceene au fost conduse în biroul maicii stareţe. Gloriosa a spus încă o dată povestea agresiunii asupra lor, dar, în noua versiune, faptele se agravaseră în mod considerabil: numărul bărbaţilor inyenzi creştea întruna, acum se pregăteau să atace liceul, voiau să violeze toate elevele, pe care le vor ucide după torturi îngrozitoare, călugăriţele nu vor fi nici ele cruţate, nici măcar cele albe. Modesta păstra tăcerea: se

străduia să plângă și să geamă, respectând sfaturile pe care i le dăduse Gloriosa. „Repede, insista aceasta din urmă, nu e nici o clipă de pierdut, suntem toate în pericol, inyenzi sunt foarte aproape, sunt peste tot."

Maica stareţă a luat hotărârile care se impuneau. I-a adunat pe părintele Hermenegilde, sora Gertrude și sora intendentă în consiliu de război. L-a trimis degrabă pe fratele Auxile cu camionul lui în sat, de unde urma să se întoarcă împreună cu primarul şi cei doi jandarmi. Le-a adunat pe liceene în capelă, unde părintele Hermenegilde, fără să le dea prea multe explicaţii, a alternat cântecele religioase cu zecile de mătănii. Sora intendentă le-a împărţit servitorilor cuţitele de bucătărie, al căror număr l-a notat cu grijă în carneţelul ei, şi a preluat conducerea brigăzii care făcea de gardă la poarta liceului. Se lăsase noaptea. Sora intendentă a decis să le împartă tuturor biscuiţii pe care îi păstrase pentru următorul pelerinaj. În capelă, în ciuda încăpăţânării părintelui Hermenegilde de a relua la nesfârşit cântecele religioase şi mătăniile, zvonurile au prins a se răspândi. Se vorbea în şoaptă că preşedintele fusese asasinat, că inyenzi traversaseră lacul, că ruşii le dăduseră arme îngrozitoare, că urmau să omoare pe toată lumea, chiar și pe tinerele fete, după ce le vor viola... Multe eleve plângeau, unele îi cereau reverendului să le spovedească, altele sperau, nu se prea ştia de ce şi cum anume, că vor scăpa de masacru și de viol.

Au auzit zgomotul făcut de camionul fratelui Auxile. Paznicii, bănuitori (se temeau ca fratele Auxile să nu fi fost prins cu camionul într-o ambuscadă), au deschis încet poarta, în ciuda claxonului nerăbdător al şoferului. Au văzut apoi, cu uşurare, că fratele Auxile îi adusese nu numai pe primar şi pe cei doi jandarmi cu puştile lor, ci și vreo douăzeci de militanţi, înarmaţi cu macete.

Consiliul de război s-a reunit din nou în biroul maicii stareţe: participau la el maica stareţă, primarul, sora intendentă şi părintele Hermenegilde, care le lăsase pe liceene sub supravegherea surorii Gertrude. Gloriosa a fost invitată să asiste în calitate de martoră și victimă. Ea a reluat pentru primar povestea agresiunii: pretinşii inyenzi erau mereu mai numeroşi și mai violenţi, și Gloriosa și-a ridicat rochia până mai sus de coapse ca să le arate tuturor nenumăratele zgârieturi care le străbăteau. Modesta, tăcută în continuare și de data asta cu adevărat în lacrimi, a fost condusă la infirmerie, unde sora Angelique urma să vegheze asupra ei. Primarul a declarat că reuşise să dea de prefect care, la rândul lui, alertase tabăra militară. Colonelul urma să trimită de urgenţă cincizeci de soldaţi comandaţi de locotenentul Gakuba. Între timp, militanţii vor fi dispuşi în punctele strategice și va fi trimisă la micul centru comercial o patrulă alcătuită tot din militanţi, condusă de un jandarm. Liceenelor li s-a dat voie să meargă în dormitoare şi să se culce, dar fără să se dezbrace, precizase maica stareţă.

Apoi au aşteptat. Noaptea era mai întunecată decât de obicei, şi muntele tăcut. Patrula s-a întors din micul sat. Nu trezise decât nişte câini al căror lătrat plângăcios sau furios s-a liniştit abia după multă vreme. Puţin după miezul nopţii, au sosit două camioane pline cu militari. Aceştia din urmă și-au ocupat imediat poziţiile în jurul liceului. Tânărul locotenent care era comandantul lor s-a întreţinut în biroul cel mare cu maica stareţă și primarul. Gloriosa a spus din nou povestea: de data asta, a adăugat că i s-a părut că a recunoscut vocea unuia dintre cei care le atacaseră, nu era cu totul sigură, dar ar fi putut să fie cea a lui Jean Bizimana, fiul lui Gatera, acel tutsi care avea un magazin mic la piaţă. Locotenentul a spus că tutsi erau mereu complici cu aceşti inyenzi, nu încăpea nici o îndoială că bandiţii care veniseră din

străinătate se ascundeau acum la ei. O să trimită patrule să le percheziţioneze curţile, iar militanţii le vor servi drept ghizi. Îl vor aresta de îndată pe Jean Bizimana. „Cu aceşti inyenzi, a declarat locotenentul, nu trebuie să pierzi niciodată timpul."

Operaţiunile hotărâte de locotenent au fost puse prompt în practică. Şefii patrulelor s-au întors, după o oră, să dea raportul locotenentului, în prezenţa maicii stareţe, a primarului și a Gloriosei, care refuzase să meargă să se odihnească în camera de oaspeţi ce i se propusese, cea mai frumoasă totuşi, aceea rezervată monseniorului. Jean Bizimana fusese arestat fără să opună rezistenţă, în mijlocul ţipetelor şi plânsetelor părinţilor, fraţilor şi surorilor lui. Militarii l-au interogat cu asprimea de rigoare, ca să-i denunţe pe complici. Nu mărturisise nimic. Urma să fie trimis în închisoarea cea mare din nordul țării.

„Sunt puţine şanse să-l mai vedem pierzându-şi vremea prin comuna pe care o conduc", a zis primarul, râzând.

Militarii scotociseră puţinele curţi în care mai locuiau încă tutsi. Goliseră conştiincios hambarele, spărseseră urcioarele, îi interogaseră pe toţi cei ai casei, chiar și pe copii. În zadar. Inyenzi îşi luaseră deja tălpăşiţa. „Ei bine, a spus locotenentul, două fete curajoase au reuşit să-i pună pe fugă. Păcat totuşi că n-am prins câţiva dintre ei. Dar e o operaţiune reuşită: trebuie să le reamintim mereu acestor tutsi că nu sunt decât nişte gândaci, nişte inyenzi, în Rwanda."

Gloriosa s-a instalat în camera monseniorului timp de câteva săptămâni, până la pelerinaj, ceruse ea. Nu i se putea refuza nimic unei fete care dăduse dovadă de atâta curaj şi pe care părintele Hermenegilde, într-una dintre predicile lui, o comparase cu Ioana d'Arc. Faptele celor două liceene, mai ales cele ale Gloriosei, au fost celebrate până la cele mai înalte instanţe ale

partidului. „Două liceene eroine pun pe fugă criminali periculoşi, veniţi să semene dezordinea în ţară", suna un titlu de ziar. Gloriosa devenise eroina care salvase liceul și poate ţara întreagă. Călugăriţele și profesorii îşi înmulţeau semnele de consideraţie atunci când i se adresau: în jurul ei, curtea pe care se înghesuiau să i-o facă colegele crescuse considerabil, dar unele dintre ele evitau totuşi să pălăvrăgească prea mult cu ea, de teamă să nu comită cine ştie ce gafă. Doar Goretti păstra distanţa şi, în faţa celor care-i rămâneau fidele, îşi permitea, mai pe ocolite, să emită unele îndoieli cu privire la autenticitatea faptelor Gloriosei.

Modesta spera că, de frică să nu-și compromită celebritatea uzurpată, Gloriosa va renunţa la planul ei de a mutila statuia Notre-Dame du Nil, dar, în timpul cursului surorii Lydwine, aceasta i-a şoptit: „Nu uita, duminică mergem la cei din neamul batwa."

Vreo zece colibe mici și jumulite, răspândite într-o plantaţie de banani răzleaţă, alcătuiau satul batwa. Pe o ridicătură de pământ bine bătătorită, un cerc mare, negricios marca locul în care era amplasată vatra unde erau arse vasele de lut cu câteva zile înainte de târg. De jur împrejur, se înălţau, ca nişte mici piramide prăbuşite, grămezi de cioburi.

La apropierea celor două tinere fete, o mulţime de copii goi, cu pântecele albite de dâre de argilă, umflate ca nişte mici baloane, au luat-o la fugă ţipând. Satul părea pustiu, ciudat de liniştit. Străbătând potecile care duceau la colibe, au dat, în cele din urmă, de o femeie care modela un vas. Dintr-un rest de vas spart, pe care punea argilă, făcea să apară încetul cu încetul, suprapunând straturile de pastă, pântecele neted şi rotunjit al unei oale. Femeia, concentrată asupra muncii sale, nu a ridicat ochii atunci când Gloriosa şi Modesta s-au apropiat de ea. Cele două au tuşit, ca să-i atragă atenţia. Femeia, fără să-şi întrerupă olăritul

şi fără să se uite la ele, a mormăit: „Dacă aţi venit să cumpăraţi vreun vas, nu sunt gata încă. Sunt la uscat. Veniţi la târg, o să mă găsiţi acolo. O să cumpăraţi atunci tot ce doriţi."

Încetul cu încetul, copiii care fugiseră la sosirea liceenelor ieşeau din ascunzătorile lor și se apropiau de ele, le înconjurau, se strângeau cât mai aproape și încercau să le atingă. Adulţii, bărbaţi cu barbă şi femei vorbăreţe, se amestecau şi ei, puţin câte puţin, cu copiii. „Spune-le să se îndepărteze, i-a cerut Gloriosa femeii, strângându-şi pliurile fustei, nu vreau să mă atingă." „Plecaţi de aici", a zis cea din urmă, în timp ce un bătrân cu o bărbuţă albă, răsărit dintr-o colibă, îi alunga cu bastonul pe cei mai îndrăzneţi. Apoi a venit să se aşeze lângă femeie. Gloriosa a explicat ce voia: o bucată de argilă, pe care le-o ceruse la liceu profesorul. Femeia şi bătrânul nu păreau să priceapă. Gloriosa şi-a repetat cererea.

— Vrei să te ocupi cu olăritul, a zis bătrânelul, râzând în hohote, vrei să faci aşa ca noi, cei din neamul batwa. Eşti cumva mutwa?. Eşti prea înaltă pentru o mutwa.

— Dă-mi o bucată de argilă, a insistat Gloriosa, îţi dau pe ea cât face un vas întreg, un urcior, un urcior mare.

Femeia şi bătrânul au reflectat un lung moment şi s-au sfătuit cu voce scăzută, privindu-le din când în când pe Gloriosa şi pe Modesta cu un aer dispreţuitor.

— Două urcioare, a zis, într-un final, femeia, două urcioare mari de bere, ăsta e preţul pentru bucata de argilă. Douăzeci de franci, ăsta e preţul.

Gloriosa i-a întins o bancnotă de douăzeci de franci, pe care femeia a facut-o imediat cocoloş și a îndesat-o în nodul de hpagne. A chemat un copil, care s-a dus să culeagă un smoc de iarbă. A împletit din el un fel de plasă în care a înfăşurat una dintre bucăţile pe care le folosea la olărit.

— Poftim, a zis ea, dar să nu spui la nimeni ce ai acolo. S-ar zice că ai devenit o mutwa.

Gloriosa şi Modesta s-au îndepărtat cât de repede au putut de sat, însoţite până la drum de o mulţime veselă, care striga, cânta şi dansa.

Când au rămas singure, în sfârşit, Gloriosa a desfăcut învelişul din ierburi împletite și a privit îndelung bucata de argilă.

— Priveşte, a exclamat ea, e aici material cât să modifici nasul tuturor Fecioarelor Maria din Rwanda!

— În săculeţul ăsta, a zis Gloriosa, am tot ce ne trebuie în seara asta.

Gloriosa a deschis săculeţul, și Modesta a văzut că el conţinea un ciocan, o pilă și o torţă.

— Cum ai făcut rost de toate astea?

— Le-a luat Butici, micul mecanic, pentru mine, din atelierul fratelui Auxile.

— I-ai dat nişte bani?

— N-a fost nevoie. Ştie cine sunt. E de-a dreptul mulţumit că-mi poate face un mic serviciu.

— Şi cum o să ieşim din liceu noaptea?

— O să vii la mine în camera de oaspeţi, fiindcă tu ai fost trimisă în dormitorul comun. N-o să ţi se refuze acest lucru. De altfel, chiar eu îl voi cere. În spatele bungaloului pentru oaspeţi, nu va fi greu să sărim zidul, am găsit un loc unde e o spărtură.

— Tot mai vrei să faci ce ai spus?

— Mai mult ca niciodată! Acum, că sunt o eroină, şi tu, de altfel, o să spunem că e încă una din faptele noastre eroice, şi chiar e una, crede-mă.

— Ştii bine că toate astea se sprijină pe minciunile tale.

— Nu sunt minciuni, se numeşte politică.

„O să plecăm când a adormit toată lumea", a spus Gloriosa. Au aşteptat ca liceul să se cufunde în somn și în întuneric. S-a auzit mai întâi hărmălaia liceenelor care se îndreptau către dormitoare şi murmurul ultimei rugăciuni pe care o spuneau înainte să se bage în pat. Sunetul

clopoţelului şi scârţâitul porţii care se închidea au dat stingerea. O jumătate de oră mai târziu, bâzâitul generatorului electric s-a stins. Paznicii, cu lancea sau cu maceta în mână, şi-au făcut ultimul rond, apoi s-au înfăşurat în păturile lor lângă poartă şi, în ciuda dispoziţiilor primite, au sfârşit prin a adormi. Nici o lumină nu mai strălucea la fereastra biroului maicii stareţe. „E momentul, a zis Gloriosa, hai să mergem."

Au escaladat fără dificultăţi zidul, în fundul grădinii, şi s-au înfăşurat în pagne. „Poftim, ţine tu săculeţul, i-a spus Gloriosa Modestei, eu trec în faţă." Au ezitat la marginea drumului. Noaptea ştersese reperele familiare. Ai fi zis că munţii fuseseră acoperiţi de tenebre groase, uriaşe, care se lăsaseră până în hăul vertiginos pe fundul căruia se zărea uneori lacul.

— O să ne rătăcim, a zis Modesta, aprinde torţa.

— E prea periculos. Poate că mai sunt încă patrule de militari sau ale militanţilor. I-am speriat teribil cu povestea mea despre inyenzi.

Au reuşit, orbecăind, să urmeze drumul și au ajuns la parcarea ce se afla deasupra izvorului. Poteca ce cobora la izvor fusese netezită și presărată cu pietre, fără îndoială în vederea pelerinajului. Gloriosa a aprins torţa. Au ocolit stâncile cele mari. Au constatat, surprinse, că o scară stătea sprijinită de platformă. „Vezi, a spus Gloriosa, norocul e cu noi, e semn că îndeplinim un act patriotic: grădinarii care au venit să cureţe adăpostul şi să-l împodobească cu flori au lăsat scara."

Gloriosa s-a urcat pe platformă şi, înarmată cu ciocanul, pila, bucata de argilă și torţa pe care i le întinsese Modesta, s-a strecurat în faţa statuii, împiedicându-se de vasele cu flori, care au căzut în bazinul în care era colectată apa izvorului. Aproape pierzându-şi echilibrul pe marginea platformei, Gloriosa a lovit cu ciocanul nasul Fecioarei cu atâta violenţă, încât capul statuii a

zburat, fâcându-se ţăndări. A coborât în grabă de pe platformă și a anunţat-o pe Modesta, care tremura de frig şi nelinişte:

— Am spart capul Fecioarei Maria, nu mai am cum să-i corectez nasul. Dar aşa măcar vor fi obligaţi să schimbe statuia.

— Ce se va întâmpla cu noi? Ce păcat îngrozitor! a gemut Modesta, dacă-și vor da seama într-o zi că noi am făcut asta...

— Eşti mereu îngrijorată, Modesta, dar eu ştiu deja ce o să fac.

Încă de la primele licăriri ale dimineţii, liceul se umpluse de o veselă efervescenţă. Era ziua cea mare, ziua pelerinajului! Liceenele s-au îmbrăcat cu noile uniforme, pe care le luaseră prima dată cu ocazia vizitei reginei, dar pe bolerou înlocuiseră ecusonul în culorile Belgiei cu acela dat de părintele Her-menegilde, pe care erau brodate inimile înlănţuite ale lui Isus și Fecioarei Maria.

Adunarea se făcea în curte, în faţa capelei, fiecare clasă aliniată în spatele drapelului pe care elevele îl brodaseră în timpul orelor de cusut, încă de la începutul şcolii. Părintele Hermenegilde venea să le binecuvânteze, și fratele Auxile le distribuia foile imprimate cu noile sale compoziţii muzicale. Sora intendentă număra cutiile de sardine, de carne de vită, de brânză Kraft şi de dulceaţă, pe care le îndesa în coşuri mari, cărate pe cap de servitori. S-a lăsat tăcerea când maica stareţă a apărut pe aleea capelei, însoţită de primar, de cei doi jandarmi, cu puşca pe umăr, şi urmată de toţi profesorii. Ea a ţinut un mic discurs, reamintind istoria statuii Notre-Dame du Nil, recomandându-le tuturor elevelor cea mai mare smerenie şi, întorcându-se către primar, a declarat că îi vor cere Fecioarei negre anul acesta, în mod special, să facă să domnească pacea și armonia pe cele o mie de coline ale acestei frumoase ţări. Cortegiul s-a pus în mişcare, a trecut de bariera pe care o păzeau militanţii, a urmat drumul de-a

lungul crestei, a coborât poteca și s-a desfăşurat, clasă cu clasă, pe versantul din faţa izvorului. Deodată, a răsunat un strigăt de spaimă: Fecioara Maria nu mai avea cap, sau mai degrabă ce mai rămăsese din el semăna cu un vas spart. Cineva îi zdrobise chipul Madonei, şi cioburile se risipiseră pe platformă. Florile pluteau în apa bazinului care, dat fiind că una dintre vaze îi blocase scurgerea, ameninţa să se reverse peste margini.

— Blasfemie, blasfemie! a strigat maica stareţă.

— E lucrarea diavolului, a întărit părintele Hermenegilde, înmulţindu-şi gesturile de binecuvântare în chip de exorcism.

— Sabotaj, a mormăit primarul, care s-a avântat de îndată în spatele stâncilor şi căruia i-au văzut apoi braţul deasupra statuii decapitate, ţinând în mână un bulgăre negricios.

— O grenadă! a ţipat unul dintre profesorii albi și a luat-o imediat la fugă pe cărare, urmat de colegii lui, care au escaladat panta cu o agilitate pe care nu le-ai fi bănuit-o niciodată.

Unul dintre jandarmi și-a dus arma la umăr și a tras în josul văii, în ferigile arborescente pe sub care curgea pârâiaşul.

Panica a pus stăpânire pe eleve. Au început să se împingă, să se calce în picioare, să alerge pe drum într-o debandadă pe care ordinele, rugăminţile, reproşurile maicii stareţe, împietrită în sutana ei lungă, ale părintelui Hermenegilde, care-şi sufleca poalele sutanei, sau ale primarului care sufla din greu nu au reuşit să o potolească. Acesta din urmă ridica bulgărele negricios, strigând: „Nu e nimic, nu e nimic, e doar argilă!" Servitorii abandonaseră coşurile mari de provizii pe care le aveau în grijă, şi cutiile de conserve s-au rostogolit pe pantă la vale, spre marea disperare a surorii intendente, care a fost nevoită să renunţe curând la ideea de a le recupera. Toţi fugarii s-au reîntâlnit în curtea liceului. Şi-au tras sufletul. „în capelă", a ordonat

maica stareţă. Când fiecare elevă şi-a găsit locul în bancă, a luat cuvântul:

— Fetele mele, aţi fost martorele unui teribil sacrilegiu. Nişte mâini necredincioase, nu vreau să ştiu ale cui, au atentat la blândul chip al Mariei, protectoarea noastră, Notre-Dame du Nil. Nouă ne revine datoria de a ispăşi această crimă împotriva lui Dumnezeu. Vom posti, astăzi nu vom avea ca hrană decât fasole fiartă. Dumnezeu să-l ierte pe cel sau pe cei care au comis un asemenea păcat.

Au văzut-o atunci pe Gloriosa ieşind din rândul de bănci și înaintând spre treptele altarului. I-a spus câteva cuvinte la ureche primarului, care s-a apropiat de maica stareţă. Cei doi au discutat multă vreme cu voce scăzută. în cele din urmă, maica stareţă, care părea puţin constrânsă, a sfârşit prin a declara:

— Gloriosa are să vă spună ceva.

Gloriosa a urcat pe treapta cea mai înaltă din faţa altarului. Şi-a parcurs cu privirea colegele, fixân-du-le pe câteva cu un surâs maliţios sau satisfăcut, în clipa în care a luat cuvântul, vocea ei răsunătoare le-a făcut să tresară:

— Dragi prietene, nu în numele meu am cerut permisiunea să vă vorbesc, ci în numele partidului, al partidului poporului majoritar, vă adresez aceste cuvinte. Maica noastră stareţă a spus că nu vrea să ştie cine a spart capul Fecioarei Notre-Dame du Nil, dar noi o ştim foarte bine: cei care au comis această crimă sunt duşmanii noştri dintotdeauna, călăii taţilor şi bunicilor noştri, inyenzi. Sunt nişte comunişti, nişte atei. Sunt mânaţi de diavol. Ca în Rusia, vor să ardă bisericile, să ucidă preoţii și călugăriţele, să persecute toţi creştinii. Se infiltrează, sunt peste tot, mi-e teamă chiar că sunt şi aici, printre noi, în liceul nostru. Dar am încredere în domnul primar şi în forţele noastre armate, vor şti să-şi facă meseria. În ce mă priveşte, voiam să vă spun că vom avea în curând o nouă statuie Notre-Dame du Nil, care va fi o

adevărată ruandeză, cu chipul poporului majoritar, o Fecioară hutu de care vom fi mândre. O să-i scriu tatălui meu. Cunoaşte un sculptor. În scurtă vreme, vom avea o Notre-Dame du Nil autentică, după chipul femeilor ruandeze, la care ne putem ruga fără ezitare, şi care va veghea asupra țării noastre. Dar liceul nostru, o ştiţi, e încă plin de paraziţi, de impurităţi, de mizerii care îl fac nedemn de a o primi pe veritabila Notre-Dame du Nil. Trebuie să ne apucăm de treabă fără întârziere. Trebuie să curăţăm totul până în cel mai ascuns colţ. E o muncă ce nu trebuie să dezguste pe nimeni. E munca dusă de adevăratele militante. Iată tot ce voiam să vă spun. Acum, să cântăm imnul naţional.

Toate liceenele au aplaudat, iar primarul a intonat cântecul, pe care toată lumea l-a reluat în cor:

Rwanda rwacu, Rwanda Gihugu Cyambyaye
Ndakuratana ishyaka n'ubutwari
Iyo nibutse ibigwi wagize kugeza ubu,
nshimira abarwanashyaka
bazanye Republika idahinyuka
Twese hamwe, twunze ubumwe dutere imbere ko...

Rwanda, Rwanda noastră în care ne-am născut,
Te slăvesc, o, tu, cea curajoasă şi eroică.
Îmi amintesc de încercările numeroase prin care ai trecut
Şi le aduc un omagiu militanţilor,
Cei care au fondat o Republică neclintită.
Împreună, la unison, să mergem, să mergem înainte...

— Vezi, i-a zis Gloriosa Modestei, când s-a întors în banca ei, aici, am ajuns deja ministră.

Şcoala s-a sfârşit

În luna care a urmat atentatului împotriva statuii Notre-Dame du Nil, activităţile liceului s-au concentrat asupra pregătirii primirii triumfale care trebuia rezervată noii și autenticei Madone a Fluviului. Cea veche a fost scoasă fără menajamente din adăpostul ei. Nu prea ştiau ce să facă cu ea. S-o distrugă era poate periculos, fiindcă se temeau de răzbunarea celei pe care o veneraseră atâta vreme şi căreia îi adresaseră atâtea rugăciuni. Au sfârşit prin a o exila sub o prelată în căsuţa care adăpostea generatorul electric, în fundul grădinii. Lumea a bănuit-o multă vreme pe bătrâna soră Kizito că mergea, târându-se în cârjele ei, să spună din când în când câte o rugăciune în faţa celei pe care o văzuse înălţată deasupra izvorului cu atâta solemnitate și fervoare.

Gloriosa era triumfătoare. Cu binecuvântarea militanţilor şi ajutorul eficient al părintelui Hermenegilde, se autoproclamase preşedinta Comitetului pentru întronarea autenticei Notre-Dame du Nil. Ocupau amândoi biblioteca din care făcuseră cartierul lor general şi care era, de acum înainte, interzisă accesului fără acordul lor. Telefonul, până atunci rezervat doar biroului maicii stareţe, fusese instalat şi aici. Gloriosa nu mai mergea decât foarte rar la cursuri. În compania părintelui Hermenegilde, nu ezita să întrerupă celelalte clase, pentru a le adresa, în kinyarwanda, scurte alocuţiuni în formă de sloganuri cu dublu înţeles. Se reconciliase în mod spectaculos cu Goretti, primind-o printre membrii biroului comitetului. Dar Goretti, aprobând și încurajând activismul Gloriosei, refuzase totuşi postul de vicepreşedintă pe care aceasta i-l oferea şi afişa în

faţa celorlalte liceene o rezervă prudentă. Maica stareţă nu mai ieşea aproape deloc din biroul ei, iar atunci când ieşea, părea că nu vede dezordinea care domnea în instituţia pe care o conducea. Când părintele Hermenegilde venea, dintr-un respect al ierarhiei care nu reuşea să ascundă o urmă de insolenţă, să-i dea raportul cu privire la activităţile comitetului, maica stareţă se mulţumea să-i răspundă:

— Bine, bine, părinte, ştiţi ce faceţi, Rwanda e o ţară independentă, independentă... dar nu uitaţi, noi aici conducem un liceu de fete, doar de tinere fete...

Şi se cufunda în registrele de inventar pe care le ceruse surorii intendente pentru a le verifica, sub pretext că pregătea anul şcolar următor.

Gloriosa şi părintele Hermenegilde au plecat în misiune pentru câteva zile la Kigali și la Butare. O maşină mare Mercedes, pusă la dispoziţia lor de tatăl Gloriosei, a venit să-i ia de la liceu. La întoarcere, au adunat în grabă biroul comitetului, au informat-o pe maica stareţă și au convocat într-o reuniune generală elevele și profesorii în marea sală de studiu. Gloriosa l-a lăsat mai întâi pe părintele Hermenegilde să vorbească. Acesta le-a declarat că, beneficiind de sprijinul celor mai înalte instanţe ale guvernului și partidului, întronarea noii și autenticei Notre-Dame du Nil va fi ocazia pentru o adunare a elitei Tineretului Militant Ruandez, JMR[22], cei care, în acelaşi timp, în toată ţara, continuau glorioasa revoluţie socială începută de părinţii lor. Elevi și studenţi vor veni, aşadar, până la Nyaminombe cu microbuzul. Erau aşteptaţi în jur de cincizeci, aleşi dintre cele mai bune elemente ale tineretului militant. Vor fi ridicate corturi furnizate de armată, pe bucata de pământ de deasupra izvorului, căci nu se punea, firește, problema ca băieţii să fie găzduiţi chiar la liceu, printre fete. Ceremonia va fi în egală măsură religioasă şi patriotică. Şi-a încheiat discursul în

kinyarwanda, proclamând că tineretul ruandez va depune jurământ în faţa Notre-Dame du Nil - care le reprezenta de acum înainte pe adevăratele ruandeze -, că va păstra mereu în memorie secolele de servitudine în care fuseseră aruncaţi de invadatorii aroganţi, că va apăra câştigurile revoluţiei sociale şi îi va combate fără încetare pe cei care, în afara, dar mai ales înăuntrul țării, rămâneau inamicii implacabili ai poporului majoritar. Gloriosa, tot în kinyarwanda, a adăugat că liceul Notre-Dame du Nil nu va întârzia să urmeze exemplul curajoşilor militanţi care se ridicaseră în şcoli și administraţie, cerând debarasarea țării de complicii acestor inyenzi. Liceenele de la Notre-Dame du Nil, elita feminină a Rwandei, vor şti să se arate demne de curajul părinţilor lor, iar ea, Nyiramasuka - puteau fi sigure de asta -, demnă de numele ei.

Toată sala a aplaudat. Numai domnul Legrand a îndrăznit să emită o obiecţie timidă:

— Dar cu toată această sărbătoare, cum o să terminăm programa şcolară? Nu riscăm să ni se refuse omologarea și să pierdem astfel un an întreg?

Părintele Hermenegilde i-a răspuns cu o curtoazie apăsată că profesorii străini și prieteni nu aveau de ce să se neliniştească, toate acestea nu-i priveau în nici un fel. Liceul Notre-Dame du Nil, care e considerat cel mai bun din ţară, nu avea nici un motiv să se teamă, ca în fiecare an, va fi încununat cu omologarea naţională a examenului său de sfâr-şit de an.

— Virginia, momentul se apropie, după cum vezi. Nu înseamnă că, dacă suntem într-un liceu de privilegiate, o să scăpăm. Dimpotrivă. Suntem cea mai mare greşeală a lor. Nu vor întârzia să o corecteze. Gloriosa a pus la cale totul pentru asta: povestea cu acei inyenzi-fantomă, atentatul împotriva statuii, noua madonă hutu. Totul e gata. Nu mai aşteaptă decât adunarea JMR. Iar ei n-o să

vină cântând cântece spre lauda Fecioarei Maria, ci înarmaţi cu bâte groase, măciuci, poate şi cu macete, pentru a-și onora Fecioara. Presupun că fetele din primul an au înţeles bine ce urmează să ni se întâmple. Dar, dacă or mai fi printre ele unele care se păcălesc, fiindcă nu-și revin din bucuria că învaţă în liceul viitoarelor soţii de miniştri, trebuie prevenite. La modul discret. E prea periculos să ne adunăm în grup. Închipuie-ţi ce complot: o reuniune de tutsi! Şi, când va fi momentul să fugim, va trebui s-o facem fiecare pe cont propriu, pentru a încurca urmele. Unele vor fi prinse, dar altele, sper, vor reuşi să scape.

— Ascultă, a zis Virginia, eu nu voi părăsi liceul fără diploma mea. Să renunţ când sunt atât de aproape de a obţine diploma? Niciodată. Dacă ai şti ce mult înseamnă ea pentru mama mea, şi câte visuri a brodat în jurul acestei bucăţi de hârtie! Şi apoi, mă gândesc la toate fetele care erau la fel de isteţe ca noi, sau poate mai isteţe, şi pe care faimoasa cotă le-a exclus. Ele au fost nevoite să se resemneze să ajungă simple ţărănci, sărmane ţărănci, toată viaţa lor! Faptul că-mi doresc această diplomă e şi puţin pentru ele, chiar dacă, în Rwanda, nu cred să mai însemne mare lucru. La urma urmei, nu e prima dată când ne ameninţă, e o realitate cotidiană. Să aşteptăm să obţinem diploma şi, dacă trebuie să plecăm, o să găsesc eu un mijloc.

— Eu nu sunt aşa de sigură. Ştii că, în toată ţara, a început vânătoarea funcţionarilor şi studenţilor tutsi. În curând va veni rândul liceului Notre-Dame du Nil, de ce crezi că am scăpa? Epurarea va sfârşi în toată frumuseţea ei cu liceul elitei feminine. Ştii ce ne aşteaptă. Ai uitat ceea ce am suportat deja și ceea ce ni se promite în fiecare zi? In l959, jumătate din familia mea s-a refugiat în Burundi, iar trei dintre unchii mei au fost uciși, în l963, tatăl meu a scăpat - la Kigali nu ucideau atât de mulţi tutsi pe cât ar fi vrut, din pricina celor de la

Naţiunile Unite -, dar a fost băgat la închisoare împreună cu mulţi alţii, l-au bătut cât de mult au putut, și când i-au dat drumul, fiindcă preşedintele voia să arate albilor cât era el de îngăduitor, i-au cerut să plătească o amendă mare, i-au luat camionul și taxiul pe care le avea și, mai ales, l-au obligat să semneze o hârtie prin care recunoştea că era spion și complice cu inyenzi. Tatăl meu se teme, hârtia aceea se află în continuare la Siguranţă. Din cauza ei, poate că va fi ucis în aceste zile.

— Dacă ne ucid părinţii, mai bine să ne ucidă și pe noi. Ştii ce s-a întâmplat când ne-am refugiat la misiune? Erau acolo mulţi copii orfani, taţii și mamele lor fuseseră masacraţi. Ei bine, prefectul a venit să spună că erau familii hutu dispuse să-i adopte, folosea cuvinte mari în faţa misionarilor: milă creştinească, solidaritate civică, şi atunci când tatăl meu le repetă, îl apucă furia, iar mama începe să plângă. Şi atunci și-au împărţit orfanii: dintre băieţi, pe cei care puteau să le muncească la câmp, iar cât priveşte fetele, ele au avut mult succes, dă-ţi seama! După ce vin cei din JMR, cum a promis Gloriosa, și ştim pentru ce vin, mai e timp să ne ascundem și să încercăm să ne alăturăm familiilor noastre, ca apoi să trecem graniţa în Burundi.

— Eu o să mă duc la Fontenaille, el o să mă apere, n-o să mă lase pe mâna violatorilor şi asasinilor: pentru el, sunt Isis, şi în fond, nimeni nu ştie, în afară de tine, că merg la el.

— Eşti sigură? Nu te-a urmărit nimeni? Nu i-ai spus nimic Modestei? Uneori am îndoieli: de ce îi place atât de mult să stea de vorbă cu noi, elevele tutsi, ferindu-se de marea ei prietenă?Pentru că e şi ea pe jumătate tutsi, sau ca să ne spioneze? Sărmana de ea, de ce să-şi complice viaţa în acest fel?

— Nu ştiu. E greu de zis. Poate că a ghicit ceva. Mă întreabă adesea ce fac duminica și, râzând,

face aluzii la albul acela bătrân și nebun căruia îi place atât de mult să deseneze frumoasele tutsi.

— Să n-ai încredere! Chiar dacă mama ei este tutsi, ştii bine de ce parte va fi mereu.

— Dar, Virginia, dacă chiar va trebui să fugim, cum o să facem? Toată lumea e cu ochii pe liceu la Nyaminombe. E încercuit din toate părţile. Sunt sigură că primarul, poliţiştii lui și militanţii îl supraveghează deja îndeaproape. Iar în ziua în care va fi nevoie, vor ridica baraje pe drum. N-o să pleci din Nyaminombe cu autobuzul Toyota nici dacă te deghizezi în ţărancă bătrână. Iar înăuntrul liceului, nu te baza pe nimeni. Maica stareţă s-a încuiat deja în biroul ei, ca să nu vadă nimic. Profesorii belgieni îşi vor continua imperturbabili cursurile. Cei francezi, chiar dacă ne-ar arăta puţină simpatie, și asta, pare-se, din pricina fizicului nostru, vor asculta de dispoziţiile date de ambasada lor: nici un amestec, nici un amestec! Când ucigaşii se vor arunca asupra noastră, unii vor spune: în Africa, aşa a fost întotdeauna, se ucid ca sălbaticii fără să înţelegi de ce, şi, chiar dacă unii se vor închide în camerele lor ca să plângă, lacrimile lor nu ne vor salva. Dar eu am o speranţă, e vorba de Fontenaille. Ştii că mi-a trimis portretele în Europa, sunt cunoscută acolo. Îmi spune întruna că sunt aşteptată acolo. Nu poate să mă lase să fiu ucisă în faţa lui, fără să facă nimic. Vino cu mine. Şi tu eşti regina lui Candace. Trebuie să-şi salveze zeiţa și regina.

— Eu nu vin să mă ascund la albul tău. E ciudat, dar nu mi-e teamă, e ca și când aş fi sigură că voi scăpa cu bine, ca și când cineva sau ceva mi-ar fi făcut această promisiune.

— Cine anume?

— N-o ştiu nici eu.

Virginia număra zilele care le împingeau inexorabil pe liceenele tutsi spre un destin pe care ea îl considera inevitabil. Nu încăpea nici o îndoială că scenariul invocat de părintele

Hermenegilde urma să se realizeze punct cu punct. Dar ea nu reuşea să alunge din sinea ei certitudinea - şi asta o tulbura - că va scăpa. Între timp, Gloriosa se tăcuse stăpâna absolută a liceului. Domnea și peste sala de mese. Pe mica estradă, masa de unde sora Gertrude și supraveghetoarele prezidau şi supravegheau sala rămânea pustie. Gloriosa a declarat că nu mai voia să deschidă gura în faţa unor inyenzi. De atunci încolo, acestea vor mânca după adevăratele ruandeze. Vor avea grijă să le lase cota de hrană pe care poporul majoritar le-o acorda încă unor astfel de paraziţi. Toate celelalte fete de la mese i-au urmat exemplul. Gloriosa a decretat, de asemenea, că nimeni nu mai trebuia să le adreseze cuvântul acestor tutsi-inyenzi, şi că trebuiau să le împiedice să comunice între ele. Adevăratele militante vor fi mereu cu ochii pe ele şi-i vor raporta toate faptele și gesturile care li s-ar părea suspecte. Virginia a remarcat totuşi că Immaculee făcea întotdeauna în aşa fel încât să plece ultima de la masă şi să lase, discret, o bună parte din porţia ei de mâncare.

Virginia nu mai putea, nu mai voia să doarmă. Pândea zgomotele, aştepta cu teamă scârţâitul porţii de la intrare, hârâitul motoarelor, scrâşnetul cauciucurilor, care ar fi anunţat invazia ucigaşilor. Ar urma apoi violenţa ţipetelor, a vociferărilor, sunetul repetat al încălţărilor cu ţinte pe scară, panica nebună ce ar însoţi fuga...

Virginia îşi dorea ca asta să se întâmple noaptea. Se gândea că i-ar fi astfel mai uşor să-i deruteze pe urmăritori pe culoarele liceului, să ajungă în grădină folosind scara ce ducea la bucătărie, să sară zidul şi apoi să fugă, să fugă spre munţi... După aceea, nu mai ştia ce o să se întâmple. Nu reuşea să-şi imagineze. Trebuia, în orice caz, ca totul să se petreacă într-o noapte fără lună.

Imaginile fugii sale, mereu aceleaşi, defilau fără încetare în capul Virginiei, dar, într-o noapte, n-a putut să reziste somnului și a avut un vis care, la

trezire, i-a întărit încă o dată acea vagă certitudine că o să scape, pe care era incapabilă să o explice. Se vedea rătăcind în labirintul unui imens domeniu împrejmuit, cum se construia pentru vechii regi. Sub mănunchiurile de bambus care încadrau intrarea unei curţi, se afla un bărbat, tânăr, foarte înalt, ale cărui trăsături i-au părut de o frumuseţe perfectă, și care o aştepta. „Nu mă recunoşti, i-a zis el, și totuşi ai venit la mine, nu-l recunoşti pe Rubanga umwirul. I-a întins un vas mare de lapte: „Mergi să i-l duci reginei, îl aşteaptă, te aşteaptă." Virginia şi-a reluat drumul printre gardurile înalte, împletite, şi a ajuns, într-un final, într-o curte vastă în care tinere fete, foarte frumoase, dansau pe ritmul nonşalant al unei melodii care i-a amintit de unul dintre cântecele de leagăn preferate de mama ei. Regina a ieşit din coliba cea mare. Chipul îi era ascuns sub o voaletă de perle. Virginia a îngenunchiat în faţa ei și i-a întins vasul cu lapte. Regina a băut cu o lentoare plăcută, apoi i-a înmânat vasul cu lapte uneia dintre însoţitoarele ei și i s-a adresat Virginiei: „M-ai servit bine, Mutamuriza, eşti preferata mea. Priveşte, iată recompensa ta." Virginia a văzut cum doi ciobani mânau înspre ea o viţică de un alb imaculat. „E pentru tine, i-a spus regina, se numeşte Gatare, ţine-i minte numele, Gatare."

Virginia a fost smulsă brusc din somn de scârţâitul porţii. A tresărit. Erau ucigaşii? Soneria care dădea trezirea a liniştit-o. Ziua aceea începea ca toate celelalte. Amintirea visului i-a invadat gândurile. S-a refugiat în el și s-a simţit învăluită într-o invizibilă protecţie. A repetat ca pe o invocaţie numele văcuţei din vis: „Gatare, Gatare." Şi-ar fi dorit să rămână pentru totdeauna în acel vis.

Noua statuie Notre-Dame du Nil a sosit într-o camionetă cu prelată. A fost de îndată înconjurată de un stol de liceene. Dar fetele au fost de-a dreptul dezamăgite. Statuia era vârâtă într-o cutie

de lemn pe care servitorii au ridicat-o pe umeri, urmând recomandările neliniştite ale părintelui Hermenegilde, și au transportat-o în capelă. Reverendul s-a închis acolo împreună cu Gloriosa, și a interzis tuturor intrarea. Au auzit loviturile de ciocan ale boy-lor care desfăceau cutia. „E frumoasă, le-a spus Gloriosa, ieşind din capelă, foarte frumoasă, cu adevărat neagră, dar nimeni nu trebuie s-o vadă înainte ca liceul să fie demn de a-i face primirea şi ca monseniorul să o binecuvânteze." Liceenele au dat năvală totuşi înăuntrul capelei, dar nu au văzut, în faţa altarului, decât o formă incertă, înfăşurată într-un imens drapel ruandez.

Virginia a căutat-o în zadar pe Veronica. Nu era la cursuri și nu a venit nici la masă. Elevele din ultima clasă de liceu se purtau ca şi cum n-ar fi observat dispariţia colegei lor. Doar Gloriosa a zis destul de tare ca să audă Virginia: „Nu vă faceţi griji, Veronica nu e departe, am aflat că sunt unele printre noi care ştiu unde se află, şi eu ştiu, și din sursă sigură", a adăugat ea, uitându-se la Modesta. Urcând în dormitor, în busculada care s-a format pe scări, Modesta a reuşit să-i strecoare câteva cuvinte Virginiei: „Nu încerca în nici un caz să te duci la albul acela bătrân, găseşte altceva, dar nu te duce acolo."

Toată noaptea, Virginia s-a întrebat cum să o prevină pe Veronica. Văzând că sosise statuia, și fiindcă era singurul său plan, ea se dusese să se refugieze la Fontenaille, dar asta nu mai era un secret pentru nimeni, toată lumea îi cunoştea ascunzătoarea. Virginia şi-a reţinut lacrimile de durere și de furie, pentru ca nimeni să nu-i poată spună dimineaţa, râzând: „Vezi, în ciuda numelui tău drăguţ, au reuşit să-ţi smulgă câteva lacrimi."

În ciuda dezordinii crescânde care pusese stăpânire pe liceu, profesorii îşi ţineau în continuare cursurile, la fel ca de obicei. Orarul, prezenţa și punctualitatea profesorilor erau

singurele puncte ale regulamentului pe care maica stareţă reuşea încă să le facă respectate, cu condiţia să închidă ochii la absenţele repetate ale unora dintre eleve. În timpul cursului său, domnul Legrand a cerut să meargă o elevă să-i aducă caietele pe care le strânsese pentru control, şi pe care le lăsase în cazierul lui din sala profesorilor. Immaculee a fost prima care s-a oferit. La întoarcere, a împărţit caietele. Virginia a găsit în al ei un mic pătrat de hârtie. A citit pe el: „Când cei din JMR vor veni, se pare că mâine va fi ziua, nu fugi ca restul fetelor. încearcă să urci în dormitor, mergi în camera mea și aşteaptă-mă. Ai încredere în mine, o să-ţi explic. Distruge acest bilet, înghite-l, dacă e nevoie. Immaculee Mukagatare."

Virginia a citit şi răscitit mica bucată de hârtie pe care o ţinea în căuşul palmei. Planul lui Immaculee era poate ingenios, dar trebuia oare să aibă încredere în ea? Immaculee nu era cu adevărat prietena ei. Fireşte, nu făcea parte din banda Gloriosei. Părea să nu se sinchisească de politică, şi mai ales de Gloriosa. Avea aerul că nu se interesează decât de frumuseţea ei. Şi atunci de ce să-şi asume atâtea riscuri pentru a salva o tutsi? A se ascunde în camera ei însemna să se lase în întregime pe mâna ei. Şi ce o să facă după aceea? Dar mai era numele lui Immaculee, numele ei adevărat, cel pe care i-l dăduse tatăl său, Mukagatare. Gatare, oare asta voise să-i indice visul pe care-l avusese, Gatare, ceea ce e alb, ceea ce e pur? Sentimentul că se afla sub o invizibilă protecţie a cuprins-o din nou. Da, va urma planul pe care i-l propunea Immaculee, Mukagatare, ce avea de pierdut?

Lucrurile s-au petrecut aproape aşa cum îşi imaginase Virginia. Două microbuze au trecut în trombă de grilajul porţii și au oprit brusc în faţa scării de la intrarea cea mare. Băieţi tineri, foarte tineri, au coborât din ele, agitând în aer bâte groase. Imediat după aceea, liceenele tutsi s-au

repezit pe culoare, într-o goană nebună. Celelalte eleve s-au apucat să le urmărească, dar fără să reuşească să le prindă. Virginia a văzut că o clasă era pustie. A intrat acolo şi s-a ascuns sub pupitrul profesorului. Grupul urmăritoarelor a trecut pe lângă clasă ţipând. Când s-a asigurat că culoarul era liber, Virginia nu s-a putut abţine să nu arunce un ochi pe fereastra care dădea în curte. A zărit-o pe Gloriosa dându-i ordine celui care părea să fie şeful militanţilor. Nu i-a fost greu să înţeleagă planul pe care-l elaborase Gloriosa: elevele le împingeau pe colegele lor tutsi către grădină, unde le va aştepta banda celor din JMR, cu bâtele lor. Virginia a întredeschis uşa clasei. Nu mai era nimeni pe culoar. A făcut câţiva paşi cu prudenţă. În clasele goale, profesorii belgieni rămăseseră la pupitrul lor, căutând vizibil să-şi ţină cumpătul, pe cât se putea într-un asemenea caz. Profesorii francezi se adunaseră şi se lansaseră într-o discuţie plină de patimă. Virginia, ca protejată de un halou de calm, a urcat scara ce ducea la dormitor fără să întâlnească pe nimeni și a intrat în camera lui Immaculee. S-a asigurat că, în caz de pericol, ar putea să se strecoare sub pat. A aşteptat, pândind cel mai mic zgomot. Strigăte, urlete veneau din spatele clădirii, din grădină, s-a gândit, tremurând. In scurtă vreme, a auzit paşi, şi s-a repezit sub pat.

— Eşti aici? a întrebat Immaculee.

— Tu eşti? Immaculee, ce ai de gând să faci cu mine?

— Nu e momentul să-ţi explic. Mai bine ascultă. Ai un pagne pe pat, înfăşoară-te în el. O să te duci să te ascunzi la Nyamirongi, cea care aduce ploaia. Am aranjat totul. L-am trimis pe Kagabo ca s-o întrebe dacă e de acord. După spusele lui Kagabo, cea care aduce ploaia a acceptat imediat. Nimeni n-o să vină să te caute acolo. O să-l trimit pe Kagabo când va fi o maşină ca să ne ia, la nevoie, o să te ascund în portbagajul maşinii. Grăbeşte-te. Kagabo te aşteaptă, n-ai de ce să te temi din partea

lui, i-am dat suficienţi bani, şi apoi vrăjitorilor nu le place să se lovească de autorităţi. O iau înainte ca să-ţi spun dacă e vreo primejdie.

La piaţă, îi spusese Immaculee, te aşteaptă la piaţă. La ora aceea a după-amiezii, piaţa se terminase de mult. Câţiva câini costelivi îşi disputau cu corbii și cu vulturii micile grămezi de gunoaie. În spatele unei baricade de bidoane de tablă ruginită, a auzit un glas discret: „Hei, vino pe aici." L-a descoperit pe Kagabo ghemuit lângă o legătură de vreascuri uscate. El a cercetat-o cu un aer ironic.

— Pagne-ul tău e prea nou ca să te dai drept ţărancă, ia dă-l încoace.

S-a ridicat, a luat pagne-ul, l-a mototolit zdravăn şi l-a târât prin praf și prin zoaiele de pe jos.

— Bun, acum mai merge, scoate-ţi încălţările și vino mai aproape.

A luat faţa Virginiei între mâinile sale înroşite de pământ, i-a frecat puternic obrajii și i-a întins o bucată de pânză jegoasă ca să-şi acopere părul.

— Ei, acum arăţi ca o ţărancă adevărată. Ia vreascurile astea, pune-le pe cap şi mergi încet, încet de tot, ca o ţărancă adevărată. Nu prea ai de ce să te temi, tuturor le e frică, nu înţeleg ce se întâmplă, nu îndrăznesc să iasă, comercianţii și-au închis magazinele. Şi apoi, te protejez eu, nu e bine să te apropii de un vrăjitor!

Când Virginia a pătruns în coliba afumată, n-a putut vedea decât jocul schimbător de umbre şi lumini pe care le făceau și le desfăceau flăcările focului. Din cotlonul de umbră de la poalele bolţii de paie împletite, pe care nu-l lumina focul din mijlocul colibei, i-a ajuns la urechi o voce slabă:

— Ai venit, Mutamuriza, te aşteptam, apropie-te!

Virginia s-a îndreptat spre fundul colibei și a putut distinge, în sfârşit, silueta unei femei bătrâne, înfăşurată până peste cap într-o pătură de culoare maronie, din care se iţea un chip brăzdat mărunt de

riduri, ce i-a amintit Virginiei de acela al micilor maimuţe care, acasă la mama sa, dădeau iama în câmpul de porumb.

— Apropie-te, nu-ţi fie teamă, ştiam că o să vii, să nu crezi că Kagabo e cel care m-a avertizat de sosirea ta, o ştiam înaintea lui, şi chiar înaintea celei care l-a trimis să-mi ceară găzduirea ta. Ştiu cine te trimite la mine și pentru Ea am acceptat să te primesc.

— Nyamirongi, cum să-ţi mulţumesc? Tu îmi salvezi viata, și eu n-am nimic să-ți dau în schimb. Am lăsat la liceu tot ce aveam. Dar, fără îndoială, Kagabo ţi-a înmânat ceea ce prietena mea a vrut să-ţi dea pentru mine.

— Mi-a adus. Dar nu am vrut să accept. Nu fac asta pentru prietena ta, deci ea nu trebuie să mă plătească. Dacă o primesc pe preferata Celei care se află de cealaltă parte a Umbrei, Ea îmi va acorda, la rândul său, favorurile ei, ştiu asta.

— Vezi cumva în visele mele?

— Am văzut o viţea albă și pe Cea care ţi-a dat-o, însă eu nu am văzut aceste lucruri în vis, ci atunci când spiritele m-au condus de cealaltă parte a Umbrei. Eşti preferata ţinutului Umbrelor, fii binevenită la Nyamirongi.

Virginia a rămas la Nyamirongi. Îi pregătea în fiecare zi fiertura de sorg. Nyamirongi părea să fie mulţumită. Virginia a constatat că hambarul, în spatele colibei, era plin. Nyamirongi nu trebuie să fi dus lipsă de „clienţi". Când se lăsa noaptea, ea se ghemuia lângă foc, îşi întindea braţul drept, indica cu degetul arătător, cu unghia lui extrem de lungă, spre cele patru direcţii, apoi îl strecura sub pătură, mulţumindu-se să clatine din cap şi să mormăie câteva cuvinte pe care Virginia nu reuşea să le priceapă. S-a scurs astfel o săptămână. Virginia era din ce în ce mai neliniştită. Ce se întâmplase oare la liceu? Ce făcuse Veronica? Dar celelalte? Unele dintre ele, se străduia ea să creadă, putuseră totuşi să scape? Immaculee uitase de ea,

ori fusese denunţată? Ascunsă după o stâncă, Virginia îşi petrecea zilele pândind versantul care cobora până la liceu.

Dar, într-o seară, braţul lui Nyamirongi și arătătorul cu unghia cea lungă au început să tremure, și ea a trebuit, ca să-l oprească, să se ajute de braţul stâng. A privit-o pe Virginia cu ochii strălucitori:

— Ploaia îmi spune că o să plece, lasă locul, aşa cum trebuie, timpului uscat şi prăfos. Şi îmi mai spune că acolo, jos, în Rwanda, anotimpul oamenilor s-a schimbat. Dar tot ea îmi spune să nu ai încredere în asta: cei care vor crede în vremea bună vor fi surprinşi de fulger. Vor fi loviţi de el și vor pieri. O să mă părăseşti curând. Mâine îţi voi ghici ce te aşteaptă.

Nyamirongi a trezit-o pe Virginia înainte de zori și a aţâţat focul, aruncând o buturugă mică peste jar.

— Vino, trebuie să-ţi ghicesc înainte să se lumineze de ziuă. Când răsare soarele, spiritele nu mai răspund.

A luat o sită mare şi a scos dintr-un săculeţ din pânză de ficus şapte oase mici.

— Oaia ne-a oferit oasele ei ca să ne aflăm destinul. Să n-o mănânci.

A închis ochii și a aruncat oscioarele în sita cea mare. Apoi i-a deschis din nou şi a contemplat îndelung, fără să spună nimic, constelaţia pe care o desenaseră oasele.

— Ce vezi acolo? a întrebat-o Virginia, puţin neliniştită.

— O să pleci foarte departe de Rwanda. O să înveţi secretele albilor. Si vei avea un fiu. ÎI vei numi Ngaruka, „Mă voi întoarce".

— Priveşte, a zis Kagabo, prietena ta te aşteaptă, acolo, în maşină.

Portiera din spate a maşinii Land Rover s-a deschis și Virginia a văzut-o pe Immaculee făcându-i semn să urce:

— Vino repede. Ne întoarcem împreună. Nu e nevoie să te ascunzi, dar nici nu te face totuşi prea remarcată.

— Nu înţeleg, i-a răspuns Virginia, explică-mi ce se petrece.

— Nyamirongi vorbeşte cu norii, dar nu are tranzistor. A avut loc o lovitură de stat. Armata a preluat puterea. Fostul preşedinte este supravegheat la domiciliu. Din clipa în care au aflat vestea, militanţii s-au repezit în microbuze şi au plecat în trombă. Sora Gertrude, care ascultă mereu radioul, este cea care ne-a dat vestea. Nu se ştie unde e tatăl Gloriosei, poate a fugit, poate e la închisoare. Toată lumea s-a întors împotriva Gloriosei, au început să o insulte. Ea e cea care a pus totul la cale: înscenările, violenţele... Din cauza ei, diploma finală în ştiinţe umane riscă să nu fie omologată. Întregul an şcolar ar fi fost pierdut. Şi toate astea din pricina acestei ambiţioase al cărei tată se afla acum, poate, la închisoare. Goretti a ţinut un lung discurs. A obligat-o pe Gloriosa s-o asculte: acum, adevăraţii hutu erau cei care ajunseseră la putere pentru a salva ţara, cei care rezistaseră tuturor colonizărilor, celei a tutsilor, a nemţilor, a belgienilor, cei care fuseseră contaminaţi de manierele tutsilor ar face mai bine să înceapă să vorbească kinyarwanda veritabilă, cea care s-a păstrat la poalele vulcanilor. Toată lumea o înţelegea acum pe Goretti fără dificultate, și câteva se străduiau chiar să imite modul ei de a vorbi. O maşină a armatei a venit să o ia pe Gloriosa, nu se ştie ce s-a întâmplat cu ea. Dar nu-mi fac prea multe griji în privinţa ei, cu o asemenea ambiţie, Gloriosa, Nyiramasuka!, are încă un viitor în politică. O vom revedea. Îşi va atinge ţelurile. Apoi, maica stareţă a venit să ne anunţe că vacanţa cea mare o să înceapă cu o săptămână mai devreme, ambasadele îşi chemaseră cooperanţii în capitală, liceul trebuia să-şi închidă porţile, îi avertizase pe părinţi să vină să le ia pe

fete, și închinase chiar microbuze pentru cele care nu puteau fi luate de părinţi. Părintele Hermenegilde a spus că întronarea noii Notre-Dame du Nil se amâna pentru începutul şcolii, va fi o ocazie pentru a sărbători unitatea naţională. Eu am putut să-l anunţ pe tatăl meu și l-a trimis pe şoferul lui cu maşina, haide, pornim.

— Şi celelalte fete, la liceu, ce s-a întâmplat cu ele? Au reuşit să scape? Nu se poate, au fost ucise?

— Nu cred. Nu toate, oricum. Ştii, în afară de Gloriosa, nu erau prea multe care să fi dorit cu adevărat să-şi ucidă cu propriile mâini colegele. Să le alunge din liceu, asta da, erau de acord cu ideea că tutsi nu aveau ce căuta acolo. Când m-am întors în curtea liceului, asta spunea părintele Hermenegilde în faţa militanţilor: ‚Alungaţi-le pe aceste tutsi din liceu, dar nu e necesar să vă pătaţi mâinile. Prindeţi-le pe unele dintre ele și daţi-le câteva bastoane zdravene, asta o să le facă să-şi piardă gustul pentru studii. Vor pieri în munţi, de frig, de foame, devorate de câinii rătăcitori și de animalele sălbatice, iar cele care vor supravieţui și vor reuşi să treacă frontiera vor fi obligate să-şi vândă corpul acela, de care sunt atât de mândre, pe un preţ de nimic. Ruşinea e mai rea decât moartea. Lăsaţi-le în plata Domnului." După părerea mea, multe au scăpat, au găsit ajutor la misiuni, pe lângă unii misionari albi, bătrâni, care au păstrat nostalgia vremurilor în care tutsi erau credincioşii lor preferaţi, sau au putut întâlni preoţi tutsi alungaţi din parohii, şi care le-au protejat: poate că au reuşit să treacă împreună graniţa. Chiar și ţăranii le-au putut ajuta, căci nu sunt toţi gata să asasineze tinere fete instruite, din cauza unor chestiuni de şcoală care nu-i privesc. Ele se află acum la Bujumbura, Bukavu ori în alte părţi. N-am auzit să se vorbească de morţi, dacă ar fi existat eleve ucise, Gloriosa nu ar fi ratat ocazia să se laude. Dar pe tine și pe Veronica, Gloriosa chiar voia să vă omoare, nu suporta ideea de a vă vedea

alături de ea în ziua înmânării solemne a diplomelor.

— Si Veronica, unde e Veronica? Ce s-a întâmplat cu Veronica?

— Nu ştiu. Nu-mi pune această întrebare.

— Ba da, ştii.

— Nu vreau să-ţi spun.

— Ba o să-mi spui. îmi eşti datoare.

— Mi-e ruşine să-ţi povestesc, mi se face frică, acum mi-e frică de toţi bărbaţii, ştiu că fiecare fiinţă umană ascunde în sine ceva oribil. Chiar și prietenul meu - nu vreau să-l mai văd: mi-a scris că e mândru că s-a purtat ca un bun militant, că i-a lovit pe tutsi din instituţia lui, nu ştie dacă a ucis pe cineva, dar speră ca, din pricina loviturilor pe care li le-a dat, măcar unii să rămână infirmi. Nu mai vreau să-l văd. Chiar vrei să ştii ce i-au făcut Veronicăi? Atunci ascultă-mă, dar să nu plângi în faţa mea, doar eşti Mutamuriza, cea pe care nu trebuie s-o facem să plângă. Dacă plângi, o să-mi poarte ghinion.

Când cei din JMR au expulzat toate liceenele tutsi, Gloriosa le-a spus: „Mai lipsesc două: una ştiu unde este, dar cealaltă trebuie să se fi ascuns pe undeva prin liceu, trebuie s-o găsiţi și, pentru ea, vreau să mergeţi până la capăt cu execuţia. Vreau s-o văd pe Mutamuriza secată de lacrimi! Trebuie să fim luaţi în serios, noi, studenţii!" Te-au căutat peste tot, au scotocit tot liceul. Tu erai deja departe, fireşte. Gloriosa era furioasă. S-a repezit la Modesta, care se ţinea după ea, ca întotdeauna, precum un căţel. A început s-o insulte: „Corcitură nenorocită, tu ai avertizat-o pe Virginia, tu i-ai spus să fugă, era prietena ta, prietena ta adevărată, erai spioana ei pe lângă mine, o să te pedepsesc ca pe o parazită ce eşti, care s-a lipit de mine atât de multă vreme ca să mă înşele. Cu siguranţă, eşti fiica mamei tale. Nu mi i-ai dat decât pe jumătate pe aceşti inyenzi, ei bine, eu o să-ţi şterg jumătatea ta tutsi, care te-a împins să mă trădezi." A chemat

trei militanţi. Militanţii au târât-o pe Modesta într-o clasă. S-au auzit plânsete, implorări, ţipete, gemete. Asta a durat o vreme. Apoi au văzut-o pe Modesta târându-se până la capelă, încercând să-şi acopere trupul însângerat cu bucăţi din uniforma sfâşiată. Atunci Gloriosa i-a chemat pe toţi militanţii și le-a zis: „Mai este una dintre inyenzi, una adevărată, și mai periculoasă, se dă drept regina tutsilor. Ştiu unde s-a refugiat. Nu e departe. La un alb bătrân. Ea nu trebuie să vă scape. Albul este complice cu inyenzi, a făcut din plantaţia lui de cafea cuibul lor, o bază de unde să atace poporul majoritar, a recrutat tineri tutsi pe care îi antrenează ca pe nişte trupe de comando, între timp, îl invocă pe diavol, iar în ce o priveşte pe a sa tutsi — se numeşte Veronica -, a făcut din ea iubita lui diabolică, comit împreună lucruri abominabile, ca regina Kanjogera care, aşa cum îmi spunea tata, omora patru hutu în fiecare dimineaţă ca să-şi facă poftă de mâncare. Ea dansează în faţa diavolului. Trebuie să terminăm cu aceşti demoni. Acţionaţi repede."

Vreo douăzeci de militanţi au plecat cu unul dintre microbuze, împreună cu un militant din Nyaminombe, ca să le servească drept ghid. S-au întors la căderea nopţii. Erau foarte excitaţi, strigau: „l-am prins! I-am prins!" S-au repezit la sticlele de bere Primus. Gloriosa i-a cerut şefului lor să-i povestească ce isprăvi au făcut. Acesta nu s-a lăsat rugat. I-a spus că mai întâi au luat cu asalt vila. Nu era nimeni înăuntru. Au distrus toate mobilele. S-au dus apoi în grădină. Acolo au văzut capela diavolului. Au intrat înăuntru. Pe pereţi, era pictată o întreagă procesiune de fete tutsi, complet goale, care o adorau pe marea zeiţă diabolică - pictată pe peretele din fund —, aceasta din urmă o adevărată tutsi, care purta pe cap un acoperământ cu coarnele diavolului. Sub frescă, se afla un fel de tron şi, pe tron, acoperământul cu coarne al zeiţei malefice. Au auzit un zgomot în spatele capelei.

Au alergat acolo. Bărbatul alb şi fata tutsi încercau să se ascundă în mica pădure de bambus. Albul avea o puşcă, dar n-a avut timp să o folosească. I-au sărit toţi în spate și l-au doborât. Au luat-o pe Veronica. Au dus-o în capelă. Şeful militanţilor a zis că semăna perfect cu zeiţa diabolică pictată pe perete. Au dezbrăcat-o şi au obligat-o, cu lovituri de bâtă, să danseze goală în faţa zeiţei-idol ce semăna cu ea, apoi au legat-o de tron. I-au pus pe cap acoperământul cu coarne. I-au desfăcut picioarele. N-o să-ţi spun ce au făcut cu bâtele lor, și nici cum au terminat cu ea. După aceea s-au dus să incendieze toată curtea pe care nebunul acela alb și-o făcuse pe domeniul lui, nu au dat de inyenzi pe care îi recrutase Fontenaille, fugiseră de multă vreme, însă au omorât vacile și le-au dat și lor foc. Şeful militanţilor a ridicat în aer acoperământul cu coarne. Spumega încă de furie. „Iată, a urlat el, coroana reginei acelor inyenzi, acoperământul diavolului, dar acum totul s-a sfârşit pentru ea, a avut parte de pedeapsa pe care o merita, şi care va continua şi în iad! Îmi pare rău că nu le-am omorât și pe celelalte, dar sper că o să dăm de ele într-o zi."

A doua zi, primarul s-a dus cu poliţiştii lui și cu militanţii să-l aresteze pe Fontenaille şi să-i arate ordinul de expulzare. L-au găsit spânzurat în capelă. Au zis că se sinucisese. Dacă cei din JMR l-au ucis, nu s-au lăudat oricum cu asta. Să omori un alb e mereu o chestiune delicată pentru guvern. Toate fetele care l-au ascultat pe şeful militanţilor tremurau, unele chiar plângeau, și cu toate astea trebuiau să aplaude. „Vedeţi, a declarat Gloriosa, dumnezeul tutsilor este Satana!" Eu una nu cred în aceste poveşti cu diavoli, sunt tot nişte minciuni ale Gloriosei. Ceea ce i-au făcut Veronicăi este oribil. Acum sunt sigură, există un monstru care doarme în fiecare om: în Rwanda, nu ştiu cine l-a trezit. Dar spune-mi, ce făcea Veronica la acest Fontenaille, turnau un film? Ea, care iubea atât de

mult cinemaul... Tu trebuie să ştii, Virginia, erai cea mai bună prietenă a ei, toată lumea ştie că nu-ţi ascundea nimic.

— Nu ştiu. Nu-mi mai spune nimic, nu-mi cere nimic, dacă nu vrei să plâng.

Cele două fete au rămas tăcute o bună bucată de vreme. Interminabil, drumul se strecura printre văi înguste, escalada pantele acoperite de dense plantaţii de bananieri, urma crestele presărate cu pădurici de eucaliptus, cobora din nou în alte văi, urca alte pante... Virginia se lupta să-şi alunge din minte imaginile de oroare care nu încetau s-o asalteze, şi să-şi reţină lacrimile.

— Immaculee, îţi datorez viaţa, dar tot nu înţeleg de ce ai făcut toate astea pentru mine. Sunt o tutsi, şi nu eram cu adevărat prietena ta...

— Îmi plac provocările. Cred că ţineam mai mult la motocicleta care teroriza străzile din Kigali decât la prietenul meu; m-am dus să văd gorilele, fiindcă o detestam pe Gloriosa; voiam să vă salvez, pe tine și pe Veronica, pentru că celelalte voiau să vă ucidă, iar acum o să-i sfidez pe toţi bărbaţii și o să mă duc la gorile.

— Te duci să trăieşti în preajma gorilelor!

— Am aflat că femeia albă care vrea să salveze gorilele va recruta ruandezi pentru a-i forma ca asistenţi. Am tot ce trebuie pentru a fi angajată: sunt ruandeză, intelectuală, cred că sunt mai degrabă frumoasă, iar tatăl meu e un om de afaceri foarte cunoscut. Voi fi o reclamă bună pentru ea: va fi obligată să mă angajeze. Dar tu ce ai de gând să faci? Nu o să-ţi abandonezi totuşi diploma. Ştii că militarii au declarat că au preluat puterea pentru a restabili ordinea. Îi vor liniști pe cei pe care îi agitaseră înainte, la drept vorbind, aceia au obţinut ce au dorit: locurile tutsilor. O să-i cer tatălui meu să intervină, dacă e nevoie. Acum am înţeles de ce m-a condus atât de amabil la Goretti, la Ruhengeri: era pentru a comunica statului-major că putea

conta pe banii lui. Ei nu-i pot refuza nimic, iar fetei lui, el nu-i refuză niciodată nimic.

— Nu mai vreau această diplomă. O să mă duc la părinţii mei ca să-mi iau rămas-bun. Apoi o să plec în Burundi, în Zair sau în Uganda, nu contează, acolo unde o să pot trece frontiera... Nu mai vreau să rămân în ţara asta. Rwanda este Ţara Morţii. Îţi aminteşti ce ni se povestea la ora de catehism: toată ziua, Dumnezeu străbate lumea, dar, în fiecare seară, se întoarce acasă, în Rwanda. Ei bine, în timp ce Dumnezeu călătorea, Moartea i-a luat locul şi, când s-a întors, ea i-a trântit uşa în nas. Moartea a luat în stăpânire sărmana noastră Rwanda. Are planul ei și e hotărâtă să-l ducă până la capăt. Mă voi întoarce când soarele vieţii va străluci din nou deasupra ţării noastre. Sper că o să te revăd aici.

— Sigur că o să ne revedem. Ne dăm întâlnire în munţi, la gorile.

[1] La Legion de Marie (Legio Mariae) este o asociaţie internaţională de membri ai Bisericii Catolice (fondată la Dublin, în 1921, de către funcţionarul public Frank Duff), care o servesc pe bază de voluntariat.

[2] Veşmânt african din ţesătură colorată.

[3] Obiectori de conştiinţă sunt cei ce refuză să presteze serviciul militar la care sunt obligaţi conform legii, în calitatea lor de cetăţeni ai unui stat, invocând motive temeinice de conştiinţă (nonviolenţa) sau religioase.

[4] Mămăligă.

[5] În franceză, populaţia Peul, unul dintre cele mai mari grupuri etnice din Africa de Vest.

[6] Una dintre cele mai cunoscute populaţii din Africa de Est; trăieşte la poalele masivului Kilimanjaro, în sudul Keniei și nordul Tanzaniei.

[7] Şef (de trib), conducător.

[8] Oraş antic de pe malul de est al Nilului, capitala Regatului Kuş, începând cu anul 590 î.Cr. până la prăbuşirea sa în secolul al IV-lea d.Cr.

[9] Filieră teoretică.

[10] Parmehutu, fondat de Gregoire Kayibanda, a fost oficial înregistrat ca partid politic în l959 şi a funcţionat în timpul primei Republici. Kayibanda a provocat abolirea monarhiei și a devenit preşedintele Republicii, care îşi va câştiga independenţa la l iulie l962. Generalul Juvenal Haby-arimana, pe atunci ministru al apărării, l-a răsturnat pe Kayibanda în timpul loviturii de stat din 5 iulie l973, iar Parmehutu a fost dizolvat.

[11] Ngorongoro este un crater uriaş format prin prăbuşirea pereţilor unui vulcan care este situat în partea de sud a parcului Serengeti din Tanzania.

[12] Camargue (sau Delta Ronului) este o regiune mlăştinoasă din sudul Franţei, care se formează prin despărţirea mai multor braţe ale fluviului Ron (regiune protejată).

[13] Localitate în Uganda.

[14] Muhanga (numit Gitarama până în 2006) este un oraş și capitala districtului Muhanga, în Provincia de Sud a Rwandei.

[15] În original SAPE, acronimul pentru La societe des ambianceurs et des personnes elegantes, o mişcare culturală

originară din Africa. Ea provine din Congo, din perioada colonială. Era o manieră pentru autohtoni de a imita burghezia albă în felul ei de a fi și de a se îmbrăca, pentru a se integra în sferele ei, dar şi de a o parodia pentru a avea succes în comunitatea de origine. SAPE implică și o dimensiune politică. Fenomentul SAPE viza reaproprierea codurilor culturale occidentale, prin intermediul hainelor colorate și mai ales al cravatei și costumului. Reprezenta și o mişcare de contestare a puterii autoritare a lui Mobutu (care a schimbat numele Congo în Zair), mai ales din partea membrilor diasporei, refugiaţi la Paris.

[16] Numele din epocă al Republicii Congo.

[17] L'Organisation de l'Unite Africaine (OUA) este o orga-nizaţie interstatală care a precedat Uniunea Africană. A fost creată și prezidată de împăratul Haile Selassie I (ultimul împărat al Etiopiei) la 25 mai l963 şi dizolvată la 9 iulie 2002.

[18] Abiru erau păzitorii ritualului ezoteric regal.

[19] Nyabarongo este un râu important din Rwanda, parte din izvoarele superioare ale Nilului.

[20] Motocicletă, în limba oficială kinyarwanda.

[21] Imnul naţional al Belgiei.

[22] Jeunesse Militante Rwandaise.

Table of Contents

Începutul școlii
Munci și zile
Ploaia
Isis
Sângele rușinii
Gorilele
Sub mantia Fecioarei
Umuzimu-ul reginei
Fiica regelui Baudouin
Nasul Fecioarei
Școala s-a sfârșit

Table of Contents

Începutul şcolii	12
Munci și zile	27
Ploaia	41
Isis	50
Sângele ruşinii	66
Gorilele	77
Sub mantia Fecioarei	85
Umuzimu-ul reginei	103
Fiica regelui Baudouin	129
Nasul Fecioarei	153
Şcoala s-a sfârşit	170